

NEMES ALMÁSSY ISTVÁN KASSAI KERESKEDŐ ÉS BÍRÓ.

1573—1635.

Irta: KERÉKES GYÖRGY.

ELSŐ RÉSZ.

Előszó.

Nem minden aggodalom nélkül fogtam e munka megírásához s nem minden félelem nélkül bocsátom most útjára, a nagy nyilvánosság színterére. Számtalanszor elém tolt a nyugtalanító kérdés: vajjon az olyasó közönséget, mely eddig a letűnt századoknak csak királyaival, nagy államférfiaival, hadvezéreivel, főpapjaival és íróival foglalkozott, fogja-e érdekelni az én egyszerű, nemes, becsületes polgárom, ki nem viselt sem koronát, sem hadvezéri pálcát, sem bibornoki avagy tudós süveget, hanem járt egyszerű, fekete, magyar ruhában, igyekezett azt a kis kört, melybe hivatása állította, legjobb tehetsége szerint betölteni. Ki, ha nem is létesített századokra szóló intézményeket, de ott szerepelt mindenütt várósa ügyei terén s nemcsak zsebének megtöltésével, kincsek felhalmozásával törődött, de életének jórészét felebarátai szolgálatában töltötte s a belső, lelki, nemes öntudaton s önérzeten kívül csupán polgártársai tiszteletében, bizalmában s kitüntetésében nyerte jutalmát. Ki egy nemzetiségi város idegen nyelvű lakossága körében a magyar érzésnek, a nemzeti szokásoknak, nyelvnek egyik kiváló, nagytekintélyű képviselője volt. Szava nem hallatszott el a Kárpátoktól az Adriáig; de a városi tanácsterem falai közt visszhangra talált s Kassa város sokszor országos jelentőségű ügyeinek intézésében nyomatékos volt.

Vajjon nem fog-e unatkozni, ha a véres csatamező, az ádáz politikai és vallási küzdelmek mezeje helyett egy régi kereskedő boltosatos üzletébe és raktárába vezetem és az embergyilkoló szerszám helyett a kereskedő mérlegét, a polczokon felhalmozott árúit, dübörgő ágyúk helyett árúk bevásárlására induló társzekereket, költői művek helyett kereskedelmi könyveket fogok bemutatni?!

Vajjon hajlandó lesz-e a felhős magasságból, honnan eddig az egész országot belátta, leszállani egy város falai közé, megtekinteni annak szervezetét, igazgatását, megfigyelni a kisemberek mindennapi életét, faradalmait, küzdelmét, örömét, bánatát, nemes törekvését, bűneit?

A nemesség, a főrangú osztály büszkén tekint multjába és őseire. Vajjon a mai kereskedővilág nem merült-e annyira az anyagiakért való küzdelembe, hogy a tudomány, az eszmék nem is érdeklik; vajjon a jelen üzleti élet bonyodalmai és a jövő előkészítése, munkálása mellett van-e ideje, érzéke és kedve a mult hagyományaival foglalkozni? Vajjon érez-e bizonyos szellemi kapcsolatot, mely a mult századok tiszteletreméltó polgáraihoz fűzi őt?

Ma mindenki önálló, nemzeti kereskedelmünk fejlesztéséről beszél. De a jövő a multon épül; a mult adja meg a tanulságot, melyből okulást, irányt meríthetünk jövő cselekvésünkhöz.

Általános a vélemény, hogy Magyarországnak nem volt kereskedelme s hogy a magyar ember nem való e pályára. Pedig ez nagy tévedés. Ime, még a török hódoltság korában is ily nagyforgalmú üzlet van Kassán és pedig tősgyökeres magyar emberé. Az évszázados mult bizonyos tiszteletre ébresztő varázsszal von be mindent. Csak jó hatással lehet a jelen nemzedékre, ha látni fogja, hogy ősei nemcsak földet szántottak, kardot, tollat forgattak és uralkodtak, de odaadó buzgalommal és szép sikerrel művelték a polgári foglalkozásokat s e téren is nemcsak saját, de a magasabb körökben is tiszteletet vívtak ki maguk számára.

Látnia, tapasztalnia kell a jelen nemzedéknek, hogy a gyakorlati élet munkáját is megbecsüli s tollára méltónak találja az irodalom! Ez fogja őt is a munka tiszteletére, megbecsülésére és gyakorlására sarkalni!...

* * *

Végül szabad legyen néhány szót szólanom e mű feldolgozása módjáról.

Egész terjedelmében, majdnem kizárólag eredeti forrásokból van merítve; az általánosságokból, mások műveiből csak épen az elkerülhetetlenül szükségeseket adtam; nem akartam terjedelmét közismeretű dolgokkal feleslegesen növelni, hanem eddig nem ismert anyagot napfényre hozni. Forrásaim voltak Kassa város levéltárának 40 esztendőről szóló, mintegy 15 hatalmas kötetre rugó egykorú jegyzőkönyvei s több mint 2000 okmánya, melyeket a legnagyobb gonddal igyekeztem átkutatni.

Az okmányok levéltári számát többnyire közlöm. A hol hiányzik a szám, az a városnak az esemény idejéből könnyen megállapítható jegyzőkönyvéből van véve.

Mindenütt a mai helyesírást használtam, mert e korbeli helyesírás annyira ösmeretes, hogy megtartásával minden tudományos haszon nélkül nehezítettem volna meg e mű olvasását.

A régi kifejezéseket azonban igyekeztem mindenütt megtartani.

Régies zamatú szépségükkel, a mai szintelen, idegenszerűségekkel megrontott irány uralma idején, úgy hiszem, csak javára válnak e munkának s talán némi nyelvtudományi becsük is van s talán egy-egy közhasználatból kiment jó kifejezést sikerül felujítani.

Az anyag felhasználásánál a legapróbb részleteket se mellőztem, mert a nagy cél mellett: egy parányi részszel hozzájárulni hazánk kereskedelem-történetének megírásához, egy más cél is lebegett előttem: bevezetni tisztelt olvasóimat a mult mindennapi életébe.

Hogy mennyiben sikerült mindezt elérnem, a jövő fogja megmutatni. Embernél a munka, Istennél az áldás; az írónál a szorgalom, az ügybuzgalom, a lelkesedés, a nagyközönségnél a méltánylás és elismerés.

I.

Bevezetés.

1. *Kassa leírása a XVII. sz. közepén.*

Simplicissimus. Kassa Felsőmagyarország fővárosa. A közlekedés Kassára. Éghajlata. A kassai nők. A Hernád és a Csermely. A főbb épületek, építkezés. Iskolán. A Kassán székelő hatóságok. A város körfalai, kapunyitás. Külvárosok, heti és évi vásárok. Vegyes nyelvű lakosság.

A XVII. század közepe táján egy ismeretlen nevű krónikás járta be Felső-Magyarország jórészét; megfordult s rövidebb-hosszabb ideig tartózkodott Eperjesen, Kézsmárkon, Kis-Szebenben, Bártfán és Kassán is. Eleven humorral, bőbeszédűséggel, élénk színezéssel írja le „Ungarischer oder Dacianischer Simplicissimus“ című munkájában,¹⁾ a mit vándorlásai, viszontagságai közben látott, tapasztalt és hallott, közbeszöve megtörtént vagy meg nem történt kalandjait.

Annyi kor- és tájfestés van e munkában, hogy mindenesetre nagyobb figyelemre érdemes, mint a mennyiben eddig részesítették. Mi e munkában a Kassára vonatkozó részeket fölhasználtuk, annyival is inkább, mert Almássy kora után pár évtizeddel járhatott Kassán s ismeretelése mindenesetre ráillenek az ő korára is.

Kassát e mű így írja le:

Kassa Felső-Magyarország fővárosa; magas hegyek közt völgyben fekszik. Nyári időben veszélyes oda utazni. Tokaj felől jöve török-hódoltsági területen kell átmenni. Szepesség felől rablók fészken át visz az út, Eperjestől meredek hegyeken át történik a közlekedés. Ezekről az orosz közmondás ezt mondja: Coschizy huri, zbainisky kamuryi = a kassai hegyek a rablók búvóhelye (Kammern).

¹⁾ Először megjelent 1683-ban ismeretlen helyen, ismeretlen szerzőtől, másodszor Lipcsében 1854. Wigandnál.

Kassának igen egészségtelen a levegője, majdnem minden hét évben kiüt a pestis. Az idegen mindjárt beteg lesz és megkapja a lázt, ha a kassai borból iszik¹⁾. Sokan a betegségből nem is gyógyulnak fel egészen s ezeknek azt ajánlják, menjenek el innen ha csak Eperjesre is, mely csak 4 mérföldre van ide. A nők halvány színűek, melyet kassai színnek neveznek. Ha egy leány férjhez akar menni, jöjjön Kassára. Ha nem is gazdag, csak egy kicsit szép, kaphat férjet.

A város folyója, a Hernád, különböző malmokat hajt. A Szepesség felől a szőlőhegyekből egy patak folyik (a Csermely), mely mindjárt a kapunál két részre ömlik és az egész piacot, a tanács- és kereskedőházat (árúcsarnok), a török fogházat, a városi főörséget, a három patikát, igen sok szatócsboltot, a főtemplomot, melyet a magyarok és németek naponkint fölváltva használnak és a tótok templomát s a körülfalazott lutheranus iskolát közrefogja; 34 kis híd van rajta.

A házak nagyok és erkélyesek, tetőnélküliek, mint a milyen a plébánia-templom, mely csodálatos épület tető és erkély nélkül, csupa négyzetes kövekből, melyek vasfogókkal és ónnal vannak átöntve és rajta sok kőből faragott művészies alak és csiga, melyen át az esővíz lefolyik. Bele csigalépcsőkön lehet menni.

A katolikusoknak, lutheránusoknak jól felszerelt és tekintélyes *iskoláik* vannak. A félkáptalan (egri) itt székel, valamint a főkapitányság is, jól fölszerelt fegyverházzal. Laknak itt más császári haditisztek és hivatalnokok is. A generális, háború idején az összes erősségekkel, várakkal, végházakkal, grófságokkal és ispánságokkal, városokkal rendelkezik. Három mérföldre innen már hódolt terület van, mely a martalóczok miatt (törökökhöz pártolt keresztények) igen veszélyes, mert ezek elfogják a keresztényeket és a törököknek eladják.

A városnak három körfala van, belülről pedig elrejtett bástyák; két kapuját hetenkint felváltva tartják nyitva s naponkint a ki- és becsukásánál a császár (király) részéről száz drabant van jelen fegyveresen és két tiszt buzogánnyal vagy fokossal (streitkolb). A város részéről a dobos, a kapitány és a legfiatalabb tanácsosok egyike. Az egyik zár kulcsa a császár (király) emberénél, a másik a városnál van s egymás nélkül nem nyithatják ki a kaput.

A külvárosok meglehetősen nagyok s palánkkal és karókkal vannak körülvéve. A mely oldalon nyitva áll a kapu, ott tartják a *heti és évi vásárokat*. Mivel félnek az árulástól, sokat nem bocsátanak a városba. Azonban itt is árulnak valamit. Tokaj felé eső részen csak a mezőn és külvárosokban tartják a vásárt, mert félnek az ellenségtől.

¹⁾ Ez állítás igen valószínűtlen, mert ez esetben Kassának sem bortermelése, sem borkereskedése nem lett volna oly nagy.

Magyarul, tótul, lengyelül és németül beszél a lakosság, de többnyire magyarul. A három nyelvet minden fáradság nélkül egymástól tanulják a gyermekek.

A tulajdonképeni Magyarország csak e vidéken kezdődik. Ezért itt az erkölcsök, szokások különböznek a németekétől és tótokétól. És különös, hogy egy félórányira e várostól egy egész német falu van, neve „Messe“ s mindamellett, hogy magyarul is tudnak, kötelesek német lutheránus papjukat megtartani.

2. Hazánk és Kassa közállapota Almássy korában.

Politikai és vallási küzdelmek. Bocskay és Bethlen. Kassai falvainak szenvedése a törököktől és zsoldosoktól. Kassa helyzete, csapások. A kereskedelem akadályai. A városban a lutheranus az uralkodó vallás. Az ellenreformatio kezdete; a székesegyház erőszakos elvétele. Bocskaynak hódol a város. Rainer Menyhért főrmender. Bethlen Gábor fölkelésének előkészítése, Rákóczy György, Alvinczi. Jászó fölverése. Rainer Menyhért kassai bíró és Dóczi András felsőmagyarországi főkapitány. Vallási viszályok Bethlen halála után.

Almássy István neve Kassa város jegyzőkönyvében először 1597-ben tűnik föl s ez időtől haláláig, 1635-ig szerepel. Eseményekben, változásokban, viszontagságokban gazdag ez a kis híján 4 évtized, úgy hazánk, mint Kassa életében.

Életbevágó, óriási küzdelmek folynak országszerte. Három ura van a hazának: a bécsi király, az erdélyi fejedelem és a török szultán. Mint egy vészes, árvizzel terhelt, fekete felhő lebeg fölötté az elnémetesedés és eltörökösödés veszélye. És hogy az átok teljes legyen, nemcsak a külső ellenséges törekvésekkel, hatalmakkal kell harczolnia a nemzetnek, hanem viszályba keveredik önmagával is: a politikai szakadáshoz járul a vallási egység felbomlása, a katolicizmus és a protestantizmus harcza. Küzdelem folyik a létért, nemzetiségért és a lelkiismereti szabadságért.

A mint a török elterjeszkedett Magyarországon, 1569-től 1592-ig békében volt. Szedte az adót s csupán jövedelmének szaporítása végett vívott itt-ott kisebb csatákat. De 1592-től megváltozott a porta politikája. A harcias párt kerekedett felül. Megkezdődött ismét a hatalmas hadjáratok kora, mely teljes 15 évig — 1608-ig — terjesztette a végtelen pusztulást hazánk egész földére, még oda is, hova kardja közvetlenül nem ért.

A háború különben nem folyt szakadatlanul, mint az ujkoriak. A döntő ütközeteket mindenik fél kerülte. Kikeletkor a csataterek benépesültek, a nyár folyamán nagy csatákat vívtak, az ősz végével pedig a téli szállásra húzódtak s új erőt gyűjtöttek, legfeljebb csak

portyáztak. Rudolf rossz kormánya alatt a zsoldosok néha hónapokon át nem kapták fizetésüket. A területet, a hol tartózkodtak, a legádázabb ellenség módjára fosztogatták, rabolták. Nemcsak a német zsoldosok, hanem a magyar mezei hadak is valóságos egyiptomi csapásként zúdultak a védtelen lakosokra, kik a hajdukat vadállati viselkedésük miatt farkasoknak nevezték s ha egyenkint megkapták, a legkegyellenebb módon kivégezték.

A háború pusztításaihoz gyakran a szűk termés és pestis járult. A lakosság mindenütt roppantul megfogyott. Abaujban az adózó házak száma 7368-ról 2302-re szállott.

A pusztulás erkölcsi és társadalmi züllést vont maga után. A felekezetek egymással, a nemesek és városok szintén egymással, a nemesek a hajdukkal késhegyig menő harcban állottak s a parasztot mindenik nyomta és mindnyájuk fölött ott volt a mindnyájokat agyonnyomással fenyegető prágai udvar, mely hajuknál fogva előrántott, mindenféle ürügy alatt megindított hűtlenségi pereivel kiszedte a főurak zsebéből a pénzt, kihúzta lábaik alól a földet s kiüldözte őket hazájukból.

Pénzszomjánál, éhségénél, a tulajdonjogot lábbal tipró kapzsiságánál semmivel sem volt kisebb hitbeli vakbuzgalma. Megindult a hajsza a protestánsok ellen és pedig először a városokban, majd a nemesek ellen.

És a tengernyi bajtól lesújtott s idegen zsoldosoktól fékezett magyar nemzet kebeléből hirtelen és váratlan visszahatás keletkezett. *Bocskay István* fegyvert fogott a magyar nemzet két ősi szent jogáért: a politikai és vallási szabadságért (1604.). A bécsi béke (1606.) mindkettőt biztosította ugyan, de a mint szerzője meghalt (1608.), némileg enyhébb alakban ugyan, de tovább folytatták a politikai és a vallási elnyomást.

A nemzetnek azonban új hőse támadt: *Bethlen Gábor*, a ki 10 éven keresztül (1619—1629.) a nemzet nagy részétől támogatva küzdött Bocskay örökéért. Elhunytával *I. Rákóczy Györgyre* várt volna a küzdelem folytatása és elődei vívmányának fentartása; de ő aggodalmas, körültekintő politikájával csak később mert nyíltan kilépni a harczterre (1644).

E kor azonban már nem tartozván munkánk keretébe, lássuk, hogyan viselkedett *Kassa*, mi történt e város életében a négy évtized alatt.

Kassa ez időben a protestantizmus s a fölkelések és a fölkelő vezérek székhelye, egész természetes tehát, hogy ugyanazon mozgalmakat találjuk itt is, mint általában a hazában.

A nagy nyomorból, mely sok vidéken pusztított, a város még keveset érzett. A török a várost sohasem szállotta meg. A zsoldosok

is aránylag türethősen viselkedtek, meglevén a városban rendes lakásuk s mint közvetlen főkapitányi székhely s jómódú, sok kiváltságot élvező, fejlett polgári szervezetű helyen még ez időben eléggé fékezve voltak. De azért sok rendetlenséget követnek el és sértegetik a polgárok jogait. Ezért üzenik Barbianónak a kassaiak (1604.), hogy *vallonjai* kiállhatatlanul viselkedtek. S az 1621-iki városi szabályrendeletekbe is be van jegyezve, hogy ő felsége (Bethlen) *kékei* (kékruhás katonái) sok hatalmaskodást visznek véghez, tegnap is támadást intéztek s e fölött sört is árulnak a hostáton.

Kassa falvai azonban már többet szenvedtek. Különösen *Garadna* sokat panaszkodik a hatalmasok dúlásairól.¹⁾ Így Kassának birtokaiból származó jövedelmei meg-megcsökkentek. A császár-királynak, a fejedelemeknek, adandó taxa (adó), a hadi szolgálat nem kis teherként nehezedett polgáraitra.

Kassa c korbeli állapotáról érdekes följegyzéseket találunk *Sepsi Lackó Máté*²⁾ krónikájában. A török harczokból a magyar vitézek egyszer 97, majd 800 levágott török fejet hoztak Kassára (1593 és 94). A tatárok az egész Cserehátot elpusztították (1599). A *forróiak* a templomba menekültek, majd kifutván, sokat levágtak közülök. *Buzitát, Restét* felégeték a tatárok, *Péterdből* sok rabot vittek ki. A *buzitáni kastélyt* Beer Ferenczné hősileg megvédte, a szakállasokból maga lövöldözött.

Majd az idegen zsoldosok pusztításairól szól. Eger megvétele után (1597.) a vörös és sárga németeket *Sepsibe* szállították, kik minden istentelenséget, prédálást, kőborlást, embernek meglövését, általverését, a nagy uraknak nevetséges csúfolását kezdték cselekedni. Sok méreg, bosszút volt kénytelen a magyar nemzet elnyelni.

Erdélyből (1603.) 700 *bolon* (valon) jött ki, a búzára bocsátották lovaikat (máj. 10.) majdnem 1500-at s hogy a föld népe rájuk támad, majd hogy mind le nem vágják őket.

¹⁾ L. részletesebben Történelmi Tár 1901. 4. f. 565. és köv. lap. Kerekes: Levéltári kutatások (1598—1610). Garadna kéri Kassát, hogy szerezzen neki oltalomlevelet, mert a sok hatalmas miatt el kell fogyatkoznia. Rendeltek is közzéjük őrzőt (Bolonya kapitányt), de sehogy sem tudták kedvét lelni, hanem férfiakat, asszonyokat, szerte vert. Adót most nem tudnak fizetni, sőt 50 köből búzát kérnek, mert némi-lyiknek harmadnapig nincs kenyere. Szekerüket, lovaikat a sok hatalmas elvitte. A forraiak is gabonáért könyörögnek. A város szekeresei Beregszászon, Zakmáron járnak, ide-tova szaggatják őket, mint bitangokat, éheznek, lovuk kidől, kérik a hópénzt, hogy éhbel ne haljanak. — Az aszalóiak 1610-ben adót fizetnek a töröknek. — Forrói Mészáros Mátyást Kassa 50 fion váltja ki török fogságból, Hüer Jánost pedig török fogolyért cserélik ki.

²⁾ Valószínűleg az abauji Sepsiben született s előbb Lorántffy Mihály udvari papja, majd erdőbényei pap volt. Munkáját kiadta gr. Mikó Imre az Erdélyi történelmi adatok III. kötetében.

Több *szerencsétlenség* is érte Kassát. 1600-ban 60 mázsa puskapor robbant föl a portörő malomban éjjel 12 órakor. Az egész város megreszketett; boltok leszakadtak, ablakok lehullottak, kemenczék összeomlottak, ajtók kinyíltak. 1601-ben Kassa napkeleti szeri a Zaigházig leége; a Malom-utca is az alsó kapuig.

1600-ban nagy *drágaság* volt Kassán, a búzát 8 frton adták. A rozs sem volt sokkal olcsóbb. 16 pénzen oly kenyeret adtak, hogy csak egy előarasnyi volt a kerekdedsége.

A *kereskedelmet* is akadályozták a háborúk, a mint az az egykorú okmányokból és jegyzőkönyvekből kitűnik. A szabad közlekedés gátlásán kívül Bocskay idejében pl. *Traganer Ferencz* kassai kereskedő boltját feldulják, kirabolják a hajduk. Az 1400 marhabőrt, melyet *Zegedi György* kassai kereskedő Henkel Lázár bécsi kereskedőnek tartozása fejében szállít, Bocskay elveszi. *Bethlen* összeszedi mindazon pénzt és a maga részére foglalja, melylyel a kassaiak a bécsieknek tartoztak.

De Kassa még ez időben jó módban van, hanyatlása, szegénysége csak évtizedek múlva állott be.

A *szepesti kamara*, az országnak Pozsony után második pénzügyi hatósága, melyet Miksa 1567-ben alapított, Kassán székel. Midőn azonban a város Bocskaynak és Bethlennek meghódolt, részben szünetelt működése, részben Eperjesre költözött.

A *protestantizmust* *Henkel János* (1526 óta kassai pap), majd *Dévai Bíró Mátyás* „a magyar Luther” terjesztette el s a lakosság és előjárósága a legnagyobb buzgósággal ragaszkodott az ágostai hitvalláshoz. Más vallású sem tanácsos, sem tisztviselő nem lehetett. Az Erzsébet-egyház volt a főtemplomuk. Még az itt székelő királyi katonaság feje, a felsőmagyarországi kapitány, *Rueber* is buzgó protestáns volt. Utódjai azonban már katolikusok voltak. Köztük *Gonzaga Ferdinánd* a katolikusság terjesztésére Kassára telepített (1601.) két jezsuitát, a később oly nagy jelentőségre emelkedett *Pázmány Pétert* és *Némethi Jakabot* oltalmába fogadta.

1603. nov. 11-ikén *Rudolf* elrendelte, hogy a tanács az 50 év óta a protestánsok birtokában lévő nagytemplomot, a mellette levő kápolnát *Barbiano-Belgiojoso* főkapitánynak a székhelyéről kiszorult egri káptalan részére adja át. Midőn pedig a tanács ezt tenni nem akarta, a kapitány 1604. jan. 6-ikára a vidéken tartózkodó katonaságát berendelte, a kapukat megszállotta, az előkelőbb protestánsok házait körülvéttette s a nagytemplomra ágyúkat szegeztetett s az akkori kassai bírótól, a nevezetes *Boccatius Jánostól* az egyház kulcsait átvévén, átadta a káptalan embereinek. Büntetésül az engedetlenségért a várost 28 helységétől megfosztották.

Az erőszakoskodással megsértett polgárság csak az alkalmat várta, hogyan szerezzen magának elégtételt. S ez meg is jött. Barbiano kassai főkapitány már régebben leelkedett Bocskayra, kinek most egy levele kezébe került s haddal ment elfogatására. De Bocskay a hajdukat zsoldjába fogadta s megverte seregét. A főkapitány erre vissza akart menni Kassára, de a város polgársága fölhasználva a kedvező alkalmat, a gyűlölt vezér előtt becsukta a kapukat s kijelentette, hogy mivel a város jószágait, malmait elfoglalta, nem képesek seregét kitartani, továbbá mivel a vallon-katonaság kiállhatatlan sérelmeket követett el a lakosokon és a fővezér (Barbiano) nem fenyegette meg őket, — sőt mostani kivonulása alkalmával még ő is fenyegetőzött; végül a városban lévő hajdukkal a császáriak még összetüznének: tehát nem eresztik be őket.

Ez ellenállás egyik fő-fő mozgató lelke *Rainer Menyhért* „népszószóló“ (fürmender) volt. A császáriakat pedig *Lassota* biztos képviselte, ki szeretett volna Barbiánóhoz tanácskozás végett kimenni s meg is hívta őt külvárosi kertjébe, de a polgárság nem engedte őt kimenni s így nem találkozhattak.

Ezalatt *Bocskay István* és *Lippay Balázs* közeledtek Kassa felé, mit Rainer Menyhért nyomban tudtára adott Lassotának, figyelmeztetvén a városban levő *püspököket, jezsuitákat és papokat*, hogy gondoskodjanak magukról, mert ha a közeledők követelni fogják, kénytelenek lesznek őket kiadni. Ezek tehát 6 szekeret kértek a várostól, de nem kapták meg. A *szepesti kamara* a város oltalmába ajánlotta magát, mert ő híven védelmezte a város tulajdonait s a főkapitány erőszakoskodásait soha sem helyeselte s jószágainak elfoglalását is kárhoztatta.

Barbianó neje s a papok 12 német katona fedezete mellett déltájban (okt. 27.) elindultak Kassáról. De *Bökiben* (Habzsán) Bocskay száguldozó lovasai megtámadták őket, mindenöket elvették, a katonákat és jezsuita atyákat levágták, a fővezér neje gyalog ment szolgálójával Somosra, honnan egy özvegyasszony kocsiján jutott Eperjesre.

Este *Varanay András* polgár a tályai szüretéről hazaérkezve, hírrül adta, hogy Bocskay *Löknél* táborozik, Lippay pedig *Lúcnál* átkelt a Tiszán.¹⁾ A következő nap Lippay már a város alatt volt, melynek német és magyar polgársága viszályba keveredett. Bizonyára magatartásuk miatt. Az a hír terjedt el, hogy a magyar polgárok a németeket és a császári őrseget ki akarják irtani.

¹⁾ Kassához intézett levelét J. Történelmi Tár 1901. 4. f. 568. lap. Ebben hivatkozva, hogy a német nemzet mily rosszul bánt a város lakóival és az országgal s viszont a török a rabok szabadonbocsátását és békességet ígért, halálos fenyegetéssel a hozzá való csatározásra szólítja fel a várost.

A város Lassotával tanácskozva előbb Varanayval, majd a tanács részéről *Herczeg Istvánnal*, a község részéről *Rainerrel* azt üzené Lippaynak, hogy mivel a város sérelmei megorvosoltattak, barátságosan kéri, vonuljon el a város alól. Lippay azonban haragba jöve azt felelte, hogy e vívmányokat is az ő közeledtének köszönheti a város s bocsássák be háromszázad magával.

Október 30-án éjjel a magyar polgárok *Szabó György* házánál tanácskoztak. Lassota gyanuval élve a felső és alsó kaput 2—2 ágyúval rakta meg, a középsőt pedig betorlaszolta. A hajdúk a *Forgách-bástya* alá fát, létrát, szalmát kezdtek hordani. A polgárság azonban az alsó kapun bebocsátá Lippayt, ki *Szabó György* házába szállott s Lassotát és a császáriakat a város nevében *Herczeg István* felszólítá, hogy hagyják el a várost.

Lassota csak most látta, hogy az egész előre megállapított dolog volt. Nov. 1-én 12 kocsi-val, kilenczven emberrel, menedéklevéllal ellátva elindultak. *Budamérig* el is kísérték őket; de aztán *Héthárs* és *Péchujsfalu* közt a dühös hajdúk megtámadták és kirabolták s a férfiak nagy részét felkoncizolták.

Lippay Balázs és hajdúi pedig e napokban Kassán több katolikus papot, német polgárt kiraboltak, elfogtak vagy megöltek. *Ganz József*¹⁾ főfűzető mester csak nagy könyörgéssel menté meg életét. Nov. 11-én pedig Bocskay 10 zászlóalj-jal, nagy pompával bevonult a városba s egyenesen a Szt.-Erzsébet egyházba menve, annak közepén lováról leszállva, a protestánsoknak átadá, 10 nap múlva pedig a török követ érkezett meg diszkiiséretével és egy vörös zászlót, két szerszámozott lovat, kaftánt, kardot és buzogányt adott át neki.

Decz. 4-én nagy esőben Básta érkezett a város falai alá s a nyugati külvárosban ütötte föl táborát; de *Sennyey Miklós* oly kereszt-tűzbe vette, hogy 2 nap múlva Eperjes felé elvonult. 1605. jan. 6-án *Kátay Mihály*, Bocskay kancellára, Lippayt magához hívta vacsorára s amint belépett, Sennyey Miklós, kassai kapitány s Nagy Albert felkoncizolták s holttestét az Orbán-harang alá rejtették s hóval betakarták. Azért ölték meg, mert rablásai által meggazdagodva zsarnokoskodott s ura iránti tiszteletről is megfeledkezett.²⁾

Bocskay 1606. ápr. 6. és decz. 13-án országgyűlést is tartott Kassán. De még ez évben decz. 22-ikén meghalt s már a következő évben Kassa Rudolfé lett. Az ellenreformáció újra megkezdődött. Az egri káptalan mindenképen törekedett a katolikusoknak szabad vallás-

¹⁾ L. Fizetési módok alfejezetben.

²⁾ Tutkó: Kassa tört. évkönyve 117—126. l. Megnevezve a források, honnan merített.

gyakorlatot biztosítani Kassán. Midőn pedig a tanács ebbe nem akart beleegyezni, szorongattatván, az akkori bíró, a nyakas és gazdag *Rainer Menyhért* példájára Bethlen pártjára állott s vezérének, Rákóczinak 1619. szept. 6-ikán megnyitotta kapuit s pár nap múlva maga Bethlen is bevonult Kassára.

Az eseményeket, melyek a napokban Kassán és vidékén történtek részletesen leírja *Sepsi Lackó Krónikája*.¹⁾

1619-ben az ország már nagyon megérett a fölkelésre. Az ifjú *Rákóczy György* igen biztatta Bethlent, hasonlókép *Alvinczi Péter*, a Kassa főpapja is, ki jól ismerte a kassaiak hangulatát. A mint Bethlen Fejérvárról aug. 25-ikén megindult seregével, Rákóczi fölkereste *Széchy Györgyöt* enyiczkei jószágán, hogy a fölkelésről tárgyaljon vele. Majd a hajdukkal és a vitézlő rendekkel tanácskozik s „egynéhány nap sokat fáradoza, vigyáza és nyargala, a hadakat igen fogadja, de nem veszi be Patakra, hogy titokban maradjon a dolog; a hajdúság igen készül.”

Lónyai András, kállai kapitány értesülvén a nagy készülődésről, megírja a dolgot *Dóczy Andrásnak*, a király kassai főkapitányának. De *Bay Zsigmond* Tokajban elveszi a szolgálktól a levelet és átadja Rákóczinak, ki szept. 1-ére egész jószágáról berendelte Patakra jobbágyait szekereztül, hogy készen tartott gyalogosit Kassára vitesse s e várost megszállja, mert a mint Bethlen *Széchynek* írta, az egész felföld Kassára néz.

Fáy Péter a csereháti és hernád-melléki nemes ifjúságot és a hajdukat maga mellé vevén, szept. 1-én éjjel fölverte a *Jászón* tartózkodó egri káptalan papjait „s minden jószágokban, a mit kaphatának, zsákmányt vetének.” *Majthényi László* püspök, a mint a hajduk az ajtót rátörék, ágyából kiugorva menekülni akart, de elfogták s csak 500 frt sarcz fejében bocsáták szabadon. *Ugróczi János* kisprépost a padon rejtezkedett el, hol megtalálták, de nem bántották, mert ő „nem saevial vala az eklesia ellen úgy mint a többi.”

Majthényi László a hajduk kezéből megszabadulva, Kassára futott. Meglátván őt *Fáy Ferencz*, királyi porkoláb, Dóczyhoz siet s mondja neki: „Bizony nem jól vagyon a dolog, mert az ország feltámadott s Jászt fölverték. Ihon jön szaladva az egri püspök mezitláb és hajadon fölvel.”

Dóczy lesiet a palotából és a kapú alatt menten találkozik Majthényival, kitől kérdi: „Hogyan vagyon apámuram, hogy így jó kegyelmed hozzám?” „Bizony ebül vagyon” — felelé ez.

Dóczy erre igen megijede és izene a bírónak (*Rainernek*) s a tanácsnak, hogy vigyázzon az egész város, mert nem jó hír vagyon.

¹⁾ Mikó: Erdélyi tört. adatok 215. és a köv. lapok.

De ezek tudták s várták már e dolgot, mert leveleztek a fölkelőkkel. A város jöszágiból búzát és a szekereken titkon fegyvereket hoztak be s a szekerek mellett a felkelők közül sokan bejöttek.

Rainer Menyhért bíró és a tanács megparancsolták a város népének, hogy fegyveresen összegyűlvén, a czéhek menjenek bástyáikra és vigyázzanak. Dóczi pedig gondolkodik, mit tegyen: maradjon vagy kimenjen a városból. De fél, hogy a hajduk kezébe ne kerüljön, „mert azelőtt sokat háborgatta őket.“ Kassán maradt „s nem veszi eszébe, hogy annakelőtte meggyújtotta belől Kassát és ott benn is igen ég Kassa.“ Midőn azonban a városban a sok fegyverest meglátja, ki akar menni; de a bíró azt izeni, hogy maradjon vesztég.

Estére kelvén (szept. 2.) *Hoffmann Györgyöt* és *Gyulai Istvánt*, a királyi főporkolábót Rainerhez küldi, hogy a császárhoz való hűségét tartsa meg s értsen egyet vele. „Promissum: 40,000 frt érő jöszág.“ De Rainer felele: „Sok jókat adott Isten énnekem: feleséget, gyermekeket, becsületet, gazdagságot, azért nem leszek árulója Magyarországnak.“

A generalis a város kulcsait kérte; de nem adta oda, hanem hellebárdját megragadva mondá: „Azt hallom, Dóczi uram azt mondja fejem véteti, bizony meghal addig két ember, míg én meghalok. Fiam, Melda György, állj az ajtóra, hadd esküdjék meg ez ember (Dóczi követe) az ország hűségére¹⁾, mert ha nem, leüttetem fejét.“ S éjszakának idején meg kellett esküdnie.

Éjszaka Rainer az ágyúkat a piacon megtöltteté és Dóczi házának szegezteté, „hogyha mit tentál Dóczi, fejére rontassa a házat.“

Szept. 3-ikán reggel Rákóczi 4000 emberrel megindul a város falai alá. Látván ezt Dóczi, a földbástyára megy, a bíró sokadmagával fegyveres kézzel utána. Dóczi mondá: „Nősza, igazítsátok neki az ágyút és taraczkokat s löjjétek őket!“ De a bíró rendelé: „Senkise löjjön, mert valaki lö, mindjárást feje esik.“

Ezt hallván Dóczi, lesüté fejét s haza ment, a bíró utána seregével, hogy „el ne illantson“. De nem is lehetett, mert Rákóczi hadai körülvették a várost s okt. 5-ikén „sok trakta után“ Kassa bebocsátá Rákóczit, ki tisztartóját, *Csernel Györgyöt* Dócziért küldte. Dóczi nem akart jönni. De *Csernel* mondá: „Meg kell annak lenni, mert nagyságod fogoly és rab.“ „Ki foglya és rabja?“ kérdé Dóczi. „Az országé és az erdélyi fejedelemé“, felelé *Csernel* s a kardját leoldván, Rákóczi szállásán őrizet alá helyezték. Majd Patakra, innen Fogarasra vitték, hol „tisztességes állapottal, noha vas volt lábain, raboskodott, míg néhány hónap múlva meghalt.“

¹⁾ Érdekes, hogy Rainer nem is igen tudhatott tökéletesen magyarul, mert így beszélteti a krónika: pizony, pékességet elpontátok stb.

„Ez lön Dóczi sok praktikájának gyümölcse.“

Ime, ily nagy politikai jelentőségű szerepet vitt ez időben Kassa bírása, Almássy egyik elődje, ki szintén kereskedőből lett bírónak s ki több éven át volt Almássynak tanácsostársa.

A környéken még sok hadiesemény történt. *Nyári István* *Leleszt* veri föl, a hajduság *Szerenye várát* veszi meg. *Rhédei Ferencz Regéc*z alól *Alaghi* barmait, juhait hajtja el. Dóczi és a kir. fiscus javait Rákóczi szállására vitték. A hajduk és a felizgatott kassai nép szeptember 6-án 3 egyházi és 1 világi katolikust megölt.

Kassa főpapja 1606—1634-ig *Alvinczy Péter* volt, ki eredetileg a református hitett követte, de Kassán középállást foglalva el a két felekezet közt, összeegyeztetni és összeolvasztani akarta őket. Volt ez időben Kassának tót és német papja is, kikkel erős küzdelmet kellett folytatnia, lutheránus túlbuzgóságuk miatt. A tanács a jegyzőkönyvek följegyzései szerint, valóságos egyházi zsinatként foglalkozott vallási kérdésekkel és döntött ez ügyekben.

Bethlen halála után, 1629. decz. 18-ikán, Almássy bírósága idején Kassa ismét meghódolt II. Ferdinánd királynak, kiből a kassai katolikusok újra támaszt nyertek. Midőn 1644-ben *I. Rákóczi György* fegyvert fogott, Kassa melléje állott. A város pedig úgy vetett véget az Alvinczy halála óta (1634.) a két protestáns felekezet közt folyó harcoknak, hogy szabad vallásgyakorlatot engedett mindkettőjüknek. 1648-ban pedig az országgyűlés biztosította a katolikusokét is és egyenjogosította a három vallás híveit.¹⁾

Ime, nagy vonásokban megrajzolva, ez az a háttér, keret, melyben Almássy élt, mozgott, cselekedett s melybe őt beleképzelnünk kell s ezek azon események, melyeknek szem- és fültanuja s emelkedő tekintélyéhez mérten tényezője is volt, lévén 1606-ban a közgyűlésnek (communitás = község) tagja, 1607 óta pedig városi tanácsos, senator.

II.

Almássy életrajza.

Származása. Polgárjogot nyer. Nagy Imre leányát veszi el. Állása Nagy Imrénél, árváinak gyámja, üzletében utódja. Emelkedése vagyonban, tekintélyben; nemességet kap, tisztségei, küldetései; országgyűlési követ. Abauj vármegye táblabírája. Felesége betegsége, az ő betegeskedése, halála. Fia. Házát a reformátusok iskolának megveszik. Róth Gáspárné adóssága. Az Orbán-torony építése és felirata. A tanács tagjai 1629-ben.

Almássy István (de Debreczen = debreczeni) neve a kassai levéltár irataiban legelőször az 1597-ik év decz. 11-ikéről fölvett jegyző-

¹⁾ Lásd részletesebben Révész K.: 100 év a kassai ref. egyh. küzdelméből.

könyvben a folyamodók (suplicantes) között fordul elő. Polgárjogot kér a tanácstól. Tíz frt díj lefizetése mellett megadják neki.

Közvetlenül utána következik *Nagy Imre* (de Szent-Tamás), ki szintén a polgárjogot kéri és szintén megkapja, de valamivel nagyobb díjat, 15 frtot vesznek tőle.

Nem a véletlen játéka, hogy egyszerre jelenik meg e két férfi neve. Szoros összeköttetésben kellett lenniök már ekkor is, mert alig két év múlva Almássy István Nagy Imrének veje és árván hagyott gyermekeinek gyámja s hátrahagyott javainak kezelője.

Hogy miképen kerültek Kassára, voltak-e s mily viszonyban azelőtt, adatok hiányában csak következtetni lehet rá. Ez időben (1592—1606) folyik a 15 éves török háború. A lakosság a védtelen alföldről húzódik a biztosabb menedéket nyújtó felvidéki városokba. Sok lakost kapott így Kassa, bizonyítja polgárainak *Zakmári, Zalánkeméni, Debreczeni, Kállai, Békési, Zegedi* stb. vezetékeve.¹⁾

Minden valószínűség szerint így került Nagy Imre Szt.-Tamásból Debreczenbe s innen Almássyval együtt Kassára s valószínű, hogy Almássyt Nagy Imre hozta el. Kassa és Debreczen vásáraikon kölcsönösen érintkeztek egymással, s nem lehetetlen, hogy Nagy már megfordult Kassán s megtetszett neki vagy a debreczeni vásáron ismerkedett össze kassaiakkal, kik biztatták, költözzék át. Valószínű az is, hogy felesége, Tatár Anna révén kerül Kassára; mert a Tatár család itt és a Tarczalon szerepel.

Nagy Imre ezidőben már koros, családos ember, négy gyermeke van, kik közt a második, *Zsófia*, már eladó leány, 1600-ban már Almássy felesége. Jelentékeny vagyonnal telepszik meg Kassán s folytatja régi foglalkozását: kereskedést nyit; de 1602-ben már nincs életben. A rá és családjára vonatkozó adatokat alább közöljük részletesen.

Almássy István még fiatal, kezdőember, 20—24 éves, Nagynak üzleti alkalmazottja, mint *deák*. Ő volt azon István deák, a kitől — mint Nagy Imre szolgáljától — Láng Lajos, nürnbergi, Bécsben 1597-ben kiállított nyugtája szerint 931 magyar forintot és 91 dénárt vett át, bizonyára kereskedelmi árúkért, miket ura megbízásából Bécsben vásárolt.

¹⁾ Érdekes adatok vannak erre nézve Mihalik: Kassa város ötvösségének története cz. munkájában. A XVII. század kassai ötvösei közt nagyváradi, fejérvári, beeskereki, tordai, bededi (Tolnam.), kolozsvári, vásárhelyi, körösi, szegedi, pécsi, debreczeni, bősörményi, váci, komáromi, kecskeméti, makói, vajdahunyadi, brassói, kállai, miskolci származásukat talál. 1635-ben egy tanácsos ezt mondja: Tudják-e kegyelmetek, hogy az itt való emberek majd mind alföldiek és kálvinisták?! Egy polgár 1669-ben, midőn polgárjogot kér Kassán, azt mondja, hogy Váradról, mint a szél a polyvát, a török szalasztotta el, ezért a nemes város szárnya alá akarja magát adni.

1599-ben pedig e kifejezést használja: „Nagy Imre István deákja tilalmat tesz“, ez alatt mindenestre őt kell érteni. Erre mutat, hogy 1600-ban és 1601-ben az Arestátiók (vagyontilalmak) könyve Almássyt „deák“-nak mondja.

A deák szó, iskolázott, tanult embert jelentett ez időben. Tehát nem egyszerű segédje, de olyan üzletvezetőféléje, megbízottja lehetett. Halála után ő kezeli az összes vagyont, örökséget, folytatja az üzletet, behajtja a sok adósságot és fizeti a terheket. *Szentkirályi Sebestyén* kereskedő is, később bíró és első szerepet vivő kassai polgár, mint *Zegei György* szolgálja kezdte pályáját (1615) s feleségül ura rokonát, Pap Annát vette.

Mikor Almássy a polgárjogot kérte (1597. decz. 11.), bemutatta nemzetséglevelét, melyet egy hóval azelőtt (nov. 10.) állított ki *Nagy Gáll István*, a debreczeni bíró. Ebben több tanú vallomása szerint bizonyítja, hogy törvényes házasságból származott, atyja *Almássy István*, anyja *Kaszás Péter* leánya, *Katalin* volt. Kár, hogy születése évét nem tüntette föl.¹⁾ Tekintve, hogy a polgárjogot már megkapta s hogy Nagy Imrének mily bizalmi embere, nem lehetett gyerekeember. Ha 1597-ben 24 évesnek mondjuk, születési évet 1573-ra tehetjük.

Ura nagyon megkedvelhette, mert leányát, Zsófiát nőül adja hozzá. 1601. jan. 15-ikén kelt szerződés szerint Nagy Imre özvegye, *Tatár Anna* asszony, vejének, Almássy Istvánnak átenged 8 évre 8000 frtot²⁾ készpénzül, továbbá marhául és adósságul mindazt, ami az urától reá maradt kereskedésben van. Nincs ugyan e szerződésben megemlítve, de mint gyám, természetesen az egész árván maradt családot Almássy tartja fenn és gondozza a gyerekek nagykorúságáig, midőn az örökséget szétosztja köztük.

A 8000 frt összeget azonban csak 1623-ig fizeti vissza és pedig részben még az özvegynek, részben az örökösöknek, részben pedig adósságot ró le néhai Nagy Imréért. Pl. 1608-ban így fizet *Bakay Katalinnak* 125 tallért, *Nagy Lőrincznének* 333 frtot, mely adósságügyében *Fekete János* kállai viczekapitány 1617. nov. 20-ikán Kassa városhoz levelet ír, hogy e levelet átadó, most Kállóban lakó szegény, nemes asszonynak, *szenttamási Nagy Lőrincznének*, Almássy István tartozik. Kéri a tanácsot, hogyha nem akarná megadni, elégítsék ki őket, ne kelljen szegény nyavalyásnak ily nagy utat hiába fáradni.³⁾

E szerződéssel Almássy önálló kereskedő lett. Az üzlet, melyet átvett, még az év végén is elég jól el volt látva áruval, mert midőn

1) Kassa v. titkos levéltára. A. 1.

2) Mai értékben mintegy 80,000 frtot.

3) Kassa v. ltára 5782/166.

pár nappal korábban, 1600. decz. 29-ikén feleségével a leltárt felveszi, készletét 4467 frt 79 dénárra becsüli.

Nem lehetett csekély az üzletének forgalma sem, mert alig egy hó mulva már Bécsbe megy vásárolni új készletet, és pedig nem kevesebb, mint 15,111 forint értékben. Alig $1\frac{1}{2}$ év mulva már ismét 12,051 frt árát vásárol Bécsben és ugyanezen két év alatt itthon is vásárolt mintegy 16,000 frt értékű árut.¹⁾

Ily jelentékeny forgalom mellett nem csoda, hogy gyorsan gazdagodott és egymásután vett Kassán és a Hegyalján szőlőt, földet, házat, majort. S nem csoda, hogy annyian fordultak hozzá kölcsönért s e tekintetben bankári üzletet is folytatott.

Amint birtokai megszorodtak, gondozásuk nagyon elfoglalta őt. Az akkori gyarló közlekedés mellett az üzleti élet igen terhes volt és jóval több gondot, fáradságot okozott, mint a földművelés. Ezért mintegy 15 évi kereskedés után felhagyott az üzlettel.

Erre mutat azon egyetlen adat, melyet az akkori városi jegyzőkönyvben följegyezve találtam. Ugyanis 1615. április 6-ikán egy idegen örökségi perben ezt mondja Almássy: „Mikor még kereskedést üzem volna, ismerős voltam *Békési Jánossal*“. Tehát ekkor már nem volt kereskedő. Hogy boltjával mit tett, arra nézve semmi nyomot nem találtam. Nem lehetetlen, hogy — mivel ügylátszik, a Nagy Imre fiainak egyike, Imre kereskedő volt — neki adta át üzletét.

Almássy nemcsak gazdag ember, hanem a város egyik legbecsületesebb és legértelmesebb polgára volt. Az alföldi ember egyenes jellemét, értelmi képességét, melyet eredeténél fogva a természettől örökölt, tanultsága fokozta és fejlesztette. Ez okozhatta, hogy polgártársainak bizalmát oly nagy mértékben megnyerhette, azon korban, midőn az erkölcsi felfogásban és ítélkezésben a polgárok sokkal szigorúbbak voltak, mint ma.

Érdekes a fokozatos emelkedés, melyen keresztülment. Eleinte csak „István deák“-nak nevezik a régi iratok. Majd vezetéknévét is kiteszik, a mi már a tisztesség jele. Pár év mulva már az „uram“ czímet is odairják, amivel csak a tekintélyesebb polgárokat, rendszerint a tanács tagjait illették.

1606-ban a községi (communitás) közgyűlés tagja. 1607-ben tanácsossá választják s élte végéig, 1635-ig viseli e tisztséget, ez évben a tanácsosok névsorában neve mellé † van téve. A tanácsosok neveit méltóságuk sorrendjében jegyzik föl, az ujakat legutolsónak. 1607-ben, 1608-ban és 1609-ben Almássy az utolsó, vagyis 12-ik. 1610-től kezd

¹⁾ A pénz értéke általában azon időben mintegy 10-szer nagyobb volt, mint ma. Minden pénzösszeg, mely e műben említettik, így veendő tehát.

emelkedni s 1620-ban első tanácsos. A következő években Láng János és Varannai András megszűnván bírók lenni, első és második tanácsossá lévén, 4. éven Almássy harmadik a sorrendben. Ettől kezdve a 3 évi bíróságát leszámítva, 1634-ig első tanácsos. Ez évben a legutóbb bíró-ságot viselt Vas Mihály kerül eléje.

1617 óta 1634-ig, tehát 17 éven át, a míg csak nagyon el nem betegesedett, folytonosan viselt tisztségeket. Három évig, 1627., 1628. és 1629-ben *bíró*, a többi években csaknem állandóan *gróf*. 1632-ben fizető és harminczad tisztt. 1617-ben, 1623-ban és 1625-ben a város *országgyűlési követe*.

De czenkívül is többször kiküldte a város, hogy egyes fontosabb ügyeinek elintézésében mint megbízottja járjon el.

1613. decz. 18-ikán Hertnekről Forgách Zsigmond maga kívánja, hogy ő felségétől, II. Mátyástól a város számára érkezett parancs átvételére 3 főszemélyt küldjön a város és pedig *Rainer Menyhértet*, a *fürmendert* és *Almássyt* s a jövő szombaton ott is legyenek ő kegyelmék. Ime ez évben már a város legfőbb emberei közt szerepel.¹⁾

1617-ben Kalmár Jánosnak valami ügye volt az egri káptalan előtt, mely miatt őt kiátkozással fenyegették. A város védelmébe fogadta polgárát és ápr. 17-ikén *Rainer Menyhértet*, *Almássy Istvánt* és *Zolthán Ferenczet* küldte ki, hogy a szentszék bírái előtt intézzék el a dolgát.

1621-ben Bethlen Istvánnak, a fejedelem öcsésének Erdélyben tartandó esküvőjére *Almássyt* és *Melda Györgyöt* küldi ki a tanács.

1625-ben a münz- (pénzverő) ház és a harminczad dolgainak elintézésére ő felségéhez, *Bethlen Gáborhoz* a tanácsosok közül követeket küldenek. Almássyt is jelölik, azonban nem választják meg. De ez egyáltalán nem bizonyítja tekintélyének hiányát, mert ugyanezen év aug. 25-ikén a tanácsosok közül, mint legméltóbb, ő helyettesíti, a felesége halála miatt távollevő bírót és az ő vezetése mellett választják meg őt és *Demeket* soproni követekül.

1630. decz. 20-ikán a nádor elé a lovasokkal *Almássyt*, a *fürmendert* és *Róth Gáspárt* küldik ki, hogy fogadják és üdvözljék őt.

Érdemeinek elismeréseül a király, II. Ferdinánd 1625 okt. 24-ikén Sopronból keltezve, nemességgel tüntette ki. Czímerül kardot tartó álló oroszlánt kapott. Ez időtől ezt használja pecsétein. Eddig egyszerű paizst, benne nevének nyomtatott betűi összeillesztve. Abauj vármegyének 1626. jan. 5-ikén Garadnán tartott gyűlésén hirdették ki nemességét, mely nevére — Beszerményi Nagy Zsófiának mondják — s fiára Istvánra is kiterjedt.

¹⁾ Kassa v. ltára 5538.

A nemesi levél következetesen Almássynak írja őt, ő maga is így írja magát legtöbbször. Bár fia, magánosok és hivatalosan, hol Almássynak, Almássi-nak, hol Almásy-nak, hol Almásinak írják. E mű a nemesi levél Almássy-ját használja következetesen.

1620—21-ben, 1626-ban, 1630., 1631. és 1633-ban Abauj vármegye tisztújító gyűlésén *táblabírójául* választja.¹⁾

Míg vagyonban és tisztességben ily magasra emelkedett, szívére súlyos családi baj nehezedett. Felesége 1625-ben nagybeteg, épen azért kéri, hogy a soproni követség alól mentse föl. A jegyzőkönyv e pontja, melyből meghatóan kiérzik neje betegsége miatti mély bánata és levertsége, így szól: 1625. aug. 28. Már akkor is könyörögtem, most is kérem az Istenért is, válaszszon kegyelmetek mást a gyűlésre, mert szegény feleségem annyira vagyon, hogy csak Isten kezében vagyon és Isten tudja, én is mint vagyok. Bizonyára nem mentegetném magam, de Istent hívom segítségül, ki látja, mint vagyon házamnépe, hogy *az ispotályban nem lehet nyomorultabb ember ő nálánál*.

De nem mentik föl s a jegyzőkönyvbe iktatott határozat így szól: A mit határozott a tanács egyszer, meg kell lenni, menjen a soproni gyűlésre. Tehát a kiküldetés nemcsak megtiszteltetés, hanem kötelesség is.

1627. végén már maga Almássy is beteg; 10., 16. és 22-ikén a tanácsba sem tud elmenni, ezért lakására üzenve az ő, mint bíró véleményét s akarátát kikérve s ahhoz hozzájárulva intéznek el néhány kisebb ügyet. Sőt 1628. jan. 4-ikén is a bíró házában tanácskoznak. Fiának 1629-iki levelei is említik betegeskedését. Ügylátszik a hajdani kereskedési utazások, a sok munka s felesége ápolása igen megviselték.

Felesége ez időtájban halhatott meg, mert ez időtől többé semmi említés nincs róla. Fiának 1628-ból kelt levelei mélyen hallgatnak róla, a mi világos jele, hogy már nem volt életben. Almássy körülbelül 1599-ben vehette őt feleségül s ekkor lehetett mintegy 15—16 éves. Összesen élt tehát Nagy Zsófia 44—45 évet. Jó szívére és kevés gyermekére lehet következtetni abból, hogy egy cselédleányt örökbe fogadott, kire férje végrendeletében hagy is valamit.

1631. okt. 28-ikán ismét beteg Almássy. Valami perben kellett volna megjelennie. A tanács néhány megbízottat küldött házába, kik előtt kijelentette s ezek jelentése alapján a tanács írásba is foglalta, hogy *fiát*, ifj. Almássy Istvánt bízta meg, hogy e perben képviselje őt.²⁾

A következő évben életének legsúlyosabb csapása érte, fia meghalt. Sírba szállott vele az apa minden öröme, reménye. Ezután testben,

1) Korponay Abauj vármegye monographiája 142. s következő lapjain.

2) Kassa v. Itára A. 31.

lélekben megtörve töltötte életének hátralevő pár évét; alig szerepel a közügyekben. Bizonyára annyira elbetegesedett, hogy visszavonult a nyilvánosság színteréről.

1635. június 20-ikán végét közeledni érezve, elkészítette végrendeletét, melyet 5 hónap mulva, nov. 15-ikén egy pótvégrendelettel egészített ki és 1—2 nap mulva rá meghalt, mert nov. 20-ikán már leltározzák hagyatékát. Hozzávetőleges számítás szerint lehetett ez időben mintegy 60—62 éves. Mint a város egyik legkiválóbb emberét, minden valószínűség szerint az Erzsébet székesegyházban (dóm) temették el.

És a gazdag Almássy Istvánnak, a ki szorgalmával és jómódú rokonságától, apósától és sógorától származott örökléssel oly szép vagyont gyűjtött össze: nem maradt fia, kire mindezt hagyhatta volna. ki nevét fentartotta volna. Élete vége szomorú lehetett. Sírba tette szeretett feleségét, „szerelmes, édes fiát“ s velők mindazt, ami beteges utolsó éveit felderithette volna.

A kassai Almássy-család megalapítójában kihalt, vagyona szétoszlott az atyafiság közt. Főörököseivé keresztfitait, lizskai Törös Péter két gyermekét, Pétert és Gyurkát teszi meg.

Halála után Almássy neve még fel-feltűnik egyszer-egyszer a régi iratokban. Házát, melyet a Törös-fiuknak hagyott, megvették ref. iskolának s a kassai ref. egyház levéltárában a 13-ik szám alatt meg van a nyugtatóvány, melyet *Gombkötő János* és *Soporni Miklós* állítottak ki s ők a pénzt a tanácsházra adták, ami annak a jele, hogy a város vagy gondviselője vagy tulajdonosa lehetett a háznak. A ház árának utolsó részletét *Váradi Pál* egyházi főgondnok és *Gyarmati János* algondnok fizették ki. Hangzik pedig e nyugtatóvány így:

1650. Nemzetes *Váradi Pál* és *Gyarmati János* uramék, néhai Almássy István háza felének árában való hátramaradott restántiát in paratis magyarai fortokat négyszázat, *Udvarhelyi György* kétszáz frt adósságát is idetudván; így tölt ki immár épen az tizennyolczszáz frt, melyről vigore praesentium quietáltattak is ő kegyelmék in curia — — — *Gombkötő János*, *Soporni Miklós*.

Ugyancsak a nevezett egyház levéltárában idősb Gyarmati János gondnok számadásai közt föl van jegyezve: Almássy háza árában fizettem a tanácsházára készpénzt: frt 400, Udvarhelyi uram adott, melyet a tanácsházra fizettem: frt 200.¹⁾

E házat, illetőleg már iskolát később elvették a református egyháztól s az Orsolyáknak adták, kik helyére a róm. kath. tanítónőképzőt építették. (L. a 164. oldalon levő rajzot.)

¹⁾ Révész K.: Kassai ref. egyh. számad. 1650—55., 6., 1. pont. Tört. tár.

DÉL → ÉSZAK

A régi ref. paplak

Mészáros-utca

Apáczá-utca

Az eredeti református
templom, most Orsolya
apáczák temploma

Orsolyák

Almássy
háza. Most
r. k.
tanítónő-
képző

zárdája

A szepesi kamara
épülete, ma pénzügy-
igazgatóság

Fő- (Derék) utca

*Jezsuita-
utca*

Almássy háza.

1653. május 25-ikéről fölvett városi jegyzőkönyvben ismét felmerül az Almássy neve. U. i. tartozott neki *Róth Gáspár* kereskedő s egykor tanácsos-társa, mintegy 800 frttal¹⁾, mit özvegyétől kért a város. A jelzett napon tehát *Róth Gáspárné*, a minemű tudta kívül való néhai *Almássy István* uramról álló adósság extendáltat-nék ellene s *Miskolczy* uram fürmenderségében articulusha is irattatott volna, arról való régi deliberatit (határozatot) is méltóztatnék a nemes tanács felkerestetni s kezéhez szolgáltatni, hogy tudhatná, miért kell a nemes városnak fizetni.

A tanács igéri, hogy igazításba veszi azon dolgot becsületes személyek, ú. m. *Soporny Miklós*, *Miskolczy Gergely* és *Kállay Mihály* uraimék által.

Július 3-ikán *Róth Gáspárné* ismét kéri a tanácsot, hogy a mely adósság kívántatnék tőle Almássy végrendeletében, a beadott auszug (kivonat) szerint; melyet szegény ura a maga kezével írt; meglévén, fizesse vásárlás által²⁾, méltóztatnék őt a tanács azon adósságtól absolválni s quietálni.

A tanács elhatározza, hogy a jövő héten a beadott auszugot conferáltatja a regestrumokkal s eligazíttatja a dolgot. Decz. 11. végre eligazítják és e napon *Róth Gáspárné* városi pecsétet nyugtát kér. Határozat: Igazat kér (vagyis megadják).

Az iratokon kívül, melyekből e munkát merítettem, van egy nyilvános épület, melyen Almássy neve olvasható.³⁾ A kassai dóm északi kapujától alig 40 lépésnyire van egy torony, mely a benne levő nagy harangtól kapta az *Orbán-torony* nevet. 1556-ban nagy tűzvész volt Kassán, mely alkalommal nemcsak a templomok, de a bennök levő harangok is összetörttek, elégtek s így a székesegyházban levők is. Ezek töredékeiből már a következő évben a városi tanács egy nagy harangot öntetett, melyet sulya és terjedelme miatt a dóm egyik tornyában sem lehetett elhelyezni. 1628-ban, tehát épen Almássy bírósága alatt, külön tornyot építtettek számára, melynek kapuja fölött a város czímere van s ezen latin felírás olvasható:

¹⁾ L. Almássy végrendeletét.

²⁾ T. i. özv. *Róth Gáspárné* folytatta ura üzletét s a város is vásárolt nála. 1651. márcz. 23-ikán kérte a tanácsot, hogy mivel bécsi hitelezőit kielégíteni s ugyanonnan ismét marhát hozatni akar, nagy szüksége van pénzre, a mellékelt auszug (számlakivonat) szerint elégítsék ki. Ugyanekkor hasonlót kér *Polóni Bálint* is, de a város „nagy fogyatkozásban van“, „megbocsássanak ő kegyelmék“, „legyenek egy kevés várakozásban.“ (Már kezd a város szegényedni.) Ez adóssággal akarja *Róthné* tartozását törleszteni:

³⁾ A kassai múzeumban a régi városháza ablakainak két vastáblája meg van, ezekre Almássy-nak és egyik utódjának, Vass-nak a neve föl van karczolva.

Extractae, cupiens spectator noscere turris
 Authores, flexo lumine percipiens.
 Namque Senatorum claro cum Iudice clarus,
 Quem penes imperium tunc fuit, ordo micat,
 Nulla superstitio mea forsitan aera fatiget;
 Sed verus verae Religionis amor.
 O benedicta Trias! tanto, fac, dogmata plausu
 Ut mea per coelum verbera sacra tonent.

Annò Domini MDCXXVIII.

Judex Stephanus Almásy.

Joannes Langh. Valent. Konezik. Wenc. Swertel. And. Demec. Nic.
 Köszegy. Mich. Was. Greg. Miskolczy, Georg Ruffer. Pet. Molnár. Georg
 Fraidenberger. Joan. Debreczény. Fran. Traganer.¹⁾

III.

Jelleme.

E jellemzés forrása. Vallásossága. Jó magyar ember, jó családapa. Megbízhatósága, becsületessége. Szorgalma, takarékosága. Békeszeretete.

Miután Almásy életét vázoltam, megkísérlem az egyént a t. olvasók elé állítani. Megkísérlem gyenge emberi erőmmel feltámasztani azt, a ki századok óta aluszsza mély álmát.

A külső, a test elporlott régen, semmi forrás, eszköz nem állván rendelkezésemre, erről nem tudok képet festeni; de talán a nemesebb részről, a lélekről, a szellemről igen, hisz ennek a vallások tanai szerint fenn kell maradnia. A ki jó és nemes volt, az nem pusztul el nyomtalanul.

Az élők jellemét szavaikból és eselekedeteikből festjük meg, de miként rajzoljuk meg azét, ki már se nem cselekszik, se nem beszél? ... Itt vannak a régi írás sűrűke lapjai, fakúlt, elmosódott, sokszor alig olvasható betűi, mit mondanak ezek? Hogyan gondolkodott, érzett, eselekedett a századok óta sirjában nyugovó Almásy István, midőn még hús és vér volt, mint mi; midőn még a nap folyamán nemes törekvéssel küzdött a kenyérért, hogy este fáradtan hajtsa fejét vánkosára, mint mi; midőn a közügyek lelkesedéssel és aggodalommal töltötték el, mint ma minket; midőn a magánéletben és hivatalában ítélkeznie kellett viszonyok és emberek fölött, mint nekünk.

Az élőket nehéz megítélni, mert alakoskodásukkal megcsalják a szemlélőt, mert rokon- vagy ellenszenvünk hamis képet festet róla.

¹⁾ Az akkori 12 városi tanácsos.

De a halottak már igazak, az időbeli távolság elenyészteti a még nem érdemelt hajlandóságot, vagy gyűlöletet. A történelem igazságosan ítél, emel vagy sujt.

Midőn Almássyval már hosszabb időn át foglalkoztam, megvalloam, olykor-olykor aggodalom töltött el, hogy mikor bukkanok egy-egy adatra, mely foltot ejt e férfin, ki a maga körében oly tiszteletreméltónak tűnt fel előttem, s kivel oly szívesen foglalkoztam. Hiszen olvastam a régi iratokban, hogy az emberi szenvedély, mely ma lerántja az embereket a bűn iszapjába, éppen úgy dúlt akkor is.

Megelégedéssel láttam azonban, hogy bizonyára a csak mindnyájunkkal közös apró hibák lehettek meg benne; mert sehol semmi nagyobb botlásának, avagy vétségének, kihágásának nyomára sem akadtam, sőt számos kiváló erényére találtam.

Vallásos ember, ki templomba jár, bírói beszédeiben az Isten nevet többször említi, végrendeletét mély vallásos érzéssel kezdi. De nem elfogúlt, sehol semmi nyoma, hogy a vallási versengés e korában más felekezetűt megtámadott volna. Eredetileg mint alföldi, debreczeni ember, bizonyára református volt; de a lutheránus Kassára kerülve, e valláshoz kellett simulnia, mint tette azt Alvinczy is, kinek böles mérsékletét vette például. Különben is az értelmes, szabadelvű magyar soha sem volt rajongó, vakbuzgó.

Jó magyar ember, beszéde zamatos, több népies szólásmódot használ. Polgártársaihoz barátságos, sőt a vidéki nemesek is barátjuknak nevezik. Jó szívének jele, hogy midőn a város egy-egy forrói ember 4 barmát elvette, ő indítványozta, hogy adják vissza, nehogy éhenhalóvá legyen. Vissza is adták.¹⁾ Az öreg cselédet megtartja házánál s még végrendeletében is megemlékezik róla.

Jó családapa. Mikor felesége beteg, fájdalmában vele érez s a tanácsházban a legnagyobb részvétének adja tanujelét. Fiának gondos nevelést ad, taníttatja, nem kényezteti, s a mellett mégis fentartja benne a gyermeki szeretetet, mert bizonyára ő is szerette fiát. Csak a szeretet képes szeretetet ébreszteni.

Talán valaki azt a megjegyzést tehetné, miért nem adta fiát is kereskedőnek? De tekintetbe kell vennünk, hogy fia beteges és gyenge szervezetű volt, s az akkori kereskedelem ezer viszontagsága edzett embereket kívánt. S ezenkívül már akkor is érvényben lehetett e közmondás: „Fiam, légy különb ember apádnál!” Közgazdasági szempontból hibás ugyan, de a magyar embernek a tudomány iránti tiszteletét

¹⁾ A város jkönyve 1625. aug. 25.

fejezi ki az a felfogás, hogy a tudományos pályát hajlandó többre becsülni a gyakorlatinál.

Megbízhatóságának, becsületességének csalhatatlan jelei, hogy Nagy Imrének megbízott embere, majd fiainak gyámja, kire az özvegy az egész üzletet rábízta. Majd a városnál is kiváló bizalmi állásokat tölt be.

Szorgalmasnak, munkásnak, takarékosnak kellett annak lennie; ki oly szép vagyont tudott szerezni. Leltára szép, tiszta írással és mintaszerű pontossággal van összeállítva. Minden dolgát, adósságát, törlesztését pontosan följegyezte. Végredeletében is jelzi, hogy összes tartozásai, követelései össze vannak írva s pontosan jelzi, hogy az ezekről szóló iratok hol találhatók (a veres regestromban).

Tekintve a magyar ember pörlekedő hajlamát, s tekintve Almássy nagy üzleti összeköttetését, vásárlásait, kölcsönzéseit, igen *kevés pere volt*. Ezek jórésze is Nagy Imréről szállott rá. Sehol sincs nyoma, hogy rossz fizető lett volna, sőt egyik perében 1615. okt. 19-ikén *Farkas János* tanú azt vallja, hogy Almássy *Ósedi Józseffel* még 1609-ben összeszámolt s a jegyzéket épen ő állította össze s Almássy nemcsak megadta tartozását, sőt többet adott.

A reábizott idegen vagyont pontosan átszolgáltatta tulajdonosának. Eperjesen lakó *Kevély Márton* 1625-ben elismervényt ad arról, hogy a reá — vérszerinti rokonától, Paulus Rectoristól maradt javakat Almássytól minden hiány nélkül átvette.¹⁾

Békességszeretetének kiváló jelét adta Szegedi István lakodalmának második napján (több napos lakodalmat tartanak a polgárok), midőn tánczközben ifj. *Zaló György* és *Orlé István* összeveszett. Orlé István oda ment Almássyhoz és belé akart „kapni“, de Almássy elment előle s hazament. A verekedés pedig úgy megnövekedett, hogy Boncidainak még az ujját is levágták.²⁾

IV.

Nemesi levele.

Mint kiváló, érdemes polgárt 1625. okt. 24-ikén II. Ferdinánd Almássyt nemesi rangra emelte. Nemesi levele így szól:

Mi, második Ferdinánd, Istennek kegyelmességéből választott római császár és Német-, Magyar-, Cseh-, Dalmát-, Horvát-, Tótországoknak etc. királya, Ausztriának főhercege, Burgindiának, Styriának, Karinthiának, Karniolának és Wirttembergának etc. hercege, Tirolnak örökös ispánja

¹⁾ Kassa v. levéltára 6095.

²⁾ Kassa v. jkönyve 1611. máj. 7.

etc. közönségesen mindeneknek, a kiknek illik, adjuk tudtára, jelentvén: Mivelhogy a sok császári jóságos cselekedetek között, a melyekkel a fejedelmi székhely körül foglaltatott, a magasságos fénye e széles világon mindenfelé szokott kiterjedni, nem utolsó helyet foglal önönmagának a környékesség, melylyel a fejedelem az ő alatta való hűbe és az édes hazafiaknak oltalmazóit, hogy ez után is minden jóságos cselekedetre felerkentessenek, kegyelmesen szokott felékesíteni. Annak okáért eszünkbe vévén hűségét és hűséges szolgálatait, a mi hívünknek, Almássy Istvánnak, a kassai városnak polgárának és lakosának, a melyet ő legelsőben a szent Magyarországi koronának, az után felségünknek a helynek és az időnek állapota szerint tett és megmutatott, sőt az után is minden áhítata és hűséges alhatatosságával igyekezett tenni, megmutatni és megtartani. Ennek mivoltáért ezt az Almássy Istvánt és az ő Hítestársát *Beszerményi Nagy Zsófiát* és azonképen az ő fiát, Almássy Istvánt ama nemtelen állapotból, a melyben eddig is voltanak a mi hatalmas és teljes királyi kiváltképen kegyelmességünkben őket kivéven és kiválasztván, a magyarországi és annak az ő részeinek igaz és valóságos nemesei között méltóztatunk számlálni, befogadni és bejegyezni. Reá hagyván és a mi bizonyos tudomásunkból és szabad akaratunkból megengedvén, hogy ők ez időtől fogva ennek utána mindenkoron ugyanazon kegyelemmel, engedelemmel, igazsággal és méltósággal egyebek is, a mi magyarországi és annak részeinek nemesei, eddig is éltenek, hogy mindannyian és az utánunk való maradékuk mind a két különböztető avagy megválasztó természetben levők éljenek és élhessenek. Melynek nagyobb bizonyására ez bizonyos és minden kétség nélkül való igaz nemességnek jelét, ezt a fegyveres avagy nemes czimert, úgy mint vitéz, kitűtött vagy kimutatott mennyei színű paizst, a melynek végét egy zöld hegyecske foglalja, a melyen az egész aranyos oroslán, felemelvén a két első lábát, egyenesen állván és a kettős farkát felemelvén, a száját nyitva tartván és a nyelvét kivetvén, a hátulso ballábát ragadozásra kinyujtván, a jobbik lábával pedig körmei között mezitelen zablyát tartván, járulóhoz hasonló, a paizsnek jobb része felé indultatott, kitetszik. A paizs körül és felől pedig imitt fehér és vörös, amott ismét kék és sárga peremek kin levén és a sisakot szépen ékesítvén, találatnak, minthogy mindezeket a kőpírnak szép és mesterseges keze a levélnek kezdetiben nagy ékesen látatnak és találatnak. Mindezeket pediglen, ugyanezen Almássy Istvánnak és ő általa felől megnevezett személyeknek és azoknak maradékinak mind a két különböztető természetre nézve mindnyájoknak kegyelmesen engedjük, adjuk, ajándékozunk. De mi szabad akaratunk és bizony tudomásunk szerint megengedvén, hogy ők ez időtől fogva ennekutánna mindenkoron,

ugyanazon czímerrel és annak a nemességnek jelével élniök, mit egyéb országbeli nemesek régtől fogva éltenek és élnek, mind a hadakozásban, mind a viadalmokban ellenkezésekben és mindenféle hadi szerszámokban, annak felette pecsétekben, gyűrűkben, zászlókban, sátorokban, házakban és koporsójokban, kiváltképen pedig mindenféle uti járásban és kiküldetésben úgy mint régi és igaz nemességnek nemével: Hogy ők és az ő maradékaik megválasztó természetben lévők mindenektől ugyanazon méltóságban becsültessenek és tartassanak, azon czímerrel örökké éljenek és élhessenek mind az ő nemzetségeik, ugyan mind a két különböztető természetre nézve mindnyájan. Ezeket pedig nemcsak megengedvén, de ugyan meg is hagyván és parancsolván ugyanezeknek ereje által és látható mivolta által. Melynek bizonságára és emlékezetére s örökön való erőségére e jelen való levelünket, a mi titkos pecsétünket e jelenvaló levelünknek rendire felfüggesztvén, és megerősítvén, ugyanazon Almássy Istvánnak, és ő általa az ő hites társának és ugyanazon nevű Almássy Istvánnak, ugymint fiának és az ő nemzetségének, s utánnok valónak, mind a két megválasztó természetre nézve mindnyájoknak, a kik vannak és ezután leendenek, méltóztattunk kegyelmesen kiadni és megengedni. Datum per magnus fidelis nostri urbis debito reverendis *Stephany Sennyei* de kis Sennye electi Episcopi Vacien. Consiliarii nostri et nostram p. Hungariam cancellarii in regia civitate nostra Soproni die decimo octava mensis Oktobre. A^o 1625. Reg. n. Romam et Hungaria et reliquo Bohem. Reverendissimis atque venerabilibus im Chr. latibus Dnis *Petro Pasmany* Metropol strigonien. *Ivane Telegdi* stb.

Alá vannak még írva: *Érdödy János, Domitrovits Péter, Pyber János, Szentandrassy István, Dávid Pál, Ergelio Ferencz, Dallos Miklós, Sennyei István, Telegdi János, Lóssy Imre, Nagysalvai Gergely, Posgai János, Iváncsi János, Frater Alfonz, Agatich Babtist János*, püspökök s főpapok, gr. *Eszterházy Miklós*, gr. *Zrinyi György*, *Nádasdy Pál*, *Bánffy Kristóf*, *Alaghy Menyhért*, *Bosnyák Tamás*, *Czobor Imre*, *Pálffy István* főurak.¹⁾

¹⁾ Kassa v. titkos ltára 25. Ez azonban csak másolat, magyar nyelven; az eredetit nem találtam.

V.

A Nagy-család és vagyoni helyzete.

Nagy Imre házassága, nébány üzleti ügye. Halála. Leltára: ezüstneműek, ruhaneműek, háziesszközök, szántóföldek, szőlők, gazdasági felszerelés, kassai és debreczeni háza, követelése, tartozásai, zálogok, készpénz. Almássy halálából elfogadja a gyámságot, föltételei. Az örökség szétosztása. A szőlők és termésük szétosztása. Nagy Imre sorsa. Nagy Pál sorsa, hagyatéka, könyvei, hálája Almássy iránt. A hagyatékból származó pör. Nagy Sebestyén.

Almássy apósa, Nagy Imre s halála után özvegye szintén kereskedő volt. Almássy minden javát, boldogulását eredetileg neki köszönheti, a mint ezt maga is elismeri. Épen ezért e családot is, főképen pedig vagyoni helyzetét részletesebben ismertetjük. Egy régi polgári háztartásba és gazdálkodásba nyerünk vele bepillantást.

Nagy Imre még nem régen tartózkodhatott Kassán, hisz csak 1597-ben nyert itt polgári jogot.¹⁾ Valószínű, hogy felesége, Tatár Anna révén került ide, mert a Tatár-család Kassán és Tarczalon szerepel. Innen van, hogy a városnál semmi tisztséget, tanácsosságot nem viselt s daczára kereskedő voltának, ügyeiből csak kevésnek van nyoma az iratokban. Az Arestatiók könyve pár tilalmát tartalmazza: 1597-ben *Hutter Ábrahám* javaira tett tilalmat 19 frt erejéig. Továbbá *Zakmár István* deáknak Mádról felhozott borára.

1598-ban *Kecskeméti Pap György* javaira 136 frt 60 denárig. *Zakmár István* javaira 708 frtig; külön tilalmat tett majorházára is.

Viszont ez évben *Vécsey Mihályné*, mint rokon, Nagy Imre javaira.

1599-től már Nagy Imre *István deákja* (Almássy I.) szerepel az arestatiók könyvében. Tilalmat tesz azon pénzre, melylyel *Paraszi Andrásnak* a borurak (Weinherren) tartoznak, 900 frtig. A *Zakmár Gergely* javaira 64 frtig.

¹⁾ Kalmár Gergely deák Regestromában följegyzí, hogy 1587-ben a szent Bertalan sokadalomban „az török áros Nagy Imréhtől Keresztúrbán vásárlott:

13 vég karmány 1 p.	f.	1	d.	170
10 selyem kancát 1 p.	f.	1		
5 vég bogasiát 1 p.	f.	1	d.	28
15 fahosh (?) tozend (?)	f.	3		
3 kötés török kánycza	f.	2	d.	10
10 csizma dely 1 p.	f.	—	d.	80
5 papucs 1 p.	f.	—	d.	75

Teszen f. 64 d. 50.

Fizettem ugyanottan Nagy Imréhnek és Zabo Mátyásnak e felül megnevezett marha árában f. 30 d. 50. Tartozom még neki fl. 34. Fizettem erre Zanto 6. die Dbr. Zabó Mátyásnak f. 14. Tokajban Szt. Tamás napján Imreh deáknak f. 20.

Nem lehetetlen, hogy e Nagy Imre s Almássy apósa egy személy.

1600-ban Pap Gábor javaira 100 frtig. 1601-ben *Zalán-Kemény Bálint* azon pénzére, mely *Titili Zsófiánál* van, 264 frtig.

Viszont Nagy Imre tartozott *Ferenci Gergelynek* 1200 frttal, mely összeget 125 frt hiján letörlesztette. Özvegye 1602. szept. 16-ikán Almássy Istvánt törvény elé állítja, hogy mint gyám és vagyon-gondviselő, fizesse ki, ha tagadja, esküdjék meg. A felperest ügyvédje, *Fekete Ferencz*, Almássyt szintén ügyvédje, *Békési Márton* képviselte.

Békési II. Lajos decretumára hivatkozik, mely szerint háborus időben nem lehet tárgyalni ily ügyeket. De a tanács azt mondja, hogy lehet, miért nem fizették ki eddig a tartozást. Csak hozzon Fekete ügyvéd védettje gyermekeitől felhatalmazást a kérésre.

Még 1606-ban is folyik a per. Az özvegy az adósságban valami posztót vett Almássytól, a mit maga is beismert. Utasítja tehát őket a tanács, hogy a Regestom szerint vessenek egymással számot és alkudjanak meg. Ha pedig nem tudnak megegyezni, Ferencziné esküvel mondja meg, mennyi az adósság.

1608-ban végre valami 60 frt adósságot állapítanak meg, mit Almássy fizessen ki.

Nagy Imrét 1598. decz. 17-ikén említik utoljára az okmányok. (Arestátiók könyve.) Midőn 1602-ben felesége, *Tatár Anna* is meghal s javainak leltárát felveszik, urát úgy említik, mint ki néhány évvel ezelőtt meghalt. Az özvegy körül betegsége alatt nagyobbik fia, *Sebestyén*, atyja, *Tatár Imre* és anyja, továbbá *Almássy István* feleségestül „forgolódtak”. Épen ezért midőn a város kiküldöttei: *Trucz Lukács* (akkori kerékgyártó), *Reichentaller Pál*, *Thott Pál*, *Borbély István*, *Farkas János*, *Zakmáry István*, *Fekete Ferencz*, 1602. aug. 17-ikén a hátrahagyott javak leltárát készítik, ezeknek meg kellett esküdniök, hogy semmit sem rejtettek el.

E leltárból megismerkedünk a Nagy-család vagyoni helyzetével. Nem csekély gazdagságra mutatnak a felsorolt ezüst-arany tárgyak. A XVI. és XVII. század polgárai, épen úgy mint a nagyurak, a törekeny üveg- és porcellán-edények helyett jobban szerették a fémből készületeket használni és pedig a szegényebbek s a jobbmódúak is a mindennapi használatban az ón-kupákat, ón-tálakat és poharakat stb., ünnepélyes alkalmakkor pedig a nemes fémből valókat.

E hagyatékban 9 darab különböző nagyságú ezüst kupát találtak, melyek közül a legnagyobbat 77 frtra, a legegyszerűbbet 9 frtra becsülték, az összest pedig 353 frtra. Az ezüst poharak száma 19 volt. Több közülök igen díszes lehetett, mert pl. a legdrágább 69 frt 40 denárt ért s a legolcsóbb is 5 frtot. A kupák mellett volt még 4 ezüst kanna: 80, 79, 39 és 17, összesen 215 frt értékben. Ezek szintén az

asztalokon állottak és italt öntöttek belőlök a poharakba, épen úgy, mint a kupákból. Nagyszámban voltak az *ezüst kanalak* is.

Az *öltözködéshez* tartozó díszes tárgyak közül a 60 frt 33 denár értékű gyöngyös, aranyos párták, továbbá a 16 bokor gyöngyös, virágos, aranyos, szoknyára és palástra való kapcsok említendők. Ez utóbbiak 62 frt 33 denárt tettek ki.

Nem csekély vagyon fölött kellett annak rendelkeznie, ki ily nagy összeget volt képes ily *fényűzési cikkekre* fektetni. Vegyük még ehhez a 24 frt értékű merő aranyos, zománczos botot, a gyűrűket és a 110 frtra becsült két aranyos, bogláros szablyát, melyek közül az egyiknek vasa „dömöcki“, a másiké „fringia“ volt. Nagy Imre, ki mint kereskedő s mint ház-, föld- és szőlőbirtokos a város legelőkelőbb polgárai (patriciusok) közé tartozott, ily díszes bottal és karddal járt.

A „*házi marhák*“ közül egy 12, egy 16 és egy 25 frtos selyempaplan, négy török kárpit és szőnyegek vannak felemlítve. Szintén a jó mód és fényűzés jelei az egyik selyempaplan, melynek közepében veres, tarka selyemszövés volt, zöld tafotakerülettel. Tatár Anna asszony után azonban semmi ruháját nem találták, egy viselt gereznát és egy bélelt asszonyember mentét kivéve, miket az ő édes anyjának adtak lánya körül való szolgálatjáért és fáradságáért.

A „*fehér ruhák*“ közül ágylepedőket, abroszokat (az egyik barazlai), kézi keszkenőket, csipkéket, egy pávatoll-legyezőt, positót (?) jegyeznek fel. A *konyha- és egyéb szerekből* lábast, fazekat, fatányért, óntálakat és óntányérokat, medenczét, nyársat, teknőt, vasládát és 5 nyoszolyát stb.

A mai kifejtett és sok gondot, jóformán minden időt lefoglaló üzleti élet mellett is törekednek polgáraink fekvőségek, földek, szőlők szerzésére. Szeretik, ha alkalmuk van a szárazabb, ridegebb üzleti életből a természet ölébe kimenni s ott hasznosan, változatosan, élvezetesen foglalkozni, konyha és asztali szükségleteikkel önmagukat ellátni. Mennyivel inkább megtaláljuk ezt a régi polgároknál. Minden város, minden polgár gazdálkodó is egyszersmind. Mikor aztán sok földet összevásároltak, felhagynak a sok utazással, koczázattal, hitelezéssel járó üzlettel és csak a nyugalmasabb gazdálkodást üzik, mi mellett jobban betölthetik a városi tisztségeket is, mikkel polgártársaik bizalma felruházta őket. Így tett Almássy is. Ide jutott volna Nagy Imre is, ha tovább él, de e pár év alatt még nem sok fekvőséget szerezhethetett; azonban már most is meglehetősen mértékben gazdálkodott. A leltárból érdekes képet nyerünk erről.

Kassa határában volt mintegy 24 kötél *szántóföldje*. Az alsó hostáton (külváros) majorháza, csürje, gyümölcsöse, veteményes kertje, aprómarhája: 31 lúd, 18 tyúk, 16 kacsa. Tarczalón 4 szőlője a Mezes-

málon és a Cheke-hegyen; egy köháza pinczével, kádakkal, sajtóval és szőlőszerszámokkal. Mádon egy szőlője, a mely azonban csak zálogban van nála.

Természetesen ezekhez *gazdasági felszerelés* is kellett. Föl is sorol a leltár 2 szekeres lovat, 1 viselt, vékony szekeret, háموkat, 1 fejőstehenet, 5 borjut. Továbbá egy vasrostát, 2 kapát, 34 alföldi hordót, 1 bokor. (pár) kocsiodalt, 4 szántani való ekét, melyek közül 2 vasas, 2 vasatlan s 2 aaghuk (ágyú?).

A termésből van 8 köből „abaidoch“ gabona, 6 köből tiszta búza. A csürbe berakva: *abaidoch*

68 rakás gabona 17 kévéjével

44 „ árpa 20 „

24 „ zab 20 „

Mikor ezeket „elcsépelik“, a „szemet“ is meg kell írni. Augusztus 17. kelt a leltár, tehát nem régen lehetett az aratás.

A konyha számára van még 2 egész és 1 fél szalonna 20 frt értékben, 6 sódar és háj 3 frt értékben.

Saját háza is volt Nagy Imrének, melyet a leltár a következőképen ír le: Itt a városban napnyugat felől való szeren a piacon egy jó öreg (nagy) köházok melléképületekkel s piacra néző ablakú *marhásbolttal*. (Talán valahol a mai plébánia táján lehetett.) Ez volt az üzlet-helyiség. A ház felső szomszédja néhai *Golopi János* háza, alsó felül néhai *Eötvös Mihály* háza, melyben most Bonchidai István lakik. Sőt „Döbröczönben a Czegléd-utczában is van egy földháza, a piacon való egy mészárszékkal¹⁾ egyetemben.“ Ime tehát Nagy Imre, ha szenttamási is, de Debreczenhez is sok köze van s innen a kapcsolat közte és Almássy közt. Sőt Böszörménynyel is kellett kapcsolatban lennie, mert leányát, Zsófiát, midőn Abauj vármegye Almássy nemes-ségét kihirdeti, Böszörményi Nagy Zsófiának nevezi. Valami földi-félek lehetnek az idegenben, az új otthonban. Alföldiek, tiszta magyarok a nemzetiségű jellegű Kassa városában.

Nagy Imre és özvegye is kereskedők voltak, nem csoda tehát, ha *követeléseket*, adósságokat is hagytak maguk után. A leltár egy 5000 frt értékű *adóslevelet* ad át Almássynak, hogy azt hajtsa be és számoljon be vele.

Nagy Imréné pedig *tartozott* 443 frttal, mely összeg most is fizetetlen és pedig:

¹⁾ Talán egy mészáros házát vette meg Debreczenben, de az sem lehetetlen, hogy Nagy Imre előbb mészáros volt s csak aztán lett kereskedővé. Van illyesmire elég példa régebben.

Nagy Lőrincznek¹⁾ 333 frttal
 Barbel Péternek 10 frttal
 Horváth Jánosnak 62 frttal
 Pál Reichentaller Úrnak 15 frttal
 Patikáriusnak 16 frttal.

Sőt zálogban is van bizonyos adósságokban :

Barbel Péternél 2 pártaöv a) 43 frt 74 d. értékű, b) 37 f. 34 d. értékű.

Horváth Jánosnál is vannak zálogban ezüstmarhák, de ezeket nem látták, csak Almássy uram írta be őket. (Az előbbieket haza kérték megbecsülés végett.)

Eötvös Andrásnál is egy pártaöv. (Almássy írásával utána téve : oda maradt.)

Tatár Gáspár is valami ezüstmarhát zálogba vetett.

Készpénz kevés maradt, de különféle fajtájú : spanyol pénz, ó pénz, 3 ezüst pogány tallér és 507 török oszpora.

Ime, ez volt Nagy Imrének és nejének hagyatéka, mely négy gyermekére : *Sebestyénre*, *Zsófiára* (Almássy István neje), *Pálra* és *Imrére* szállott. Nagy Imre árvái 1602. aug. 22. gyámul kéri Almássyt, a ki a gyámságot egy hét múlva (aug. 29.) el is vállalta a következő írásba foglalt nyilatkozattal: Tudja jól és nem is tagadja, hogy mindenféle javait Isten után e két öreg emberektől, az árvák atyjától és anyjától vette életökben és azok által vagyon most is, a miben vagyon. Azok pedig immár szegények elmúltanak és Istenben elnyugodtanak, az ő édes gyermekök az ő kevés javokkal egyetemben árvaságra maradván. Meggondolván azért, mint jó lelkiismeretű keresztény ember, hogy az elvett jókért, ha valaha kellett hálaadással lenni, most van annak leginkább ideje és köteles is vele. Nézvén mindezeket, veszi fel az árváknak tutorságát (gyámságát) minden álló és ingó, felül megnevezett javaikkal egyetemben a jelen 1602-ik évre ily föltételekkel :

Mivel néhai Nagy Imréne tulajdon költségével műveltette mai napig a szőlőörökséget; de szüretig még sok költség és fáradság kell hozzá s hasznát is költséggel kell haza, Kassára szállítani : mai naptól kezdve kész mindeneket teljesíteni, azonban a borokból vagy ezek árából először a maga költségét kivehesse s aztán fizesse ki Nagy Imréne adósságait s a maradék a négy atyafi közt való elosztásra tartassék.

Az ezutáni években pedig az alföldi szőlőket saját pénzéből művelteti. De senkinek róla számadó nem lesz, mind kára, mind haszna az övé legyen. Úgyszintén a többi álló örökségé is. De az árvákat,

¹⁾ Lásd Almássy életrajza cz. fejezetben.

míg törvényes kort érnek, tisztességes téli és nyári ruhákkal, étellel, itallal eltartja s őket *idegen országba elszerzi*, s ott tisztességes tudományokra a maga költségén taníttatja, ellátásukról, ruhájukról gondoskodik. Ezek felett, a mint lehet, minden örökségöket fáradságával és költségével jobban építi s ezeket fel nem tudja (számítja). Mikor pedig emberkort érnek, minden javokat osztozkodásukra bocsátja s miatta esett kárt megtéríti.¹⁾

A gyámoltak közül Sebestyén nagy kort érve 1608. aug. 27-ikén *Herczeg István* bíró parancsából *Fekete Ferencz*, *Gillik Szabó István*, *Erszénygyártó János deák*, *Zegedi Mihály*, *Zegedi György*, *Kissel János*, *Farkas János*, *Makai Pál* és *Eötvös Imre* kassai polgárok jelenlétében a 4 örökös megosztotta az összes javakon.

Az ezüst- és aranymarha 1963 frt 12 denár értékű volt. Jutott belőle egynek-egynek 490 frt 78 denár árú. Hogy ki mit kapjon belőle, nyilvetés szerint döntötték el. Az ön-művekből kapott egy 45 fontot. A fehér ruhákon, szőnyegeken, házi eszközökön, asztalokon, ingatlanokon stb. való osztozkodás is részletesen fel van sorolva. Említenek egy pusztatelket, melyről a csűr 1604-ben a város megszállásakor (Bocskay-féle) leégett. A 6 évvel ezelőtt följegyzett ludakról, tyukokról, kacsákról megjegyzik, hogy részint háborúban odakin elvesztek, részint együtt elköltötték őket.

Az adósságokban maradt 5000 frtból nagy fáradsággal, költséggel, perpatvarral, kárral behajtottak 1854 frt 3 denárt. Ezen is megosztzkodnak. Adósok maradtak még: *Zakmáry Gergelyné*, *Kassai* 64 frttal, *Zakmáry István* 173 frttal stb.

Osztásra került a leltárban említett gabona, árpa, zab és a szőlőtermés. Összesen termett 155 hordó bor, de ebből levonandó 28 hordó, mert a mádi szőlőnek, mely csak zálogban volt eddig, örökáron való megvételekor *Belgiojosonak* kellett adni egy hordó bort, és 27 hordó pedig a feltöltögetésre ment. Tehát eladásra csak 127 hordó került.

Ebből 100 hordót 36 frtjával, 27 hordót 40 frtjával adtak el. Kaptak érte összesen 4680 frtot.

De a költség is nem csekély volt, összesen 1089 frt 96 d. És pedig a Tarczalon termett 113 hordó felhozatala 236 frt 26 denárba, a művelés itt 562 frt 01 denárba, összesen 801 frt 27 denárba került. A mádi 42 hordónak termelési és felhozatali költsége 288 frt 69 denárt tett. Adót és adósságot is kellett fizetni, pl. a *Kalmár János* boltjába

¹⁾ Nyilvános levéltár 4997. Titkos levéltár N. 19. A néhai szent-tamási Nagy Imre javainak inventára.

70 frt 05 denárral tartoztak. Ez is kitett 1180 frtot. Tehát felosztásra 2411 frt került.¹⁾

A tarczali 5 szőlőn: *Pál Deák, Baxo, Al, Ceke* és *mádi* szőlőn még 1608. ápr. 23. osztzkodtak a tarczali tanács előtt, mely okmányt is adott róla. A *Palkó* és *Imrike* része az árvákkal s a nekik jutott tarczali kárral együtt továbbra is, míg emberkort érnek, az Almássy gyámsága alatt maradt.

Nagy Imre 1619. okt. 10-ikén kapja át örökségét: 636 frt készpénzt, szőlőket, házat, ezüstmarhát, fejérruhát stb. s Nagy Imre írást ad róla, hogy minden kár nélkül megkapta mindenét. Szép írása van.

Palkóval még később, csak 1622. máj. 19-ikén vet számot és adja ki örökségét; de 1000 frttal adósa maradt, miből 500 frtot karácsonykor fog megfizetni, 500-at pedig a jövő pünkösdkor. A kiállított okmány hátára fel is van írva, hogy kifizette.

Nagy Imre, ki szintén kereskedő volt, 1632. decz. 9-én polgárjogot kér a várostól. Okmányait bemutatja és törvényes származását — hogy *Emerico Nagy de Szent-Tamás* és *Anna Tatár* gyermeke — *Boncidai Imre* és *Truc Mihály* bizonyítják. A jogért 6 frtot fizetett. Ő neki azonban nem a legjobban mehetett sora, mert a Bécsben vásárolt árúkért és egyebekért is adós maradt s így a 3300 frt értékre becsült örökségül reászallt házat 7 évre zálogba veti, de úgy, hogy ő is lakhatik benne. Nemsokára aztán 4200 magyar frton a kerttel együtt el is adja.²⁾

Összes vásárlása, a mi fel van jegyezve, egy gyümölcsös kert, melyet 80 frton vett és egy szőlő, de ezt sem tudta kifizetni. Úgy, hogy midőn 1644-ben meghalt, a végrendeletében feleségére, *Szegney Évára* bizza, hogy fizesse ki a fönmaradt 207 frt adósságot. Több gyermeke is maradt.

Bátyja, *Pál* még 1631-ben hal meg. Végrendelete ez év május 26-ikáról kelt s maga nem igen sokat szerzett, mert azt írja, hogy arról rendelkezik, a mit atyjától, anyjától kapott. Családja nem volt, talán nem is nősült, mert mindenét két testvérének és a két Almássynak hagyja. És pedig:

Tarczali szőlőjét, melyet nagy parlagjából felépített, továbbá a Baxon lévő és a Pál deák nevűt s tarczali kőházát, majorját, lábas marháit, a házában található bármiféle jókat, az Athun (?) messzelátó és a boldogkő—újfalu szőlőt Almássy Istvánnak és fiának. Ez örökségül kapott tarczali és bodrog-keresztúri szőlők miatt Nagy Sebestyén

¹⁾ Titkos ltár N. 20.

²⁾ Titkos ltár N. 14. és 18.

és Nagy Imre beperlik.¹⁾ Még a termést is lefoglalták, mi ellen ifj. Almássy István tiltakozott.²⁾

Néhány más szőlőjét és földjét, ezüstmárháinak kisebb részét bátyjának, *Nagy Sebestyén*-nek és öcsésének, *Imrének* adja. Kassai házából a kütnál lévő gerendás házat szintén rájuk hagyja, a többi ház-részeket Almássyéknek.

Kórháznak, iskolának, praedikatoroknak is hagyományoz.

Valószínű, hogy iskolázott, tanult ember volt, mert hagyatékában könyveket is találtak és pedig:

A biblia II. részét	--- --- --- --- ---	f. 2 d. —
Félegyházi Tamás 2 könyvét a szent-		
írásról	--- --- --- --- ---	f. 1 d. 50
Egidius Humius könyvét	--- --- --- --- ---	d. 60
Egy énekeskönyvet	--- --- --- --- ---	d. 60
Egy deák katekizmust	--- --- --- --- ---	d. 40
Grammatica Philippist	--- --- --- --- ---	d. 35
1 Virgiliust	--- --- --- --- ---	d. 60
Officia Ciceronist	--- --- --- --- ---	d. 40
1 Marcus Auréliust olasz nyelven	---	d. 25

Feltűnő, hogy javainak nagyobb részét nem testvéreinek, hanem sógorának s egykori gyámjának, Almássynak és fiának hagyja. Úgy látszik, igen szerette őket s a jó gyám, valóságos nevelőatyja iránti háláját akarta leróni.

Hagyatékából azonban hosszas per származott. U. i. Nagy Pál ellen Nagy-Szombatban lakó *Szegedi Gáspár* 1629-ben causát (valami okból pert) indított, melyet az alperes halála után atyjafiaira és örökösseire *Nagy Sebestyénre*, *Nagy Imrére* és *ifjú Almássy Istvánra* átszállított. Az örökségre tilalmat tett s ingó és ingatlan javait arestáltatta. A szentszék a dolgot elintéztvén, kéri, hogy Kassán lakó öcsésének, *Szegedy Györgynek* inventarium szerint adják a javakat. Azonban az örökségét „csodálatosképen“ ellopták. Előbb Szegedi Gáspár a három alperesen, majd megfordítva, ezek keresték Szegedyn az ellopott javakat, melyek még el nem osztva, együtt voltak. Bonyodalmas per lett belőle, mely még 1634-ben sem fejeződött be.

Nagy Pál halála után a három örökös műveltette az örökölt szölőket, mely költségekre *Debreczeni Eötvös Imrével* és *Vásárhelyi Pállal* együtt, tehát összesen öten *Nagy Pál* házához menvén, ládjából kivettek 50 frtot, hogy a tarczali vinczellérnek odaadják, szőlőmunkára.

¹⁾ Titkos ltár N. 31.

²⁾ Titkos ltár N. 32.

Másszor öregebbik Almássy István kérte fel Debreczeni Eötvös Imrét, hogy fia és Vásárhelyi jelenlétében vegyen ki annyit a ládából, hogy ne kelljen minduntalan nyitogatni. Amint odaértek, a bíró szolgálja jött oda, hogy Nagy Imréné tilalmat tett rá, hogy semmit ki ne vegyenek, mert az ura nincs itthon. Eljöttek tehát s nem vettek ki semmit.

A tanúk és saját vallomása szerint a keresztúri, tarczali és bodókö-újfalusi szőlőkre a költekezést Vásárhelyi Pál hajtotta végre.¹⁾

Ügylátszik, e gazdálkodásra alapította Szegedy Gáspár a vádját s az esztergomi szentszék elé idézte őket. De nem jelentek meg, miért is excommunicatióval fenyegették őket. Megijednek s kéri a tanácsot, hogy a szentszék vicariusának írjanak mellettök, hogy ez ne legyen s az elveszett javakat ne keressék rajtok, mert az arestom alatt lopták el. Almássy külön is kér fia mellett, hogy tekintsék őt és írjanak mellette.

A város azt mondja, hogy nem concivisek a kérelmezők, tehát nem tartoznának vele, de az *öregbik Almássy tekintetért megíratják.*²⁾

Július 1-én már válaszolt is *Lóssi Imre*, nagyvárad püspök: Az excommunicatióval Nagy Sebestyén, Nagy Imre és ifj. Almássy István uramék dolgában nem sietek. De legyen ügyvédjök, ki a makacsságért védje őket. Mert Szegedy uram csak azért indított ellenök actiót, mert sem ök, sem ügyvédjök — mint Nagy Pál örökösei — nem jelentek meg. Ezért a büntetéspénzt tegyék le s folyjon az ügy a rendes menetben. A mentségre, melyről ír kegyelmetek, szívesen meghallgatom őket s igazságszerint járok el.

Erdekes lassúsággal s mesterséges akadályokkal foíyt ezután a per.

A nagy-szombati levegő dögletetessé tétele miatt, melyben sok ezer ember elhalt, a pert egy időre felfüggesztették.³⁾

1632. szept. 2-ikán az alperesek megfordítják a pert, ök keresik Szegedyn az ellopott örökséget s a kassai tanács elé idézik őt. Ő ügyvédjével, *Nyereggyártó Andrással* képviselteti magát, ki a káptalan pecsétje alatt akar szólni. A felperesek ügyvédje, *Győri János* tiltakozik ez ellen, mert nincs joga szólni. Ily ügyben maga jelenjék meg az alperes. Fölhoz példákat, midőn nagyobb úrak — még a generális is — maguk jelentek meg.

A tanács azt mondja, szólhat. Azok más esetek voltak és az illetők itt is laktak, Szegedy pedig *Nagy-Szombatban* tartózkodik. Győri belenyugszik és kijelenti, hogy még ma beadja az actiót. Nyereggyártó azt feleli, nem lehet, mert háború van. Győri azt feleli, hogy tilalom

¹⁾ Jegyk. 1631. decz. 6.

²⁾ Jk. 1632. június 19.

³⁾ 6454. Szegedi Gáspár értesítése Nagy-Szombatból 1632. nov. 20.

dolgában lehet. De a tanács szerint nem lehet, jövődöben lássanak utána.

1633. márcz. 4-ikén folytatják tehát. Nyeregyártó András kijelenti, hogy felhatalmazója karácsony óta Nagy-Szombatban van s ő semmi utasítást nem kapván tőle, leteszi az ügyvédséget. Cítáltassák felhatalmazóját újabban. Felperesek tiltakoznak ez ellen, mert számon kellene tartani a megidézést s ők, örökölt marháik ellopatván, kárt szenvednek.

1634-ben sem ítélték. Felperesek kérik, hogy az arestatiót, mit Szegedy Gáspár atyafiai javaira tett, oldják föl s a marhákat adják kezökhöz, mert veszendőben és nagy károkra van. Különben is a tilalmat nem ujitották meg.

De a város nem oldja föl. Törvényben van, nem lehet; lássák, ha valaki hozzányul.

1635-ben már meg van az ítélet; de nem hajtják végre. Kitetszik ez Szegedy Gáspárnak azon leveléből, melyet a tanácshoz ez év decz. 3-ikán Szepesvárról írt: Véletlenül értesemre jutott itt, a néhai *Almássy István uram halála*, melyen keresztény indulattal szánakozom. Tudják kegyelmetek, mi ügyem volt vele, melyben ítéletet is kaptam, de még végre nem hajtották. Hagyott-e, nem-e ő kegyelme, nem tudom; de az egész rokonsággal egyezőleg tiltakozom, ha nem úgy, mint vártuk.¹⁾

Vége 1636. márcz. 26-én Gombkötő János, Láng Gáspár, Paizsgyártó György, Nagy Pál javait Nagy Imrének átadják, összesen 483 f. 50 denár értékben.

A legidősebb Nagy-fiúról, *Sebestyénről* kevés említés van téve az iratokban. A fentebbieken kívül mindössze 1622-ből egy írása van, mely szerint öcscsével, Pállal egy szőlőt cserél Mádon. Almássyval folyton pénzügyi összeköttetésben van. 1622-ben összeszámolnak, midőn készpénzül és marhául 1268 f. 64 denárt kap Almássytól. Hogy mikor halt meg, nem tudjuk. Sokáig ő sem élhetett, mert a Nagy-család nem lehetett valami egészséges. Az apa, az anya még gyermekeik kiskorúsága idején elhalnak, gyermekeik sem igen érnek öreg kort.

VI.

Kassa kereskedelmének kifejlődése.

1. Kassa mint kereskedelmi gócpont.

Kassa keletkezése: Földművelés, ipar és kereskedelem. Kassán összefutó kereskedelmi utak. Hazánk régi kereskedelmi főutai. Kassa kereskedelmi kiváltságai. Árumegállító joga.

Kassa keletkezése nincs kiderítve. Először *IV. Béla* 1249-iki oklevele említi, mint a király birtokában lévő falut, villa regiát. Hogy

¹⁾ Városi ltár 6598/70.

kik voltak alapítói, nem tudjuk, de az bizonyos, hogy sok német telepedett le a községbe, kik szorgalommal üzték a földművelést, az ipart (első ipari szabadsomlevele, a szűcsöké 1307-ben kelt) és a kereskedést.

Ez utóbbi foglalkozás, t. i. a kereskedelem csakhamar előtérbe nyomult s elsőrangúvá lett. Köszönhette ezt a város első sorban fekvésének, mely az összes felvidéki városok közt a legkedvezőbb; nem is fejlődött ki egy sem úgy, mint Kassa. Itt futnak össze az utak, melyek az alföldről, a Tisza mellől és a *Hegyaljáról* a felvidékre, sőt ki *Lengyelországba* és *Sziléziába*, továbbá a *Hernád*, *Sajó* és mellékfolyói mentén délnyugatra vezetnek. Itt jöttek tehát össze az alföld, a felvidék, Lengyelország, Csehország, Szilézia, Morvaország lakói, hogy áruikat kölcsönösen kicseréljék. A kassai kereskedők Debreczenbe, Nagyváradra jártak vásárokra (számos okmány bizonyítja 1502-ből), hol az alföld, Erdély, Pest és Buda lakói jöttek össze, hogy áruikat kicseréljék. A kassai kereskedelem küllői *Kolozsvárig*, *Brassóig*, *Nagyváradig*, *Poroszországig*, *Bécsig*, *Prágáig*, *Boroszlóig*, *Danczigig*, *Thornig*, *Krakkóig*, a *Hanza*- és az *orosz városokig* nyultak.

Hazánk azon régi kereskedelmi utai, melyek a külfölddel összekötöttek bennünket, a következők voltak:

I. Nyugat felé: 1. A Duna:

2. A Duna balpartja Nagy-Szombatig s innen *a)* Pozsonyig, Bécs felé, *b)* éjszakra Morvaországba, Sziléziába;

3. A Duna jobbpartján Bécs felé.

Ez utak irányába estek Buda, Pest, Vác, Visegrád, Esztergom, Győr, Pozsony, Székesfehérvár, Sopron, Kőszeg, Nagy-Szombat, Ujvár, Malaczka, Stomfa stb.

II. Kelet felé. Szebenből és Brassóból az Al-Dunához, a Fekete-tenger és Konstantinápoly felé. Az ország belseje felé *a)* Meszesen át Nagyvárad s innen Pesten és Tokajon át Kassa felé, *b)* A Maros mentén Szeged, Székesfehérvár, Pozsony, Bécs felé.

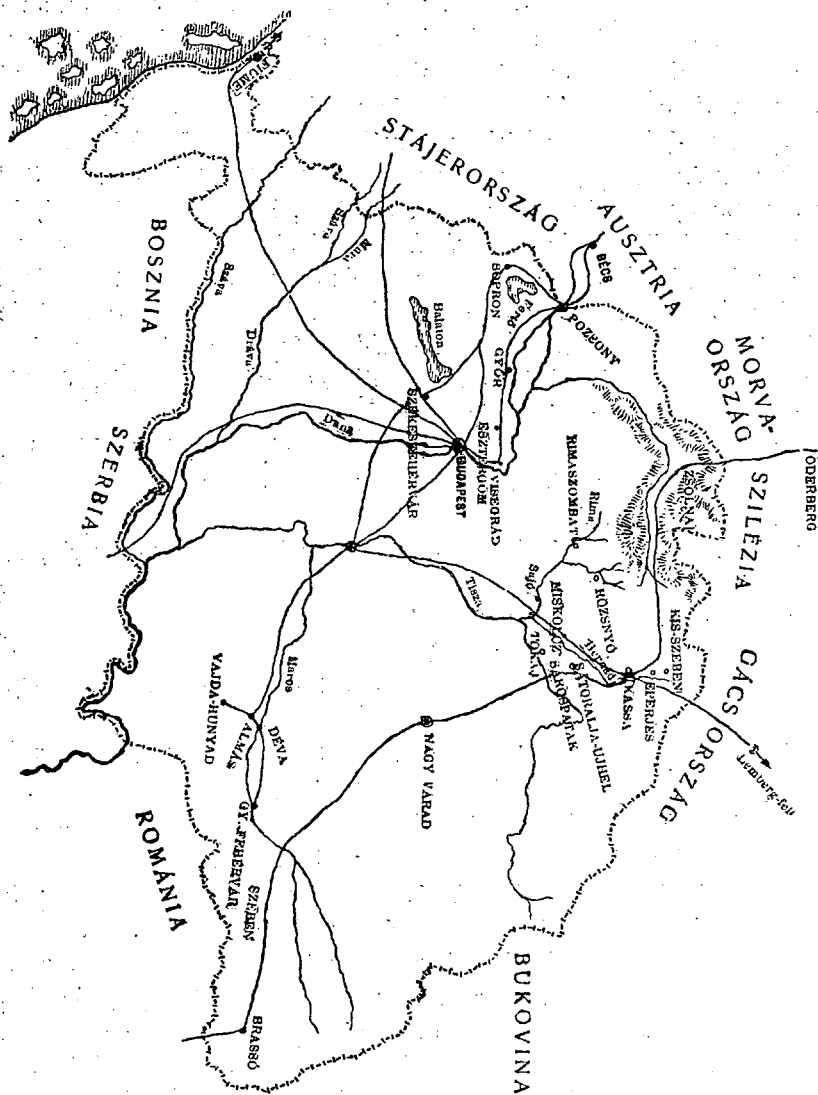
III. Dél és délnyugat felé. 1. Belgrádtól Konstantinápoly felé. 2. Budáról Fiume, Trieszt, Velence és az olasz városok felé.

IV. Éjszak, éjszakkelet és éjszaknyugat felé Kassáról mint csomópontból indultak ki az utak *a)* Bardyowon át Lemberg, *b)* Eperjesen, Sandecen át Krakkó felé. *c)* Liptó-, Turóczmegyéken át a Vágmentén Szilézia, Morvaország felé. Ez utóbbi utat egy 1364-iki oklevél tanúsága szerint Nagy Lajos törette, megegyezvén előbb barátjával Kázmér lengyel királyljal, hogy kereskedőik ezen fognak járni.¹⁾

Ime, e vázlat is mutatja Kassa jelentékeny fekvését.

¹⁾ Fejér: Codex dipl. IX. 1. 95 oklevél.

E kedvező fekvéshez járultak még azon kiváltságok, melyekkel az uralkodók különféle szolgálataik fejében a várost böven megajándékozták. *Róbert Károly* jókora területen felmenti polgárait a vám alól, *Nagy Lajos* szabadkirályi várossá teszi (1347), vásártartási és árúmeg-

állító joggal ruházza föl. (1361.) Ennek értelmében az Orosz- és Lengyel-országból s bármely melléktartományaikból jövő idegen kereskedők árúikat Kassán tartoznak lerakni és eladni, tovább vinniök nem volt szabad. Ez *árúmegállító* jog az akkori nehéz közlekedés mellett

nemcsak Kassára, de a vásárló közönségre is kedvező volt, mert oly központot létesített, hol mindenféle szükségletét kielégíthette. Azonban később, a forgalom növekedtével a szabadabb, gyorsabb mozgás elé nagy akadályokat gördített, épen ezért a hazai és külföldi kereskedők között igen sok viszályra adott alkalmat; míg végre a XVII. század végén elévült és magától megszűnt.

2. A kassai kereskedők czéhszabályai 1632-ben.

Régebbi czéhszabályok. Az 1632-iki vasárnapi munkaszünet. A külföldi kereskedők csak nagyban adhatnak el. Árúmegállító jog. Török marhák. Inasévek, felszabadulás, önállóság. Vásárokra menés, a sátor felállítása. Külföldre visszaélések ellen hozott szabályok. Arany, ezüst kiviteli tilalom. Czéhgyűlés. Czéllövés. Temetkezés. A tagok száma 1495-ben. Árúház, boltberek. Kereskedelmi társaság 1502-ben.

Önkormányzati jogainál fogva a város maga intézhette, védhette és mozdíthatta elő ügyeit és érdekeit. Kereskedőinek első czéhszabálya, mely egyszersmind az eddig ismert hazaiak közt is az első¹⁾, 1446-ból való s németnyelvű. Alapul szolgált a későbbi 1475-iki, 1631-iki czéhszabályoknak. Ez utóbbi 1632. aug. 4-ikén s később ismét 1686. július 29-ikén nyert királyi megerősítést.²⁾

Mindenekelőtt elrendeli e szabályzat a *vasárnapi és ünnepi munkaszünetet*; eltiltja, hogy *idegen kereskedők* idehozott áruikat tovább vigyék s itt kicsiben eladjanak; *hazai polgárnak* is csak vásárokon engedi meg az eladást. Az *inaskodás* legalább 6 évig tartson. Ha másutt tanult valaki s Kassán akár kereskedő lenni, 25 frtot fizessen. A társaság tagjai egymást védve, segítve, együtt induljanak a *vásárokra*. Megállapítja a *czéhgyűlések* számát, a kereskedelmi alkalmazottak közt támadt *viszályoknak* s a *vétségeknek*, úgymint: az uzsorának, túlságos nyereszkesedésnek, arany és ezüst kivitelének, idegen kereskedőkkel czimborálásnak stb. elintézését. Végül a *fegyverforgatásról* és *temetéseken* való megjelenésről is megemlékezik.

Mivel a régi czéhszabályok a mai ipari és kereskedelmi törvényeket helyettesítették s így nagy gazdasági jelentőségük volt s mivel Almássy kereskedése idején is ilyenforma keretek közt mozogtak a kereskedők, az 1632-iki czéhszabályokat a felesleges szószaporitást kerülve, a mai nyelvre átírva, részletesen közöljük.

1. Mivel az ember fő hivatása az Isten imádása s az örökélet keresése: vásár- és ünnepnap boltját senki ki ne nyissa.

¹⁾ Közölte Kemény Lajos M. Gtört. Szemle 1898. 31. l.

²⁾ Közölte Kemény Lajos M. Gtört. Szemle 1897. 190. és 42. l. Míg az előbbiek német, ez utóbbi magyar nyelvű, Bizonyítéka, hogy a város magyarosodott és pedig két okból: az alföldiek betelepődése következtében s a nemzeti fejedelmek hatása alatt.

1. Mivel az *idegen országbeli kereskedők* e czéhbbelieknek kenyerét elveszik s a város lakóit nadályként szívják¹⁾, sőt még Ő Felsége jövedelmét is megrövidíti, elrendeljük, hogy e városban vagy hostátjára jövő idegen kereskedők mindenekelőtt a király harminczadját fizessék meg, marhájokat a czéhbeli erre kirendelt személyeknek mutassák meg s csak ezután és úgy adhassák el, a mint alább megszabtuk. Nem városi polgároknak a vásárokon kívül sem eladni, sem venni nem szabad, a marha elvesztése terhe alatt, mikor is a fele a tanácsé, fele a czéhé legyen.

3. Idegen országbbelieknek $\frac{1}{2}$ vég bársonynál, 60 v. 50 sing selyem marhánál, 10 vég gallos v. akár numeros, akár közgyolcsnál, akár 10 vég sléziai, 3 bokor lengyel gyolcsnál, 10 vég hernácznál, 2 vég velesznél, 5 vég bécsi vagy másnemű muharnál, 4 kötés lengyel patyolatnál, 1 font arany patyolatnál, 4 levél skofium-aranyánál, 4 vég singes fedélnél, 2 font vagy 1 kártyaspreng, cuzier, atlacz-selyemnél, 4 nyitra török selyemnél, 1 kártya baaka-selyemnél, 4 kötés plauernél, 2 kötés varrott és szőtt vegesonél $\frac{1}{2}$ mázsa gyömbérnél, $\frac{1}{2}$ mázsa nádméznél, 1 mázsa borsnál, 2 font sáfránynál, 4 font szerecsendióvirágnál, szekfűnél és fahéjnál kevesebbet, 2 fertálmázsa kék vagy másféle fonalnál $\frac{1}{8}$ mázsa galesnél kevesebbet eladni nem szabad.

Ezenkívül bármilyen súlyszerint mérlegelő marhából $\frac{1}{4}$ mázsánál kevesebbet venni vagy idegen kereskedőnek eladni nem szabad. Az aprólékos kalmármarhából pedig csak 25 frt árát.

Az olasz, angol, fajlondis és egyéb posztókból $\frac{1}{2}$ végnél, 3 vég karasia, 2 vég meyxner, 5 vég morvai, haller, igleri és boroszlói posztónál kevesebbet adni vagy venni büntetés terhe alatt tilos.

4. Az öreg uraimék itt polgárjoggal bírónak kérelmükre értelmük és belátásuk szerint kevesebb vásárlását is megengedhetik.

5. A más országbeli kereskedők egyszer idehozott áruikat más városba nem vihetik. Az ez ellen vétők, ha a város területén találtattak, áruik $\frac{2}{3}$ részben Kassáé, $\frac{1}{3}$ részében a czéhé legyenek. Ha pedig kívül találják őket, 1 rész ő felségét, 1 a társaságot, 1 a földesurat illesse.²⁾

6. A társaságbeliek *török marhákkal* is kereskedhetnek, mert ilyeneket gyakran mind ez országbbeliek, mind az idegenek keresnek s a városnak javára van, ha mindent bőséggel megtalálni benne.

¹⁾ Nagy önzésre mutat e kifejezés; de nemcsak hazai városaink, hanem a külföldiek is ily önző, kizárólagos kereskedelmi politikát üzték régen s szigorú szabályokkal, tiltó vámokkal vették magukat körül. Pl. Velence, Bécs; Angliában Cromwell hajózási törvénye, Colbert és az egész világ merkantilizmusa.

²⁾ A régi árúmegállító jog fentartása.

7. A társaság (fraternitás) eddigi tagjai ezután is kereskedhetnek, de a kik az inasesztendőket nem itt töltötték s másutt kalmárkodtak, csak bizonyos díjért és származásukról, életükről szóló bizonyítványok felmutatásával nyerhetik meg e szabadságot öreg uraim és a társaság akaratjából.

8. Bármely nemzetről valók legyenek, előbb polgárjogot szerezzenek s aztán fizessenek a társaság ládjába 25 frtot; a gazdagabbak ítélet szerint többet.

9. *Inast, segédet* csakis a társaság tudtával szegődtethet bárki.

10. Az *inasok* 8—7, vagy legalább 6 évig tanuljanak, ruhájok morvai vagy meixner posztóból, vagy uruk viselt ruhájából legyen.

11. Az apródesztendő után a szabadulásért 2 aranyat, a levélváltásért 1 tallért fizet az inas s ha jámbor volt, urától egy tiszteséges öltözetet kap, de 2 vagy legalább egy évig tartozik illő fizetésért uránál megmaradni, vagy különben távozzék a városból.

12. A legényeknek és inasoknak másutt lakni, ruhát, pénzt vagy bármi mást urok házában vagy boltján kívül máshol tartani, fizetést kivenni, ruhát ura nélkül csináltatni — mivel ebből sok baj származik, — nem szabad. Az ez ellen vétő legény fizetését veszti, az inast megbüntetik.

13. Aki más szolgálattelvő cselédjét elcsalja, 10 frtot fizet.

14. A társaságbeliek vásárookra és vásárokról együtt induljanak, egymást menet-jövet el ne hagyják, bajukban akárhányszor is atyafiként segítsék, mert, ha azt, akit elhagytak, meglopják, a fele kárt megtérítik neki.

15. A sátrakat nyilvetés szerint sorban a vásár napjára állítsák fel, hamarabb senkinek nem szabad árulni. Az ez ellen vétők 20 tallér büntetést fizetnek.

16. Az öreg uraimék azon társaságbelieknek, kiket tolvajok megloptak, rögtön tartoznak segítséget adni, hogy a megkárosodott a látrokat kerestesse.

17. Ha a társaságbeliek összevesznek, vagy verekednek, bármely társaságbeli jelenlévő 10 frt büntetés terhe alatt jelentse fel öreg uraiméknak, akik kisebb esetekben maguk szolgáltatnak igazságot. Nagyobb esetekben (paráznság, vérontás, tisztességben való megmocskolás) pedig a tanácsnak tesznek jelentést.

18. Ha társaságbeli idegen polgárt (purgereitlen = burgerrechtlen) vagy fraternitáson kívül kalmárkodó embert marhástul szekeren visz, büntetés terhe alatt jelenteni tartoznak.

19. A külföldi kereskedők a jó pénznek, aranynak, ezüstnek kivitelével a társaságnak, e városnak, s a királyi jövedelemnek sokat

ártanak. Ennélfogva az aranyat, ezüstöt vásárlót, pénzváltót el kell zárni, pénzét, árúit a király, város és a társaság közt egyenlően elosztva, lefoglalni. Ha társaságbeli követné el e vétséget: a tanácsnak, ez pedig a kamarának jelentse.¹⁾

20. Évenként négyszer: húsvét negyednapján, Sarlósboldogasszony után való napon, Szent-Miklós, farsang táján közgyűlést tartanak, melyen a rendeletek megtartásáról, a társaság érdekeinek előmozdításáról, a közjóról tanácskoznak, a kisebb viszályokat elintézik. Minden megjelenő a társaság javára 15 pénzt tesz a ládába, az elmaradó 1 frt büntetést fizet.

21. Hogy a szabályokat mindenki tudja, a 4 gyűlésben felolvassák.

22. A társaság ládáját hites választott személyre bizzák.

23. Aki öreg uraimék iránt engedetlen, a társaság megbünteti.

24. Hogy az ifjuság a czéllövésben gyakorolja magát, évenként kétszer versenyt tartanak.

25. Ha a városban, vagy ezen kívül a sokadalmi helyen oly kalmárkodó embert találnak, aki még e városban nem kereskedett, jelentsék a tanácsnak vagy az illető hely előljáróságának, assistentiát kérjenek, hogy megkeresztelhessék (igy!), miáltal a szabad kereskedésben s a társaságba beiktatassék: Ha ellenáll, árúinak egy részét elveszti.

26. Az uzsorára és tulságos nyerészkedésre az öreg uraimék vigyázzanak, nyilvánosan és négyszemközt intsek meg az ilyeneket, sőt a magistrátusnál jelentsék föl.

27. Ha társaságbeli felesége vagy gyermeke hal meg, végső tisztességnél a társaság minden tagja jelenjék meg, 1 frt büntetés terhe alatt. Idegen társaságbelinél pedig, csak ha 3 frtot fizetnek; de csak fele viszi a holttestet, másik felében más czéh segítkezzék.

A czéh tagjainak száma különben eleinte nem volt nagy. 1495-ben 24, 1536-ban 23, kik a polgárság legelőkelőbb osztályát alkották, voltak köztük nők is. A czéhnek külön épülete is volt, neve *crom* vagy *steincrom*, mely egyszersmind árúraktárul is szolgált. Ez épület ez időben valószínűleg a város közepén, a mai színház helyén, a löcsei házzal átellenben állott. Az árúmegállító jog miatt, mint pl. Krakkóban, nálunk is szükség volt rá. Üzlethelyiségeit a XV. században $\frac{1}{2}$ frtért, a XVI-ban 25 denárért adták bérbe. A XVII. században (1608.) a város az ő bolti helyiségeit drágábban adja bérbe: sütő-, üveges-, órásboltot 1 f. 25 denárért, eszmadia-boltot 2 frtért, kisebb kereskedő-boltot 6 frtért, Rainer Menyhértnek egy nagyobb kereskedő-boltot 25 frtért ad bérbe.

¹⁾ Merkantil-elvek hatása.

A *kivitel tárgyai*, főkép nyersanyagok: bor, beszterczei szilva, faggyú, ökörbőr, viasz, vas, báránybőr, szarvasmarha, timsó,¹⁾

A XVII. századtól borkivitelünk igen megnövekedett s Kassa kivitelében is ez szerepel a legjobban. 1611-ben, midőn a város minden vám-kiváltságát elvesztette, a kassai borharminczad 5972 forintot, más áruké 28 forintot 94 d. volt. Az egész szepesi kamara területéről kivittek ez évben 17,206 hordó bort. Lengyelországba, a mi után 34,413 frt harminczadot kellett fizetni.

1637—41-ig összesen a kassai harminczadon 12,318 hordó bort vittek ki s az összes kivitel 63,025 hordót tett.²⁾

A *behozatal főbb czikkei* voltak: a különféle (angol, morva, olasz stb.) posztók, selyem, bársony, vászon, barhet, prémek, zsinórok, ékszerek, fegyverek, gyarmatárúk stb.³⁾ 1610-ben a kassai kereskedők kalaposoknak való gyapjút hoztak be a zsolnai harminczadon, 1629-ben a lőcseiekkel együtt 4500 db. kaszát Bécsből. Ugyanekkor Bethlen Gábor is 1800-at szállíttatott.⁴⁾

A török hódoltság óta a török árúkkal való kereskedés is nagy szerepet vitt Kassán, annyira, hogy az előbb ismertetett czéhszabályzat külön pontot szentel neki:

6. Holott penig a városoknak nem utolsó jóságának és dicséretének tartatik, ha melyben a közönséges szükségre mindenféle marháknak neme bőséggel megtaláltatik: rendeltük, hogy ennekutána e mi társaságunkbeliek mindenféle török marhákkal is szabadon kereskedhessenek, mivelhogy eféléket mind idegen országbbeliek s mind ez országbeli indigenák gyakorta ugyan kívánsággal s szükségesképen is keresnek.

Nem csekély fontosságú, a mi kiolvasható e pont végéből: hogy török árukat nemcsak saját számukra vettek a kassaiak, hanem idegen országbbelieknek is kivitelre. Továbbá, hogy gyakran csak kívánsággal, vagyis fényüzésül, különlegességből vettek, de szükségképen is, vagyis már szükséglet gyanánt szerepeltek az árúk.

Hogy a kassai kereskedők nagy mértékben szereztek be és árúsítottak el török czikkeket, a városi jegyzőkönyv következő pontjai tanúskodnak róla:

1610. szept. 8. Csizmadia, lakatos és szijgyártó czéh panaszknak, hogy az áros uraim az ő mívek felét Törökországból hozván, itt árulják,

1) Ifj. Kemény Lajos: A kassai harminczad. Gazdtört. Szemle 1894. 303. l. és 1896. 216. l.

2) Gt. Szemle 1898. 114. l. és 1899. 85. l.

3) L. részletesebben Almássy bevásárlásai közt.

4) M. Gazdtört. Szemle 1899. 285. és 287. l.

könyörögvén, hogy ne engedje a nemes tanács a czéheknek az ő igazságukat opprimáltatni és az ő kenyeröket elvenni.

De a kereskedők nem akartak lemondani ez árúczikkról, úgy látszik, jövedelmező volt. Értésülvén az iparosok mozgalmáról, ők is a tanácshoz fordulnak:

1611. szept. 22. A kereskedő rend könyörög, hogy legyen szabad eladniok, mint ennekelőtte csizmát és egyéb török árút a minemüt az ittvaló czéhesek meg nem csinálhatják, ők pedig az olyas marhát behozván, harminczadot adnak tőle.

A tanács középutat választ s a mennyire lehetett, igyekezett mindkét félhez méltányos lenni:

Deliberatum (határozat): A minemü marhát az itt való mivesek megcsinálhatják, olyat ne áruljanak a kalmárok; de bogláros feket és csizmát, mint eddig, szabad legyen; sarkantyút és zablát nem.¹⁾

Általában országszerte élénk volt a magyar-török kereskedelmi érintkezés. A békekötések (zsitvatoroki 1606., karloviczi 1699. stb.) szabad közlekedést engednek országaikban egymás kereskedőinek. A törököknek számos magyar városban nagy boltjaik és műhelyeik voltak, s nemcsak hitfeleiket látták el, de a hódoltságon kívül eső területek vásárait is látogatták. Főbb árúczikkeik: gyapot, gyapjú, szattyán, patyolat, törökfonal, rizs, kés, déli gyümölcs, később kávé és pipa. Tőlünk csak bőrt, durva posztót és kevés gabonát, továbbá rabszolgát szereztek. Hazánk volt az akkori világ legnagyobb rabszolgapiacza, hová még Ázsiából is eljöttek a kereskedők. A törökök nagyobb számmal *Zimonyban, Temesváron, Nagy-Szebenben* telepedtek le és hordták czikkeiket nemcsak Bécsbe, hanem Szászországba és Sziléziába is s a nyert pénzen vett német árúkkal árasztották el hazánkat. Sőt békeköveteik is hajószámra vásárolták össze az árúkat és harminczadmentesen hozták forgalomba, miért is ily követséghez sok török, rácz és zsidó kereskedő csatlakozott s kijátszották a harminczadhivatalokat.

4. Nevezetesebb kassai kereskedők Almássy korában.

Az alábbiakban néhány kassai kereskedőt sorolunk föl, kik Almássy-nak kortársai voltak. Nevökből és ügyeikből következtethetünk nemzeti-ségökre és összeköttetéseikre s egyszersmind az élet tarka képét kapjuk.

Abrahám Manyen, kinek boltjában halálakor 1224 frt készpénzt s mintegy 3000 frt értékű bolti marhát találtak. (1601.)

Merle Péter katonai és udvari (Hof- und Kriegshandelsmann) elhalván, özvegye folytatta üzletét s 7251 f. 62½ d. értékű bolti árút.

¹⁾ M. Gazdt. Sz. 1896. Kemény L. cikke. 214. 1.

hagy hátra. *Szalmáron Fleischer György* kezén fióküzlete is volt, melyben szintén 7949 f. 60 denárt tettek árúczikkei. (1602.)

Nemes Lukin János kassai kereskedő és a király udvari szolgálja Rudolftól engedélyt kap szolgálataiért, hogy a várakban, háborukban is kereskedhessék. (1602.) 1610-ben meghalt s *Negró Mária János* és *Mischen Antal* udvari kereskedőknek sokkal maradt adós (náluk vásárolt). *Thurzó nádor* átír a városhoz, hogy javait adják el s egyenlitsék ki e tartozásokat, miket Lukin a zavaros idők miatt nem fizethetett ki, s egyéb javaiból csak részben lehetett törleszteni.¹⁾ Egy másik levélben *Thurzó* engedélyt ad rá, hogy bár ketten is tilalmat tettek Lukin javaira, eladhassák ezeket.

Dörner Tóbiás 3 hordó halat vesz 10 frtjával *Sontag Leótól*, ki ezt *Lemberg*ből egy eperjesi fuvarossal Kassára hozatta.

Herlsperger Ádám boltjából *gr. Pálfi Kata* szobalánya, Lizi, úrnője számlájára 363 frt ára marhát hordott el egy asszonynyal összejátszva. Elcsukták őket és meg kellett fizetniök.

Barbély Henrik kassai lakos — Bethlen G. levele szerint — kereskedelmi összeköttetésben volt *Szászsebesen* lakó *Bohemus Mihálylyal*.²⁾

Süveges Páltól Beregszászon lakó *Kecskeméti Pál* 1 hordó süveget vett, melyben 450 dupla és 400 közönséges süveg volt.

Mészáros Bálint 180 db marhát vesz *Nyíregyházán*.

Traganer Ferencz előbb kereskedő, majd a kassai hámor bérlője.

Deák Ádám bort és viaszt visz Bécsbe.

Zegedi Gergely bort ad el *Krausz Joachimnak*, mit ez Lengyelországba visz eladni s posztót hoz helyette.

Kassai és *pataki* kereskedők együtt mennek *Lengyelországba*.

Gulden Márton *Krakkóban* jár.

Nemes ember is kereskedik borral: *Mágóchy Gáspár* *Kraszna* nevű szolgáját bizta meg borai eladásával.

Lőkös Bálint kereskedő és özvegye ellen bécsi és nürnbergi kereskedők pereskednek kereskedelmi adósság miatt. A per a tárnoki és országbírói széket is megjárta.

A *bécsi kereskedők* neveit, kiktől a kassaiak vásároltak, Almássy bevásárlásainál megtaláljuk. Legnevezetesebb volt köztük *Henkel Lázár*, kinek a háborús idők viszontagságai közt számos kassai kereskedő adósa maradt s midőn szolgáját a tartozás beszedésére Kassára küldte, ki zálogolással, ki más mentséggel állott elő. A királyhoz (II. Mátyás) és *Thurzó* nádorhoz fordult tehát. A nádor 1610. okt. 24-ikén Pozsonyból „ő felsége parancsához képest” inti a tanácsot és parancsolja, hogy

¹⁾ Kassa v. ltára 5382. sz.

²⁾ Kassa v. ltára 6089.

intse és erőtesse az adósokat, hogy a jövő Szt.-András napra Henkelt okvetlen elégítsék ki, vagy találják kedvét (kérjenek halasztást), mert elmulván e nap, más módon is megveszik rajtok ő felsége parancsából. Adósok pedig :

<i>Zegedy György</i>	1604-ről	1437 f. 22 d.-ral
<i>Erszénygyártó deák</i>	1601-ről	150 f.
<i>Zagyvay Miklós</i>	1607-ről	100 f., melyet készpénzben kölcson kapott
<i>Pattej György</i>	1609-ről	335 f. 86 d.
<i>Johannes Orloj</i>	1607-ről	37 f. (készpénz-kölcson)
<i>Som Lőrincz</i>	1603-ról	3237 f. 70 d.
		5296 f. 78 d. ¹⁾

Zegedy György meghalt a nélkül, hogy kifizette volna az adósságot. Henkel 1615-ben perbe fogta özvegyét, *Czekő Sárát*. A hosszas per a városi tanács előtt folyt le. A tanuvallomásokból kiderült, hogy *Zegedy György* adóssága fejében 1608-ban Váradon és Debreczenben (Törösvi Mihálytól) 1400 marhabőrt vett s szekereket fogadott elszállítására, Henkel azonban azt írta neki, hogy Bocskai támadása miatt félő, hogy elveszik, ne indítsa a bőroket Bécsbe. De már ekkor Bocskai lefoglalta az egész szállítmányt és Kassára hozatta.

Az alperes így védekezett a követelt adósság ellen :

Mi az adósság fejében bőroket vettünk s hogyan lehet rajtunk követelni, midőn az egész ország hatalmasul elvette tőlünk és pedig a németekre való nagy háborúsáért. Eleget tiltakoztunk ez ellen, költöttünk rá, de nem használt. Akkor a tanács nem tudott bennünket megoltalmazni, hogy követelheti most rajtunk? De meg a nagy változásban Eperjesen a németek is elvették sok keresztény magyar marháit s ezek most is oda vannak. Ki veheti meg azokat rajtuk? Senki. Mi se vagyunk okai ennek; nem fizethetjük meg s nem is tartozunk vele. Már 1606-ban suplikáltunk itt Kassán az országnak, holott az országgyűlésre hagyták, hogy ott végeztetnék el.

A felperes így felelt: Midőn id. *Zegedy György* 1604. máj. 4-ikén néhány száz frt érő marhát vett, ígérte, hogy hat hó alatt megelégit, de ő kegyelme nem állotta a szerződést s máig adós. Mi nem bőron, de pénzen adtuk a marhát. A háború sem ok, 1606-ig megadhatta volna, úgy mint *Rainer Menyhért* bíró uram, *ifjú Zegedy György*, *Konesik Bálint* és többen megadták. Tőlünk semmit nem vettek el, övé a kár, mért nem elégített ki bennünket annak idején.²⁾

¹⁾ Kassa v. ltára 5385.

²⁾ Kassa v. ltára 5628.

Ivekre terjedő viták folytak e perben, kár azonban, hogy az ítélet hiányzik. Különben lehetséges, hogy nem is hoztak.

Az oklevelekből még számos kereskedő nevét ki lehet venni, ilyenek: *Szécsi Mátyás, Hirscher Simon, Prett Márton, Melchior Senir.*

Legnevezetesebb azonban köztük *Rainer Menyhért, Herczeg István* és *Almássy István.*

Rainer nagy politikai szerepléséről már szözlottunk.

Herczeg több ízben volt országgyűlési követ s a város bírása.

Almássy emlékével pedig e mű egész terjedelmében foglalkozunk.

VII.

Almássy mint kereskedő.

1. Kereskedésének jellege.

A munkafelosztás, a szakszerűség — főképen a kereskedelem terén — csak újabbnkori fejlemény. Almássy boltjában a legvegyesebb és legváltozatosabb cikkek találjuk: rőfös-, fűszer-, papir- és vasárúkat nagy tarkaságban. Ha valaki ebből arra akarna következtetni, hogy fejletlen, kiskereskedő lehetett Almássy, tévedéséről rögtön fölvilágosítja, ha egy pillantást vet azon bécsi kereskedők áruira, kiktől Almássy vásárolt. Ezek bizonyára nem voltak kiskereskedők s mégis posztót, bőrt, borsot, szoknyát, korbácsot, fésüt, kést, kártyát stb. egyformán árultak.

E tarkaság, vegyes jelleg a kor kereskedelmének egyik jellemző vonása. A tarkaságból azonban rendszerint kidomborodik az üzlet jellege. Almássy boltjában a *szövetek, ruházati cikkek* messze felülmúlják e többi árúkat. Más cikkek ezekhez képest oly aránytalan kis mennyiségben vannak, mintha épen csak azért tartaná ezeket, hogy vevőit minden irányban szolgálhassa s jobban üzletéhez kösse.

Első sorban tehát ruházati cikkeket fogjuk megtekinteni, előbb azonban vessünk egy futó pillantást a XVIII. sz. ruházatkódására.¹⁾

2. Ruházatkódás a XVIII. században.

A magyarok fényűzése, korlátozása. Férfi és női ruhák.

A ruházatban már a legrégibb időben is nagy fényűzést fejtettek ki őseink. Nagyon kedvelték a szép, színes ruhákat, boglárokat, gyűrűket és egyéb ékszereket s a finom prémeket. A fényűzés még a papságra

¹⁾ E fejezet tartalma jobbára Radvanszky: Magyar családi élet és Demkó: Városi élet cz. munkákból van véve.

is átragadt, úgy hogy Kálmánnak törvényt kellett rájuk hozni: Pap világi öltözetet ne viseljen, úgymint hasított mentét, vagy dolmányt, tarka keztyűt, piros nyeregtakarót, zöld, kurta köntöst, csizmát, v. sapkát, hímes sarut, selyemmel varrott inget; és ne fogja össze mellén selyemkötéssel ruháját, hanem a nyakánál gombbal vágý kapocscsal. (I. 70.)¹⁾

Hogy a XVI. és XVII. században sem csökkent e pompakedvelés, világosan kitűnik, ha egy pillantást vetünk arra a sokféle változatos színű szövetre, gyolcsra, patyolatra, selyemre, melyet Almássy árult. Nem szabad felednünk, hogy a Jagellók és a török befészkelődése folytán beállott sanyarú korban vagyunk s hogy Almássynak elsősorban nem a leggazdagabb főurak, hanem a környékbeli nemesek mellett főképen a városi polgárság volt a vevője.

Az iparosok és a kereskedők a vásárok és a hivatalosan elrendelt vándorlások következtében sokat jártak ide-oda. A XVII. század óta mind több nemes telepedik közéjük. A fényűzés annyira elterjed köztük, hogy ruházkodási szabályzatokkal kell elrendelni, hogy mindenki rangjához mértén öltözködjék. A cselédek, mesterlegények s alsóbb rangú polgárok ne igyekezzenek utánozni, fölűlmulni asszonyaikat, mestereiket és a gadagabbakat. Részletesen eltiltják, hogy a cselédek arany paszományokat, atlaszt, csipkés kötényeket, hivatalt nem viselő szegényebb polgárok, angol, vagy hollandi ezüst, gombos ruhát, menyétes kalapot, arany és ezüst zsinóros sárga v. karmasin csizmát, rókatorkos bundát, czoboly- és menyétrémes kalapot viseljenek. A nem előkelő rangú nőnek tilos volt fátyolt s ez alatt arany csipkét, damaszt- és selyemszoknyát, arannyal-ezüsttel hímezett főkötőt, karmasin csizmát stb. viselni.

Számtalanszor meg kellett e tilalmat ismételni, a mi arra mutat, hogy nem tartották meg.

A férfiruhák közül, miket akkor viseltek, főbbek: a *nadrág*, melyet már zsinóroztak is, dolmány és mente. Ezeket különféle posztóból, továbbá bársonyból és selyemből készítették. Almássy boltjában túlnyomólag „fain” szöveteket tartott, „köz” posztót csak keveset. Viseltek még *subát*, *köpenyt*, sőt ritkábban *palástot* és *kaftánt*. Hidegebb időben *bundát*, *ködmönt*, ünnepélyes alkalmakkor *kaczagányt*. A fővegek közül télen főkép a *süveget* kedvelték, mit bársonyból v. posztóból készítettek s rendszeren szőrmeprémmel és béléssel is elláttak s medálylyal vagy forgóval ékesítettek. Süveget is árul Almássy, de a forgót v. medályt nem említi; bizonyára evvel együttesen adta. A nyári időben használt *kalapos süveg* nem volt boltjában, *keztyű* azonban igen. Az öltözetet

¹⁾ Kerekes: A régi magyar törvények. 1901. Bpest.

gyakran különféle színű ruhadarabok alkották s bélésül is használtak különféle színű szöveteket.

A nők ruhája közül elsősorban említjük a *szoknyát*, melyet alul prémezni is szoktak s különféle posztóból, tafotából, moharból s kamukából készítettek s gyakran derékkal együtt. Említendők még a *váll-* (pruszlik) és a *deréköv* 3 fajtája: az arany és ezüst hevederöv; a gyöngyös v. klárisos és az eleinte keményebb szövetből, de később szintén ércből készült pártaoöv; a *fátyol*, *kötő*, *női köntös*, *mente* és *suba*, *fedél*, *főkötő*, *fejkendő*, kézben v. zsebben hordott *keszkenő*, *legyező*, végül a fejkül szolgáló s eredetileg karimát, szélt jelentő *párta*. Ezeket is, v. legalább a hozzájuk való anyagot szintén árulta Almássy.

A *fehérneműek* közül a *lábravalóknak*, férfi és női *ingeknek*, *háló-ingeknek*, *alsó szoknyáknak*, *kapczáknak*, *harisnyáknak*, *ingvállaknak* (rövidebb, gazdagabban ékesített ing), *gallérnak*, *fodornak*, *kézelőnek* egyaránt nyomait találjuk.

A nők egyik kiváló otthoni foglalkozása a szövés-fonás volt, a házat nagyrészt ők látták el a szükséges vászonnal. Ezért szerepel oly kis mértékben Almássy leltárában és vásárlásainál a vászon. Csak finomabb patyolat és fekete és vörös vásznat, vékony gyoicsot árul. Különösen a női fehérneműeket aranyos varrással, himzéssel, virágokkal, magyar, török és lengyel varrással díszítették. Az Almássy vásárlásainál följegyzett köz és dupla *kittel* valószínűleg szoknya, a *bulha* pedig valószínűleg finomabb vászon volt (bulya).

3. *Árucikkek, ruhaneműek.*

Szövetek, női és férfi ruházati cikkek közül árul Almássy:

Mezericzi kizniczer posztót, mely nevét vagy a sziléziai, vagy a csehországi Mezericzi községtől vette. Említ még rayniczi és trebovai kizniczert is. (Bizonyára készítési helyökről elnevezve.)

Pribori kizniczert, egy és két pecsétűt, színeset. Pribori nevű község Meklenburg-Schverinben, Pribram Csehországban van. Legvalószínűbb azonban, hogy e név a morvaországi Neutitschein kerületi kapitányságban lévő Freiberg község cseh nevétől, Pribortól származik.

Karasia posztót. Fajtái: fain- és köz-karasia.

Gránát posztót. A gránát szó tulajdonképen egy XVI. és XVII. századbéli szövetminta neve, mely fölpattant gránátalma ábráiról vette nevét. A gránát helyett néha stilizált ananászt és fenyőtobozt is szöttek bele. Ujabban egyházi ruhákra szintén alkalmazzák. A gránát posztóból nadrágot és dolmányt is készítettek s nagyon el volt terjedve. Fajtái: jó velencei, fain és közkarasia.

Faylondis posztót különféle minőségben, a mi körülbelül német-alföldi finom posztót jelenthet.

Skarlatin szövetet. Skarlatin bíbor-vörös színű szövetet jelentett eredetileg; de később olyat is, mely pl. zöld színt mutatott. Fajtái voltak: Velencei és cummer skarlatin. Kummer csehországi község a szász határon Aussig és Rumburg között.

Barazlai (boroszlói) szövetet.

Cymazont.

Stametot, vagyis gyapjuból készült könnyű női ruhaszövetet, különféle színben.

Karmasint, sárgát, vörös és szederjes színben. A föníciai híres találmánya, a bíborkagyló-festés a XII. században megszűnt, helyét a kermes-bogyókból előállított carmesin foglalta el, mely eredetileg haragos sötét-vörös szín volt; de a róla nevezett szövet színe módosulhatott.

Kamukát, melyen leginkább egyszerű, csak a szál forgatása által alakított nehéz, virágos selyemkelmét értettek.¹⁾ De Almássynál csakis vörös, apróvirágú karmasin, továbbá különféle színű kamuka van főljegyezve. Női ruhákat készítettek belőle. A szálak különféle vetése által virágokkal és alakokkal díszített, különben szintén egyszínű asztal-neműekre és törülközőkre használt *vásznat* is nevezték kamukának vagy *damaszknak* is.

Különféle selyemszöveteket. Spanyol, lengyel és visszált és visszálatlan török és spring selymet többféle színben.

Atlasz-selymet, különféle színekben.

Tafotát, a sima selyemkelmék egy vékonyabb fajtáját. Közöséges és dupla, narancs és mindenféle színű tafotát. Ma megkülönböztetjük a bélés-tafotát, mely ritkább, a ruhatafotát, mely tömöttebb szövésű. Változatai még: lustoi, krepp és turquoise.

Lengyel és török muhart, színeset és szederjeset. A mohar v. muhara (mokkajer) az angora-kecske selyemfényű felszőréből készült és szoknyának használták.

Lengyel és török patyolat keskeny és széles fajtákban.

Temérdek vörös és fekete vásznat. Táblás olasz vásznat, vékony gyolcsot.

Bársonyt, dupla és köz-, továbbá szederjes zöld, fekete és vörös karmasin színben.

Prémeket, különféle színű selyem nörönbergi tarka sikprémet. Ezeket a ruhafélék szegélyéül használták.

Zsinórt: krakkai selyemzsinórt.

¹⁾ Radvánszky: Magyar családi élet. 172. l.

Ezüstfonalat, melyet különféle himzésekből használtak.

Gallért, melyet a nők viseltek s vagy az inghez, vagy az ingvállhoz volt varrva.

Fodort, mely szintén vagy különálló, v. valamely ruhadarabhoz varrott volt. Készítették finom vászonból, vagy gyolcsból, csipkéből is. *Fodor igler* néven valószínűleg az iglauri eredet értendő.

Fedelet, széles, közép és keskeny aranyú sima fedelet, fekete és fejr végű morvai, továbbá aranyos szabású fedelet. A fedelet arra használták, hogy vele a haját a homlokhoz szorítsák s a főkötő alatt hátraterjedt, a nyakszirtnél bújva elő. Finom vászonból készült, himezték és diszítették. De mivel a homlokot eltakarta, nem lehetett szép. A fedél v. fidél, fődél, főfedél elnevezések némely vidéken ma is járatosak s Komárommegye udvardi járásában ma is fidélnek nevezik a fehér kendőt, melylyel az asszonyok lekötik fejüket.

Velezt (barchent), mely durva kartolt pamutvetülből és közép-finom nyújtott pamutlemezből álló szövet, mely sávolyszerű kötésben készül, fonákját bolyhosítják. Kétfélét tartott boltjában, vöröset és feketét.

Süveget: pozsonyi süveget, fodor és köz-süveget, kalapos süveget. Bélelt *tatárköpenyeg*et.

Köz- és dupla-*kített*. Kittel = szoknya.

Bársony *pártát*.

Nyári és pánczél *kesztyűt*.

Bagaziát.

A szövetek *színében* nagy változatosságot találunk.

Karasia van: fekete-zöld, fekete-kék, vörös, pázsitszín, fejr, publicán szín. Legtöbb a fekete-zöld.

Saya: Meggyszín, szederjes, vörös, szederjes. Legtöbb az elsőből.

Cymazon: vörös-szederjes, fekete, zöld. Legtöbb a vörös.

Pribori posztó: vörös, sárga, fejr, fekete, szürke. Legtöbb a vörös.

Stamet: vörös, publicán, sárga, fekete, szederjes, meggyszín. Legtöbb a vörös.

Mezerici kizniczer: kék, csepegetett, zöld, sárga, fejr. Legtöbb a kék.

Londis: fekete-zöld, zöld. Az előbbi a legtöbb.

Tafota: vörössel, zölddel tündöklő, zölddel, sárgával tündöklő, szederjes kékkel tündöklő, ezüst, narancs, zöld, fekete színű. Legtöbb az ezüst és zöld színűből.

Kamuka: vörös, fejr apró virágú, zöld öreg virágú, zöld apró virágú. Legtöbb a vörös és zöld.

Bársony: vörös, zöld, fekete. Legtöbb a vörös.

4. Lábbeliek.

A lábbeliek közül a *czipót* nők és férfiak egyformán viselték. De a férfiak inkább a *sarut* hordták, mely rövid szárú, bakkancs-alakú csizma lehetett. A *deli* vagy *dali csizma* szára féllábszárig, vagy azon felül is nyúlt. Csak a férfiak viselték. A kassai múzeumban van egy ilyen, mely meggy színű bőrből készült, lábfeje ezüstfonallal van virágosan kihimezve s a szárral együtt majdnem az újjakig rostélyos, úgy hogy keresztül látszik a belejáró meggy színű kapecza. A *rendes csizma* szára majdnem térdig ért. A *papucs*nak két fajtát ismerték. Az egyik kivágott czipőhöz hasonlított; a másik a lábfoig ért és alacsonyabb, vagy magasabb sarokkal volt ellátva. *Bocskort* csak az alsóbb osztályok viselték.

Legjobban szerették a vörös- és sárgaszínű lábbelieket. A csizmákat néha selyemmel is bélelték. A hozzájuk való karmasin és más finom bőröket nagyrészt Törökországból szerezték, de a sárga bőröket itthon is készítették.

Almássy csak finomabb lábbeliket árult és hozzá való bőrt is. A leltározáskor különben összesen csak 38 bokor (pár) lábbelit talált boltjában. Bevásárlásai közt sem sok van. A minek különben meg is van az oka. A czéhrendszer nem jó szemmel nézte és korlátozta oly czikkek bolti árulását, melyeket czéhes iparosok készítettek. Több eset van rá, midőn egyenesen el is akarják tiltani.

Találunk följegyzéseiben:

Csizmát és pedig sárga és kék száras karmasin és bélelt szárú *deli csizmát*.

Papucsot és pedig patkótalan és patkós sárga papucsot.

Sárga szattyán *kapezát*. A kapeza szót ez időben nem a mai értelemben kell venni, mert e korban a kapeza finom bőrből egészen a lábhoz idomítva rövid harisnya formára készült s vagy talpaló helyett egészen a nadrághoz varrták, vagy különálló darabot képezett, hogy bármelyik öltönyhöz föl lehessen venni.

Sárga és szederjes karmasin *bőrt*.

Salavárit.

Színes czipellőt.

5. Varró és apró ruházati czikkek, ágyneműek.

Varró és apró ruházati czikkek közül árult:

Török czérmát, varroládát.

Hajfonót, öreg gombos hajfonót. Hajágnak való selymet. A nők hajukat már a legrégibb időben is különbözőkép alakították. Kontyot

is viseltek, vagy pedig hajukat leeresztve egy vagy két ágba fonták és ilyenkor sodrott selymet, különféle színű atlasz pántlikát, sőt gyöngy és kláris füzéreket fontak bele. A hajág tövébe gyöngyös rózsát, arany-pillangót, drágaköves boglárt tűztek.

Szalagszíjat.

Morvai kapcsot.

Gombot: lengyelországi apró gombot, vörös és fekete eszeveszett apró gombot.

Szatinfonalat.

Ezüst- és aranyfonalat.

Gombostűt.

Réz-gyűrűt.

Az ágyneműek közül a *lepedők*, *párnák* többnyire otthoni készítmények voltak. A *takarót*, *paplant* azonban már venni kellett. Almássy árulja is boltjában ezeket.

Az ágyakra és falakra különféle posztó-, vászon-, selyem-, szőr- és bőr-*kárpitokat* is alkalmaztak, miket virágokkal, állatalakokkal, jele-
netekkel is kihimeztek, kivarrtak.

E nemű czikkek közül árul:

Barazlai zöld takarót, mi alatt vagy bőrtakaró és ágyterítő, vagy melegebb időben a paplant pótló takaró értendő. Sőt mint ma is, némely esetben mindkettőt is jelenti.

Nörömbergi új *kárpitot*.

Vörös és fehér *szőnyeget*.

Paplant.

6. Különféle ivó, evő és házi eszközök, fegyverek.

Evőeszközül a tálak, tányérok, kanalak, villák, kések már mindenütt használatosak. A villa nálunk azonban csak kevés idő óta, mert még Mátyás, sőt II. Lajos udvarából is hiányzott.

Almássy ezek közül csak különféle drágább és egyszerűbb kést árul. A késeket tokokban, hüvelyben, téhelyben (= a bogarak mellső szárnyainak régi neve) tartották.

Árul pedig:

Pléh palaczkokat: 1 pintes, 3 iccezés, messzelyes palaczkokat.

Kristály-poharakat: fedeleset, öreget (paraszt üvegphár), aprót, aranyosat, aranyatlant.

Gyertyatartót; csakis rézből. Gyertyát.

Koppantót, hamuvevőt csak a bevásárlások közt említ.

Pinczeteket.

Velencei tükröt, aczéltükör.

Bulhát.

Késeket: 5 hüvely rakottnyelű kést, téhelyes 1 hüvely csontnyelű kést, aranyas, köves, gyöngyházás kést, zöld és tarkásnyelű kést, rezes, apró barátkést, törhegyű, stájer és farkasnyelű kést.

Harangos *borotvát.*

Puskát: aranyos mordály és csontos puskát.

Csontos puskapalaczkot.

Fékre való lánczot.

Szőrtarisznyát.

300 db rőföt.

Nyomós fontos követ.

1 fekete paripát.

Ónos pléhet.

Korbácsot.

7. Fűszerek, déligyümölcsök, könyv, papir, kártya.

Fűszerek és déligyümölcsök közül árul 195¹/₂ font *borsot.*

Szerecsendió virágát, argon¹⁾ és katlan *sáfrányt, fahéjat, szegfűt, mandulát, rizskását, tengeri szőlőt, fügét, tengeri v. mazsola szőlőt, festett vörös gyömbért, tiszta faolajat, viaszt.*

Börzsönyt.

Száraz lemoniát. Limone olaszul citrom.

Pomagránátot (pomme = alma).

263 font *gesztenyét.*

Nádmézet.

Könyveket: Donát és evangéliumos könyvet. 1601-ben 188 donát-könyvet és 88 evang. könyvet vett. Donatus Kr. u. a IV. század első felében Rómában tanított s több kisebb nyelvtani munkát hagyott hátra, a melyek rövid kivonatát sokáig és sokfelé használták. Ezt a kiadványt röviden Donatusnak nevezték, később a donát szót nyelvtan jelzésére is használták.

Papirost. Almássy könyvének papirján vízjegye: egy paizs ketté osztva; egyik felén nyomtatott K, másikon kígyóvonal. Az akkori egyházi anyakönyv sasos papírból készült.

Köz- és dupla kártyát.

8. Leltára és folyószámla-könyve.

Almássy üzleti könyvei közül csak egy maradt fenn s ez is csak három év (1600., 1601., 1602.) följegyzéseit tartalmazza. Az eleje leltár

¹⁾ A spanyolországi Aragonia v. Kis-Ázsia?

1600. decz. 29. és 30-ikán fölvéve. A második nagyobb része, 67 oldal folyószámla, mely 89 számlát s a könyv átelleses oldalára följegyzett kiegyenlítést tartalmazza. A könyvben külön-külön papírlapokra írott s csak betett 16 db iratot, adóslevelet, törlesztési följegyzést stb. találtam, ezek közül 12 magyar s Almássy írása, 4 német, idegen írással.

E vaskos könyv bőrbbe van kötve, mintegy 3 ujjnyi s a rendes ívnél valamivel nagyobb, fedele vastag, kemény és mintás: szélein préselt keret van, mezeje rombusokra osztva, szélein stilizált növényi alakok, szőlőfürtök.

Lapjai kissé vastagok, erősek, eredetileg fehér színűek voltak, de már kissé megsárgultak. Az írás feltűnően szép, a szükséges hasábokat ismeretlen írója maga húzta meg írónnal. Beosztása: I. hasáb a mennyiség, II. a czikk megnevezése s a mértékegység ára, III. az összes ára frtokban, IV. a denár. A leltár 6 levélre terjed, a folyószámla rész 60 levélre. A levelek piros nyomtatott betűkkel vannak számozva.

Almássy maga a könyvbe egyáltalán nem írt. Az ő írása különben elég gyakorlott, rendes, vonásai többnyire vastagok.

A könyv első oldallapján ez olvasható:

Következik Istennek segítségéből a boltbeli marhának megszámlálása anno 1600. 29. die mensis et 30. decembris, a mikor asszonyommal (feleség) minden rendbeli dolgainkról számot vettem és mindeneket szépen elvégeztem, a mint akkori közöttünk kelt levelünknek continentiája megmutatta. Mely marha a felül megírt naptul és esztendőtlől fogva tulajdon csak magam számára vagyon minden több kereskedésben forgó marhával adóssággal és készpénzzel egyetemben.

Anno Domini: 1600.

2 ¹ / ₂ sing jó velenczei granat:	1 pro f. 3 d. 40	...	f.	8 d. 50
35 ⁵ / ₈ sing velenczei skarlatin:	1 pro f. 2 d. 40	...	f.	85 d. 50
89 ⁷ / ₈ sing cummer skarlatin:	1 pro f. 2 d. 25	...	f.	202 d. 21
23 ³ / ₄ sing zöld skarlatin:	1 pro f. 2 d. 25	...	f.	53 d. 43 ¹ / ₂
5 ¹ / ₂ sing vörös cymazon:	1 pro f. 3 d. 35	...	f.	18 d. 42 ¹ / ₂
19 ⁵ / ₈ sing szederjes failondis:	1 pro f. 2 d. 50	...	f.	43 d. 06
18 ¹ / ₂ sing vörös	} karmasin: Saya: }	1 pro f. 2	f.	98 d. 2 ¹ / ₂
23 sing szederjes				
88 sing különb-különbféle szín stametok egész vé-				
gekben és darabokban:	1 pro f. 1 d. 50	tt.	f.	132 d. —
183 ¹ / ₂ sing különb-különbféle szín londisok egész vé-	1 pro f. 1 d. 28	tt.	f.	235 d. 08
gekben és darabokban;				
4 vég fain karasia:	1 pro f. 18 d. —	...	tt.	f. 72 d. —
104 ¹ / ₄ sing fain karasia:	1 pro f. d. 75	...	f.	78 d. 18

1	vég közkarasia : 1 pro f. 16 d.	f.	16 d. —
70 ¹ / ₂	sing közkarasia : 1 pro f. 65	tt. f.	45 d. 82 ¹ / ₂
1	vég fodor igler : pro	f.	15 d. —
7	sing vörös fodor igler : 1 pro f. d. 45	f.	3 d. 15
66 ¹ / ₂	sing vörös köz igler : 1 pro d. 40	f.	26 d. 60
14	vég színes két pecsétű pribori kizniczer : 1 pro f. 11 d. 15	f.	156 d. 10
286	sing pribori kizniczer darabokban : 3 pro f. 1 d.	f.	95 d. 33
7	vég egypecsétű pribori kizniczer : 1 pro f. 10 d. 50	f.	73 d. 50
64	sing ezenféle kizniczer : 1 pro d. 30	f.	19 d. 20
13	vég koronás barazlai : 1 pro f. 7 d.	f.	91 d. —
1	vég zöld takaró barazlai	f.	6 d. —
40 ¹ / ₅	sing koronás barazlai dirib-darabokban : 1 pro f. d. 28	tt. f.	11 d. 27
Summa			f. 1591 d. 39 ¹ / ₂
3 ¹ / ₂	sing vörös vörös karmasin dupla bársony : 1 pro f. 6 d.	f.	21 d. —
13 ¹ / ₈	sing szederjes dupla bársony : 1 pro f. 6	f.	78 d. 75
9 ³ / ₈	sing zöld	} dupla bársony : 1 pro f. 5 d.	f. 55 d. 62 ¹ / ₂
1 ³ / ₄	sing fekete		
1 ¹ / ₂	sing fekete köz bársony : 1 pro f. 3 d.	f.	4 d. 50
6 ⁵ / ₈	sing vörös apró virágú karmasin kamuka : 1 pro f. 2 d. 25	f.	14 d. 90
40 ¹ / ₈	sing különb-különbféle szín kamuka darabokban : 1 pro f. 2 d.	f.	80 d. 25
51 ⁵ / ₈	sing különb-különbféle szín atlaszok öreg és apró darabokban : 1 pro f. 2 d.	f.	103 d. 25
9 ³ / ₈	siug narancsszín dupla tafota : 1 pro f. 2 d. 23	f.	21 d. 09
53	sing mindenféle szín dupla tafoták öreg és apró darabokban : 1 pro f. 2 d.	f.	106 d. —
613	sing színes köztafoták egész végekben öreg és apró darabokban : 3 pro f. 1 d.	f.	204 d. 33
5	font és : 24 : lotth színes spanyol selyem : 1 pro f. 16 d.	f.	92 d. —
3	font és : 10 : lotth vörös szederjes atlasz selyem : 1 pro f. 14 d.	f.	46 d. 35
12	font és : 12 : lotth színes spring selyem : 1 pro f. 12 d.	tt. f.	148 d. 50
3	nitra és : 24 : nehezék visszállt török selyem : tt. 2 fontot : 4 lotthot : 1 pro f. 10 d.	f.	33 d. 96

9	nitra színes visszátalan török selyem: 1 pro		
	f. 6 d.	f.	54 d. —
12	font és : 20 : lotth : különb-különbféle-szín selyem		
	prémek: 1 pro f. 11 d. 20	f.	141 d. 40
10	vég nőrmbergi tarka sík prém: 1 pro f. 1 d. 25	f.	7 d. 50
10	vég megis azonféle sík prém: 1 pro, de széle-		
	sebb: 1 pro f. 1 d. tt.	f.	10 d. —
8	vég tarka sík prém: 1 pro f. 1 d. 25	f.	10 d. —
11	vég annál is szebb és szélesebb az enféle sík		
	prém: 1 pro f. 2 d.	f.	22 d. —
Summa		f.	1255 d. 40 ¹ / ₂

4	egész vég krakkói selyem zsinór: 1 pro f.		
	2 d. 25.... tt.	f.	9 d. —
478	sing ezenféle selyem zsinór: 1 pro d. 3	f.	14 d. 34
101	vég keskeny és közép nőrmbergi selyem szelek:		
	1 pro f. 1 d. 25	f.	126 d. —
1	font és 27 fertály ezüst fonál: 1 pro 1 f. 19 d.	f.	29 d. 67
1	vég vékony gyolcs: No. 240	f.	12 d. —
2	vég vékony gyolcs: No. 230: 1 pro f. 11 d. 50	f.	23 d. —
1	vég megis: No: 205: 1 pro f. 10 d. 25	f.	10 d. 25
1	vég vékony gyolcs — No. 175.	f.	9 d. —
1	vég vékony gyolcs — No. 170.	f.	8 d. 75
1	vég vékony gyolcs — No. 165. pro	f.	8 d. 50
6	vég vékony gyolcs — No. 155. 1 pro f. 8 d.	f.	48 d. —
2	vég vékony gyolcs No. 150. 1 pro f. 7 d.	f.	14 d. —
8	vég vékony gyolcs No. 145.	} 1 pro f. 7 d. 50	f. 82 d. 50
3	vég megis — — No. 140.		
4	vég vékony gyolcs No. 135.	} 1 pro f. 6 d. 50	f. 39 d. —
2	vég dito — — No. 130.		
1	vég régi féle — — — No. 125.	f.	8 d. 25
4	vég vékony gyolcs No. 125. 1 pro f. 6 d.	f.	24 d. —
33 ¹ / ₄	sing vékony gyolcs No. 220 1 pro d. 55	f.	18 d. 29
14 ³ / ₄	sing vékony gyolcs megis No. 205: 1 pro d. 50	f.	7 d. 37 ¹ / ₂
6 ¹ / ₄	sing vékony gyolcs No. 160: 1 pro d. 40	f.	2 d. 50
17 ¹ / ₄	sing vékony gyolcs No. 160.	} 1 pro d. 38	f. 13 d. 49
18 ¹ / ₄	sing megis — — — No. 130		
13 ³ / ₄	sing köz gallér: két darabban: 1 pro: d. 22	f.	2 d. 91 ¹ / ₂
	3 vég singes fedél: No. 42	} 6 vég egygyel	f. 21 d. —
	2 vég singes fedél: No. 51		
	1 vég singes fedél: No. 40		

57	sing singes fedel — 3 pro — f. 1 d.	f.	66 d. —
2 ^{1/2}	sing török patyolat: 1 pro d. 50	f.	19 d. 25
14	vég keskeny lengyel patyolat: 1 pro f. 1 d. 20	f.	1 d. 80
10	vég lengyel patyolat megis: 1 pro f. 1 d.	f.	— d. —
17	vég keskeny lengyel patyolat megis: 1 pro f.		
	1 d. 25.	f.	10 d. 25
Summa			f. 645 d. —
12	vég széles lengyel patyolat 1 pro f. d. 90	f.	10 d. 80
3	vég keskeny lengyel patyolat: 1 pro f. 1 d.	f.	3 d. —
7	széles aranyu sima fedel: 1 pro f. 3 d. 25	f.	22 d. 75
1	közép aranyu sima fedel: 1 pro f. d.	f.	2 d. 65
13	keskeny aranyu sima fedel 1 pro f. 2: d.	f.	26 d. —
126	fekete és fehér végü varrott fedel 1 pro f. 1 d.	f.	126 d. —
4	fehér és fekete végü morvai fedel.	f.	2 d. —
1	fekete végü morvai fedel aranyos szabású	f.	— d. 90
5	vég színes lengyel muhar: széles hajtásban:		
	1 pro f. 7 d.	f.	35 d. —
32	sing ugyanezenféle muhar: 3 pro f. 1 d.	f.	10 d. 66
1 ^{1/2}	vég szederjes török muhar	f.	5 d. —
3	vég színes lengyel muhar: 1 pro f. 5 d.	f.	15 d. —
75 ^{3/4}	sing ezenféle lengyel muhar: 1 pro f. d. 25.	f.	18 d. 93
6	vég temérdek vörös vászon: 1 pro f. 1 d. 25	f.	7 d. 50
4 ^{3/4}	sing ezenféle vörös vászon: 1 pro d. 12.	f.	— d. 57
6 ^{1/4}	sing temérdek fekete vászon: 1 pro d. 10	f.	— d. 62 ^{1/2}
3	kötés bársony pártá: 1 pro	f.	3 d. 30
3	cső karikás sik fonál: 1 pro f. 1 d. 25	f.	3 d. 75
31	font színes selyem hajágnak való igazán papiros		
	nélkül: 1 pro f. 2 d. 20 tt.	f.	68 d. 20
42	duczat réz gyűrű: 1 pro d. 5	f.	2 d. 10
19	tehely 5 hüvely: rakottnyelű kés: 1 pro f. 1 d. tt.	f.	19 d. —
1	tehely és egy hüvely detto csontnyelű kés	f.	1 d. 10
11	hüvely egész aranyos köves: és gyöngyházás		
	kések 125 d.	f.	13 d. 13
14	hüvely egész aranyos kések: 1 pro d. 40	f.	5 d. 60
22	hüvely egész: zöld és tarka nyelvű regensburgi		
	kések aranyatlanok: 1 pro d. 33 ^{1/3}	f.	7 d. 33
36	tehely rezes kés: 3 pro f. 1 d. 28	f.	15 d. 84
10	tehely apró barát kész; 5: pro f. 1 d. 10	f.	2 d. 20
7	tehely és : 9: harangos borotva: 1 pro f. 1 d. 25	f.	9 d. 69 ^{1/2}
4	vég veres velesz: 1 pro f. 5 d.	f.	20 d. —

10 ¹ / ₂ . sing veres	} velesz: 1 pro d. 20 — tt. f. 2 d. 75
3 ³ / ₄ . sing fekete	

Summa tt. f. 462 d. 50

5	vég vékony bruzai bagazia: 1 pro f. 3 d. 75	f.	18 d. 75
34	sing ezenféle bruzai bagazia: 1 pro d. 35	f.	11 d. 90
10	bókor sárga száras karmazsin csizma: 1 pro f. 2 d.	f.	20 d. —
6	bókor bélelt szárú deli csizma: 1 pro f. 1 d. 20	f.	7 d. 20
5	bókor patkótalan papucs	f.	5 d. —
12	bókor sárga szattyán kapeza: pro d. 20	f.	2 d. 40
5	bókor patkós sárga papucs: 1 pro f. 1 d. 50	f.	5 d. 50
8	sárga és szederjes karmazsin bőr: 1 pro f. 2 d. 50	f.	20 d. —
69	donat	} könyv 12 pro f. 1 d. f. 8 d. —	
27	evangeliumos		
37	mattring török czérna: 1 pro fr. d. 10	f.	3 d. 70
15	kötés hajfonó	} 1 pro: d. 55	f. 9 d. 90
3	kötés szalag		
2	kötés papiros: 1 pro f. 1 d. 85	f.	3 d. 70
2	levél apró gombostű	f.	— d. 24
99	vessző morvai kapocs: 1 pro d. 5	f.	4 d. 95
42	duczat lengyelországi apró gomb: 1 pro d. 20 tt.	f.	8 d. 40
74	vörös és fekete esze vészett apró gomb	f.	— d. 74
26	fodor süveg 1 pro d. 35	f.	9 d. 10
49	köz süveg 1 pro 14 ¹ / ₂	tt.	f. 7 d. 10
51	bókor fékre való láncz: 1 pro d. 35	f.	17 d. 85
10	pintes és három itezés pléh palaczkok: 1 pro d. 35	f.	3 d. 50
3	meszelyes pléh palaczk	f.	— d. 75
4	réz gyertyatartó: No. 3. 1 pro d. 40	}	f. 6 d. 38
4	réz gyertyatartó: No. 4. 1 pro d. 32		
14	réz gyertyatartó: No. 6. 1 pro d. 25		
1	aranyos mordály puska tokostul 1 pro f. 4 d. 25	f.	12 d. 75
8	szőr tarisznya: 1 pro d. 12	tt.	f. — d. 96
3	kristályfedeles pohár: 1 pro	f.	3 d. —
37	különb-különbféle öreg, fele apró, aranyos és aranytalan kristály poharak: 1 pro f. d. 35	f.	12 d. 95
4	nörömbergi új karpitok 1 pro f. 1 d. 25	f.	5 d. —

Summa: tt. f. 214 d. 22

9	font és 24 lotth: 10: argon sáfrány: 1 pro		
	f. 12 d.	f.	118 d. 50
1	font: és: 20 lotth: szerecsendió-virága: 1 pro		
	f. 5 d.	f.	5 d. 62
4	font és 20 lotth: fahéj: 1 pro f. 5 d.	f.	23 d. 10
25	lotth szegfű: 1 pro f. — d. 10.	f.	2 d. 50
4	font és 20: lotth szerecsendió: 1 pro f. 3 d.	f.	14 d. —
54 ¹ / ₂	font mandola: 1 pro f. — d. 45	f.	24 d. 52
24 ³ / ₄	font rizskása: 1 pro d. 20	f.	4 d. 95
55	font tengeri szőlő 1 pro d. 20	f.	11 d. —
29	font mazsola szőlő: 1 pro: d. 35	f.	10 d. 15
8 ¹ / ₂	font gyömbér: 1 pro: d. 100	f.	8 d. 50
127 ¹ / ₂	font viasz 1 pro d. 22	f.	28 d. 05
144	font tiszta faolaj; 1 pro d. 33 ¹ / ₃	f.	48 d. —
Summa: tt. f. 298 d. 89			

Teszen ez három levelen megírt és megszámlált boltbeli marha egy summában igazán: Négyezernégyszázhatvanhét frtot: és hetvenkilencz pénzt, nempe. f. 4467 d. 79.

A leltár után következő folyószámla czíme így hangzik:

Következik Istennek segítségéből Ao. 1600 deczembernek utolsó napjátul fogva minden rendbeli kereskedésemben mind itt *Magyarországban*, mind *Bécsben* s mind pedig *egyebütt*: kiktől mit és minémű marhát vásárlottam hitelben és kész pénzen rendszerint: — —

Néhány lapot ebből is közlünk mutatványul.

Anno Domini: 1601.

Lang Györgytől és a társaitul nörömbergi polgároktúl, vettem, Bécsben: 9. die febr. Anno: vt supra: hat hónapra megfizetni készpénzzel:

1310	fekete végű hiflirt: egy hordóban 100: pro f. 24	}	f. 1032 d. —
2460	fekete végűt megis két hordóban 100 pro f. 26 ¹ / ₂		
90	varrott végű fedelet: pro d. 35		
90	varrott végűt megis: pro d. 38		

Egy bál fain karasiát, tartalmaz:

40	vég fekető zöld	}	106 vég színes fain karasia pro f. 12 d. 50 : tt. f. 1325 d. —
30	vég fekete kék		
16	vég vörös		
14	vég pázsitszin		
4	vég fehér		
2	vég puplikán szín		

12: fél vég londisok: tartalmaznak összességgel:		
280 bécsi rőföt: engedett minden végből: $\frac{1}{4}$:		
rőföt, marad 277 rőf: londis: langyatt: pro f.		
32: d: tt.	f.	316 d. 57
2 vég zöld takaró barazlai: pro f. 4 d.	f.	10 d. —
72 karasia takaró bőr: 12 pro f. d. 75	f.	10 d. 50
6 nörömbergi kárpit: pro f. d. 20	f.	7 d. 20
65 kötés hajfonat: pro d. 90	f.	58 d. 50
80 kötés bársony pártát pro d. 95	f.	76 d. —
88 donat könyv } No. 22 pro f. 1 d.	f.	8 d. —
88 Evangélium }		
4 vég singes fedél pro 42 pro f. 6 d.		
4 vég megis „ „ 48 „ f. 8 d.		
4 vég singes „ „ 50 „ f. 9 } 14 vég singes		
2 vég dito megis pro 53 pro f. 10 } fedél	f.	112 d. —
20 kötés gombostű pro d. 90	f.	18 d. —
5 tehely aranyos kés pro d. 85 }		
15 tehely aranytalan pro d. 100 }	f.	19 d. 25
Universa summa	f.	2993 d. 2

Ez ellenben megírt vásárlásomra fizettem ugyan akkor mindjárt kész pénzzel; Ezerhatszáz-hatvanöt frtot d. 90 f. 1665 d. 90

25: die septembris fizettem itt Kassán, a Lang György és Blasi Schreiber uram szolgálók János diáknak mindenféle pénzzel, melyet az adóslevél hátára is felírtam, teszen: Ötszáz magyar frtot... f. 500 d. —

Fizettem a Blasi Schreiber és Lang György uraknak szolgálóknak Kassán 11 die decembris is pénzzel, kitől az adóslevelet is ki vettem, tesz: Nyolczszáz és 27 frtot: d. 12 f. 827 d. 12
f. 2993 d. 02

E mutatványok után nézzük meg bevásárlásait közelebbről.

8. Bevásárlásai üzlete számára.

Nehéz közlekedés. Bevásárlásainak nagysága. Bécsi kereskedők és vándorló diákok.

A mai nemzedék, a mely 72 óra alatt Párizsból Konstantinápolyba repül és a mely Budapestről 10—14 nap alatt New-Yorkba jut: alig tudja elképzelni azt a lassúságot, nehézséget, melylyel a régi köz-

lekedés, árúszállítás járt. A Keleti Kereskedelmi Társaság hajói a XVII. században Bécsből Belgrádba 3—4 hónap alatt érnek el. A spanyolok az újkorban Amerikával egy fordulatot egy év alatt tesznek meg. Ma Bécsbe, Hamburgba, Pernambuccoba, Kalkuttába menni csak egy gondolat, csak egy élvezetes kirándulás. Hajdan pedig élet-halál elszánás volt; szembeszállás az utonállókkal, meleggel, hideggel, éhséggel, szomszussággal. Hajdan ha a magyar Miskolczról Kolozsvárra ment, végrendeletet írt és úgy búcsúzott övétől, hogy vagy látja őket, vagy nem.

Az akkori közlekedésre érdekes adatokat találunk Szenczi Molnár Albert életében.¹⁾ 1586-ban néhány tanuló társával elhatározta, hogy megtekinti Alsó-Magyarországot. *Szenczen* (Pozsonym.) gyűltek össze, megvárták a bécsi kereskedőket, kik a *kassai* és *debreczeni* vásárookra árukat szállítottak. Midőn a fuvarszekerek hosszú sora Szencz mellett vonult el, csatlakoztak hozzájuk s így kényelmesebben és bátorságosabban jutottak el Kassára, Debreczenbe, Bátorba s a közbeeső helyekre. Összesen 4 hétig vándoroltak így.

Ma mindenfelől özönlenek az árúcikkek kereskedőinknek. A letűnt századokban évenként egyszer vagy kétszer útra kellett kelnie, hogy bevásároljon a nagy központokban és társzekereken hazaszállítsa bevásárlásait. Még az kedvező dolog volt, ha egy-egy nagykereskedő vagy iparos maga kereste fel az illető várost és kereskedői helyben láthatták el üzletüket a fogytékán lévő árukkal.

Almássy kereskedelmi könyvéből az tetszik ki, hogy többnyire maga kereste föl a bevásárlási forrásokat, főképen Bécset s a hazai városokat, melyeken eladott és készletet szerzett.

Könyvében két év bevásárlásai vannak följegyezve, az 1601. és 1602-ik évé. Sok mindent ki lehet olvasni e száraznak látszó adatokból. Először is, hogy *Almássy* nagykereskedő volt, mert első bécsi útja alkalmával nem kevesebb mint 15,111 frt. és 51¹/₂ denár értékű árut vett és azonnal készpénzül ki tudott fizetni 5600 forintot. Ha tekintetbe vesszük, hogy a pénz azon időben sokkal értékesebb volt, vásárló képességét *10-szer többre becsüli Acsádi a mainál, vagyis 1 frt mai értékben 10 frtra tehető.*²⁾ Csak ekkor vagyunk képesek mérlegelni ez összegeket. Egy kereskedőt, ki 15—20,000 frt értékű árut vásárol és egyszerre képes kifizetni 5—6000 frtot, a jelenkori nagy forgalom mellett is a legnagyobbak közé számítjuk. Hát még azon időben!

Második bécsi útja alkalmával vásárolt 12,051 frt 28 d. értékű árut. Itthon 1601-ben 3700 f. 11 d., 1602-ben 12,627 f. 12 d. értékben.

¹⁾ Dezsi L. Tört. Életr. XIII. 4. 19.

²⁾ Acsádi Közgazd. állapot. a XVI. és XXII. sz.

Két év alatt a boltjában talált és összeirt készlettel együtt volt raktáron 47,957 f. 89 d. értékű áruja. Mai érték szerint 4—500,000 frt ára.

Áruit szekereken szállította. De hogy Bécsből mely uton, sehol feltüntetve nincs. Legvalószínűbb, hogy a Hernád és Vág, tehát felerészben a mai kassa-oderbergi vonal mentén Nagy-Szombaton és Pozsonyon esetleg Szakolczán s a Morva mezőn át járhatott. De kereskedőink, még a felvidékiek is szerettek a Dunán közlekedni s innen a Kassaiak s Mátra alján Miskolczon át jöhettek föl a Hernád mentén Kassára.¹⁾ Esetleg ez utirányt is, melyen a mai kassa-bpesti vonal halad, követhette.

a) *Első bécsi vásárlása.*

1601. év elején Bécsbe ment és febr. 8-ikától 16-ikáig vásárolt és pedig:

<i>Langh György és társaitól, nürnbergi polgároktól:</i>		
106 vég posztót, nürnbergi kárpitot, kést, pártát,		
88 evangeliumot és 88 Donát könyvet	2993 f.	2 d.
<i>Katzia Sándor</i> bécsi kereskedőtől. Rőfös árúkat	1659 f.	95 d.
<i>Stubonfol Farkastól és Nagel Jánostól: Bársonyt,</i>		
kamukát, tafotát, velezt, muhart, fűszert, fűgét,		
faolajat, rizst stb.	1163 f.	39 d.
<i>Rottungatter Pál és Miklóstól: Karasiát, takaróbőrt,</i>		
195½ font borsot, katlan sáfrányt, táblát, olasz		
vászonst stb.	3264 f.	29 d.
<i>Collinghoffer György</i> szentgáli polgártól: Vékony		
gyolcsot, gallért	749 f.	— d.
<i>Katzia Samariától</i> gaudini polgártól: Stámetet, sayat,		
cymazont	848 f.	28½ d.
<i>Seybinger Tóbiás</i> szentgáli polgártól: 3 bál gallér,		
van benne 126 vég közgallér	529 f.	20 d.
<i>Az iglaviai factorjától: Fekete, vörös, fodor iglert...</i>		
	367 f.	— d.
<i>Azanel Károly és István</i> egy atyafiaktól: 3 és 4		
pecsétű arany- és ezüsfonalat	249 f.	— d.
<i>Negron Antal</i> bécsi kereskedőtől 1½ gránátot		
	239 f.	— d.
<i>Lozbinger Lukács</i> bécsi kereskedőtől: Törhegyü rezes		
és stájerkést	147 f.	— d.
<i>Henkel Lázár</i> bécsi polgártól: Szalagszijat, varró-		
ládát, 101 Donátot, talpfát, mandulát, festéket,		
gyömbért, mazsolát, 300 db rőföt, gyertyát	144 f.	97 d.

¹⁾ Dr. Takáts Sándor : Dunai hajózás a XVI. és XVII. a. Gazd. Tört. Szemle 1900.

<i>Prebst János</i> : bécsi árustól: csontos, gyöngyházás, aranyosfejű kést, hamúvevőt, nyomó fontos követ, csontos puskapalaczkot, sik fonalat ...	62 f. 70 d.
<i>Ekhardt Gáspár</i> frankfurti kereskedőtől: selymet és színes selyemprémet, színes bársonyt ...	84 f. 75 d.
<i>Allhofer György</i> nürnbergi polgártól: szatinfonalat, hajfonót, egy tonna bórzsönyt ...	80 f. 27 d.
<i>Podesta Bertalan és társaitól</i> : narancsot, pomagránátot, száraz lemoniát, savanyú narancsot, 263 font gesztenyét ...	74 f. 49 d.
<i>Ernst György</i> nürnbergitől: vörös gyömbért, szalagszijat ...	32 f. 48 d.
<i>Ceyh Endre és társaitól</i> : rakottnyelű rezes kést, csontnyelű Batofyt ¹⁾ ...	— f. — d.
<i>Rottengatter Pál és Miklós</i> nürnbergiektől: 3 hordó ulmart ...	612 f. — d.
<i>Negron Antaltól, Kalmár Gáspár által</i> : 2 vég gránátot	313 f. 97 d.
Kevés aprólékot (bizonyára különböző kereskedőktől) készpénzen vett: fedelet, sasos papírt (sas víznyomással), 1 láda üveg poharat, 16 kötés dupla-kártyát, közkártyát, pléh meszelyes és pintes palaczkot, eleven gyömbért tonnaszámbra, vörös puskapalaczkot, pánczéلكesztyűt, aczéltükröt, fodorsüveget ...	396 f. 75 d.
Összesen vásárolt ez alkalommal	15,111 f. 51½ d.

a) Második bécsi vásárlás:

16 hó mulva 1602. június havában ismét fölmegey Bécsbe és ujra vásárol június 14—18-ig és pedig:

1. <i>Henkel Lázártól</i> varráshoz való apró iratos ládácskákat stb. ...	2138 f. 28 d.
2. <i>Stubonfoll Farkas és Nagel Jánostól</i> ...	1328 f. 03 d.
3. <i>Langh György és társaitól</i> ...	3178 f. 08 d.
4. <i>Katzia Sándortól</i> ...	1841 f. 04 d.
5. <i>Negron Antaltól</i> ...	572 f. 18 d.
6. <i>Rottengatter Pál és Miklóstól</i> jó argon sáfrányt stb. ...	1306 f. 20 d.
7. <i>Azanel Károly és Istvántól</i> ...	361 f. — d.
8. <i>Seybingertől</i> ...	344 f. — d.

¹⁾ Valami késgyár neve?

9. <i>Denegrok Antal és János Máriától</i> gránátot...	318 f. 25 d.
10. <i>Becher Konrád</i> bécsi puskaárústól: 22 lóra való hosszú puskát tokostul à 37 f. = 84 f. 70 d. 8 annál is hosszabbat tok nélkül à 3 f. = 24 f. 5 mordálypuskát, csontosnyelűt à 2 f. 75 d. = 13 f. 75 d. 5 mordálypuskát, annál is nehe- zebbet és csontosabbat à 3 f. 40 d. = 17 f. — d. összesen	138 f. 70 d.
11. <i>Proyer Kristóftól</i> 1650 rezes és csontnyelű stáyer kést stb.	103 f. — d.
„Ennek is, a jámbornak“, azonnal megfizetett.	
12. <i>Pramer Wolfftól</i> : 40 kötés írni való papirost	50 f. — d.
13. <i>Mislich Wolfftól</i> színes muhart, kit a nemesek grófgrűnnek neveznek, lengyel muhart stb. „Jámbor barátomnak nyomban megfizettem“	67 f. — d.
14. <i>Kramper Kristóf</i> bécsi polgártól regensburgi késeket	36 f. 60 d.
15. <i>Prebst János és társaitól</i>	56 f. 60 d.
16. <i>Althofer Györgytől</i> 2 tonna ónos pléhet, kibem van 600 pléh	28 f. — d.
17. <i>Bonet György</i> maradékitól és társaitól velencei tükröt és kristály poharat	18 f. — d.
18. <i>Podesta Bertalan</i> és társaitól	43 f. — d.
19. Egymás-mit vásárolt még: vesszőkapcsot, kristály- poharat, paraszt üvegpoharat, 84 bokor nyári kesztyűt, köz. posoni süveg, 12 bokor színes cipellőt	411 f. 57 d.
Összes vásárlása tett	12,369 f. 28 d.

c) *Itthoni első vásárlásai:*

Bécsi útja után az 1801. év folyamán itthon, Magyarországon készpénzen és hitelben vásárolt.

1. *Horváth Jánostól* 50 vég színes morvai (rayniczi, mezerici, trebovai kizniczer) posztót 550 f. — d.
2. *Tóth Páltól* pribori kizniczert, mezericzi posztót, miknek árát Welyeziovszky morvai embernek az úrnapi vásárcor kell megfizetni 312 f. — d.
3. *Faggyas Istvánnal*, Jaszlóról (leginkább egy Ungár nevével) Nagyboldog-asszony napján készpénzen hozatott s poloniai frttal fizettetett ki: 2 kö és 3 font nádméz, 3 bélelt tatárköpenyeget,

kalapos süveget, 5 bagariát, vörös és fehér szőnyeget, 3 paplant (a) 8 $\frac{3}{4}$ frt, 29 karmasin bőrt, 15 vég vékony brusszai bagaziát, köz és dupla kittelt, vékony és feketevásznat, 12 török hevedert, török és lengyel patyolatot, fésűt, kék karmasin szárazseszímát (a) 2 f. 70 d. selyem zsinórt, selymet, zsinórt, 14 bulhát, 3 korbácsot, 3 pinczetokot, 1 fekete paripát, ára (39 f. 60 d.)	596 f. 61 $\frac{1}{2}$ d.
4. <i>Kassai Som Lőrincz</i> uramtól 1 hordó ulmart, tartalmaz 30 véget, 42 vég gallért, 3 font aranyfonalat, egy vég gránátot, 59 magyar singet. Vett még cymazont és stametet. Som vásárlásaiért adós volt Almássynak 85 frttal, a többbit, 933 frtot nyomban megkapta	---
5. <i>Wittich András</i> , mezericzitől Eperjesen Lőrincz napján rajnici, pribori, mezericzi kizniczert	157 f. — d.
6. <i>Mezericzky Mártontól</i> Eperjesen ugyanakkor különböző kizniczert	132 f. — d.
7. <i>Egy kassai labancztól</i> egy vég vörös iglert	9 f. 50 d.
8. <i>Dombay Mihálytól</i> Károlyban Szent-Kereszt napján István szolgálja által színes matringot és török patyolatot	18 f. — d.
9. <i>Weliciovsky Jakabtól, Wittich Andrástól és Takács Mártontól</i> , mezericzitől Lőcsén Szt.-Gál napján vásárolt János deák urammal; színes mezericzi kizniczert és morvai posztót	862 f. — d.
10. <i>Guttschmittl Zakariástól</i> , késmárkitól Lőcsén ugyanakkor: színes lömbörgőt (lembérgit?) és koronás barazlait	298 f. — d.
11. <i>Weliciovskyktól, Rafaeltól</i> , mezericzitől, továbbá <i>Altmann Pál</i> késmárkitól vett: posztót, 12 bokor salavárit és barazlait	765 f. — d.
	3700 f. 11 $\frac{1}{2}$ d.

d) *Második vásárlása itthon.*

1602-ben Magyarországon vásárolt:

1. <i>Földváry Dániel</i> deáktól, debreczenitől Bátorban Szt. Fábían-Sebestyén napon (talán vásárcor) vett posztómarhát, karasiát, fodor iglert	1669 f. — d.
2. <i>Som Lőrincztől</i> és <i>Debni Banga Jeremiástól</i> a keresztúri szent Mátyás sokadalomkor	280 f. — d.

3. <i>Welicziouszky Jakabtól</i> , priboritól Eperjesen szent Károly napján posztót	673 f.	— d.
4. <i>Wittich Andrástól</i> , mezericzitől, ugyanakkor ...	125 f.	— d.
5. <i>Horváth Jánostól</i> , kassaitól: posztót, kalmár marhát stb.	1193 f.	— d.
6. <i>Tóth Páltól</i> hozatott Bécsből, a mi nélkül szü- kölködött, posztó marhát, 9 font bécsi sáfránt stb., a miket is oly áron vett át, mint Tóth kapta, hozzászámítva a vámot, harminczadot, szekérbért	1429 f.	02 d.
7. <i>Tóth Páltól</i> ismét vásárolt kalmár marhát: 20 kötés hefflert és „Waysze Konratt félé” 20 kötest és két hordó ulmart	2331 f.	35 d.
8. <i>Szücsy Istvántól</i> és <i>Mártontól</i> , Kolozsváriaktól vett Faggyas István által karasiát, rajniczi kizniczert ...	1115 f.	— d.
9. <i>Welicziouszky Jakabtól</i> Eperjesen	525 f.	25 d.
10. <i>Kovácsy Mihálynétől</i> , debreczenitől: 5 vég veres végü török patyolatot, fedelet, ulmart, selymet s 1 f. 50 dénárt adott érte	1 f.	50 d.
11. <i>Vörös Bertalannétől</i> , debreczenitől, ugyanott ara- nyos végü török patyolatot; adott értük fedelet, gallért	15 f.	— d.
12. <i>Welicziouszky Jakabtól</i> Eperjesen Szentháromság napján 50 vég pribori posztót	495 f.	— d.
13. <i>Tóth Páltól</i> , ugyanott	160 f.	— d.
14. <i>Erszénygyártó János</i> deáktól, midőn <i>Almássy</i> Bécsben járt, kértek 7 vég karasiát		
15. <i>Szabó Györgytől</i> 2 vég karasiát ugyanakkor		
16. <i>Tóth Páltól</i> Eperjesen 50 vég pribori posztót ...	510 f.	— d.
17. <i>Welicziouszkytól</i> Löcsén <i>Faggyas</i> által pribori posztót	602 f.	— d.
18. <i>Morvaiaktól</i> Szent Erzsébet napján 10 vég „som- berki” posztót	107 f.	— d.
19. <i>Welicziouszkytól</i> Eperjesen <i>Tóth Pállal</i> együtt 50 vég posztót, de mivel Tóth onnan rögtön Bécsbe ment s a posztó neki nem kellett, az ő részét is átengedte	661 f.	— d.
20. <i>Ugyanattól</i> ismét és ugyanott később 67 vég pribori posztót	735 f.	— d.
Összesen vett	12,627 f.	12 d.

Almássynak a kereskedelemre vonatkozó irataiból kitűnik, hogy a legállandóbb üzleti összeköttetésben volt *Tóth Pállal*. Többször számot

vetnek „eddigi“ dolgaikról s az eredményt s a ki nem egyenlített összegeket bejegyezték a Regestromba. A fönmaradt irásokban a következő ügyeiknek maradt nyoma:

Tóth Pálnak adott Almássy kölcsön 1603. szept. 3-dikán 1000 frtot, 1604. jan. 21-ikén 300 frtot dutkában és 55 aranyat, 1 aranyat 1 frt 48 denárban; tehát az 55 arany 101 frt 75 denárt tett. 1604. május 2-ikán 1100 frt.

1604. május 3-ikán Tóth Pál Bécsbe megy Almássyval s 2300 magyar frtot kér tőle kölcsön s kötelezvényben igéri, hogy mihelyt bécsi utjából visszatér, vagy legkésőbb 3 hónapra ez összeget megadja.

Ismét máskor készpénzt és apró boltiárut 487 frt értékben vesz kölcsön Almássytól. Más ízben pedig 500 frtot.

Nemcsak együtt mennek Bécsbe, de Tóth Pállal hozat is Bécsből árukat, miknek azonban egyrészét saját árban átadja neki. Egyszer Tóth Páltól vásárol 312 frt értékű posztóárut és kiznicert, máskor 900 frt árát, ismét máskor Eperjesen 50 vég pribori posztót 510 frton.

Egy alkalommal Tóth Pállal együtt vesz Eperjesen — bizonyára vásáron voltak ott — 58 vég pribori posztót. De Tóth Eperjesről mindjárt Bécsbe menvén, mivel a posztó neki nem kellett, mindet Almássynak adta át, aki ki is fizette.

A sok tartozás fejében Tóth Pál egyszer (1603. máj. 16.) nagy összeget adott Almássynak, 4398 frt 67 denárt, amiből 2398 frt 67 denár adósság törlesztése volt, tehát csak 2000 frttal maradt adósa Almássy, mely összeget pár hó múlva meg is adott és pedig így:

1 zsákban dutka	--- --- --- --- --- --- ---	958 f.
1 zsákban fejérpénz	--- --- --- --- --- --- ---	300 f.
1 zsákban magyar pénz	--- --- --- --- --- --- ---	200 f.
1 zsákban lengyel garas	--- --- --- --- --- --- ---	220 f.
1 zsákban lengyel garas	--- --- --- --- --- --- ---	120 f.

A többbit is hamar megadta.

(Ime, így csomagolják a pénzt.)

Midőn Tóth Pál meghalt, Almássy fia, ifj. Almássy István jelenlétében elismeri, hogy Tóth Pál örököseinek, *Által Istvánnak* 715 frt 16 denárral tartozik. E tartozás még később is fenmaradhatott, mert *Kürthy Györgyné* árváinak 1635. jun. 24-ikén 350 frtot, *Kádas Istvánnak* szintén 350 frtot adott mint Tóth Pál tartozását.

Élénk összeköttetésben van *Tatár Gáspárral* is, ki anyósának a testvére lehetett. Midőn meghalt, adósa maradt Almássynak bizonyos számu marha áraban 556 f. 12 denárral s ezenkívül 125 frttal, mint a melynek erejéig kezességet vállalt érte Bécsben. De meghalván, semmije sem maradt. Almássy ruhaféléket és egymás apróságokat lefoglalt.

Özvegye Tarcalon lakó Péter deákhhoz (Törös Péter) ment nőül, kivev Almássy úgy egyezett meg, hogy a lefoglaltakat visszaadja. Péter deák a 125 frtot Bécsben kifizeti 556 frtba Tatár Gáspárról maradt 2 bagaziával bélelt mentét, 2 fejős tehenet, egy kis borjut s a maga jószántából 6 hordó bort ad. A többit elengedi Almássy, mert nincs miből megvenni.¹⁾

Később e Péter deák vagyis Törös Péter árváit tette meg főörököseinek.²⁾

e) *A számlák kiegyenlítése.*

Nem érdektelen egy pillantást vetni arra, hogy mily uton-módon fizette ki a hitelbe vett árukat. Ma a clearinghousek, checkek, vasutak megkönnyítik a fizetést. De akkor ez is nehezen ment. Néha a kereskedők szolgálja utazott a városba s beszedte az összes tartozásokat, azonban többnyire állandó megbizottakat tartottak e célra. Az illető kereskedőhelyre menő polgárral is el szokták küldeni az adósságot.

A hitel hat havi határidőre szólt, vagyis hat hó alatt kellett fizetni; de néha ez írásba foglalt ígéret, kötelezvény daczára Almássy 9 óra, sőt 1 évre fizette ki. Adóslevelet ad mindig, mit csak a kifizetéskor kap vissza. A törlesztést is hátára írják. Ha az adóslevél nincs kéznél, a nyugtát ad a felvevő. Egy ily adóslevél így hangzik:

Én, Almássy István, most Kassán lakozandó, vallom adósnak magam lenni az én tisztelendő uraimnak, Kolozsvárott lakozó *Züczy Istvánnak* és *Züczy Ambrusnak* posztó marha árában igazán kilenczszáz és tizenöt frttal, mely ft. 915 fogadom én ő kigyelmüknek megfizetni a jövő Szt.-Mihály napra is emberséggel, minden pörpatvar és haladék nélkül tiszta készpénzzel ennek nagyobb orvosságára és biztonságára adtam tulajdon kezem írása alatt való pecsétetes leveletem: Datum in Eperjes: ses; die Nonis; április anno millesimo sexcentesimo secundo.

p. h.

Stephanus Almássy

Idem quasi supra.

Fizetett Almássy: az illető kereskedők szolgáljának, *János* deáknak. *Ganz József* kassai fizető mesternek, ki valószínűleg harminczadi pénztárnok lehetett.

Felber János deáknak Kassán.

Pécsy János deáknak, szolgáljának.

Kassán *Rajner Menyhért* kassai főbirónak.

Szolgáljának, bécsi *Jánosnak* Kassán.

¹⁾ Kassa v. titkos ltára. U. 14.

²⁾ L. Végrendeletét.

Komájával *Farkas Jánossal* küldött pénzt.
Katziának egy izben 2 öszvért adott 70 frtban.
Napójának (az eladó) fizette ki.
Puskás András által küldött.
 Írására *Király Györgynek* átadott 40 frtot.
Henkel Lázár szolgájának, *Györgynek*.
Bertalan deáknak.
Faggyas által küldött.
 Szolgáinak *Lenárdnak* és *Dávidnak* Kassán.
*Som Lőrincz*czel küldött Bécsbe.
 Mindenféle, fehérpénzzel, dutkával, renus frttal és poloniai frttal
 fizet. 27 renus. frtot egyenlőnek vesz 21 frt 60 denárral.

f) Csomagolás.

A gyarló közlekedés mellett igen fontos volt, hogy az árukat jól becsomagolják, s ezáltal eső, hó, törés, zúzódás ellen megvédjék. Almássy följegyzéseiben a következő pakkolási módokat találtuk:

Zsákba csomagolnak: 30 zsákba 344 font kék fonalat 292 frt értékben. Más alkalommal 10 zsákba kék fonalat; 1—1 zsák értéke 1125 denár, a tizé 11250 frt. Füszerszámokat; 1—1 zsák bors nyom 242—248 fontot. 2 zsák súlya együttléve 4 font.

Hordóba gallért, egy hordóba elfért 350 frt 28 denár értékű, körülbelül 84 vég. Két hordó *ulmar*¹⁾ tartalmazott:

60 vég ulmart	---	495 frt. értékben.
20 kötés papirost	---	38 " "
400 kötés szatin fonalat	---	43 " "
5 vég siuges fedelet	---	56 " "
50 hüvely egyes aranyos kést	---	20 " "
10 kötés öreg hajfonót	---	11 " "
40 kötés közép hajfonót	---	22 " "
50 fodor süveget	---	14 " "
2 lörömbergi (nürnbergi) kárpitot	---	250 " "
16 font aranyfonalat	}	322 " "
2 font ezüstoffonlat		
9 font fhtt selymet	---	18 " "
10 zsák kék fonalat	---	112 " "

Összesen 2331 f. 35 d. értékűt.

¹⁾ Ulmi áruk?

A hordókat külsőleg is megjelölték, hogy tudják, miben mi van. Egy izben pl. hivatkoznak egy árura, hogy a „fekete vegős” hordóba csomagolták. Hordóba rakták a kárpitokat is.

A késeket *berbenczébe* v. börbönczébe csomagolták, a mi $\frac{1}{4}$ hliternél kisebb hordó. Egy ilyen tartalmazott: 4200 törhegyű rezes kést, 500 apró barát kést, öreg fél krempel rezes kést, 174 frt. 60 denár értékben.

Az üvegpoharakat *ládába* csomagolták.

Az olajat, pléhet, gyömbért *tonnában* szállították. Egy tonna faolaj hordóstól 207 fontot, a tonna maga 27 fontot nyomott. A faolaj fontja 18 denárt tett, a 180 font tett tehát 32 frt 40 denárt. 1 tonnában volt 300 drb pléh 14 frt értékben.

A mibe csomagolták az árukat, azt is felszámítják. 30 takaró bőrt a karasián 3 frt 75 denárba, a posztó kapat a gránáton 2 frtba, 4 vég takarót a karasiákon 16 frtba, 2 sárga posztó kapat 2 vég gránáton 2 frtba, 1 vég sárga barazlai takarót az 52 vég karasián 5 frtba, 36 bőrtakaró 6 frtba számítottak.

g) Árak 1600-ban.

Nem érdektelen egy pillantást vetnünk a különféle cikkek árára.

Szövetek.

A *szövetek* ár tekintetében lefelé menőleg így következtek:

1 sing jó velenczei gránát	---	3 f.	40 d.
1 » vörös cymazon	---	3 f.	35 d.
1 » szederjes fajlondis	---	2 f.	50 d.
1 » karmasin saya	---	2 f.	35 d.
1 » zöld skarlatin	---	2 f.	25 d.
1 » (velenczei sk. drágább)	---	(2 f.	40 d)
1 » stamet, bármely színben	---	1 f.	40 d.
1 » prybori kizniczer	---	1 f.	
1 » ugyanebből egy pecsétű csak	---	— f.	30 d.
1 » fain karasia	---	— f.	75 d.
1 » köz »	---	— f.	65 d.
1 » koronás barazlai	---	— f.	28 d.

Bársony, selyem stb.

1 sing vörös karmasin v. szederjes dupla bársony	---	6 f.	— d.
1 » zöld vagy fekete színben	---	5 f.	— d.
1 » köz bársony	---	3 f.	— d.
1 » kamuka, tafota atlasz	---	2—2 f.	— d.
1 font spanyol selyem	---	16 f.	— d.
1 » török selyem	---	10 f.	

Vászonneműek:

1 sing gyolcs 55 denártól 38-ig váltakozott	— f.	55—38 d.
1 » török patyolat	— f.	50 d.
1 » lengyel muhar	— f.	35 d.
1 » vörös vászon	— f.	12 d.
1 » fekete »	— f.	10 d.

Egyéb ruházati cikkek:

1 fodor süveg	— f.	25 d.
1 » köz. pozsonyi süveg	— f.	12 d.
1 bokor eszima 2 frttól 1 f. 20 d.-ig	2—1 f.	20 d.
1 » czipellő	— f.	86 d.
1 » nyári kesztyű	— f.	25 d.

Vegyes cikkek:

Kések 1 frttól 22 denárig lefelé	100—22 d.
Puska	4 f. 50 d.
Kristály-pohár, fedeles 1 frt, nem fedeles	35 d.

Egyéb cikkek árát könnyen megtudhatni az alább következő részletes bolti készletből és bevásárlási kimutatásból.

h) Mértékek.

Az akkori mértékek közül a következőket találjuk e jegyzékekben:

Hosszmértékek:

Magyar sing, mely egyenlő volt a bécsi rőf $\frac{4}{5}$ részével, vagyis 0'662 méterrel.

Bécsi rőf. Rőföt eladásra is vett Almássy és pedig 300 darabot.

Palma, a latin palma = kéz, tenyér szótól származik; mértékegység volt, melyet a hajóárboczok kerületének mérésénél ma is használnak. Az angol palma = $\frac{1}{4}$ angol lábbal, vagyis 7'32 cm.-rel, a hollandi régi palma 9'44 cm., az új 1 dem., a hamburgi 9'55 cm., a norvég 8'86 cm. volt.

A szöveteket *bál* és *vég* szerint is veszi:

- 1 bál gallér 40 véget,
- 1 bál igler 34 iglert,
- 1 bál 106 vég színes fain karasiát 1325 frt értékben.
- 1 bál 25 vég barazlait,
- 1 vég sárga köz. tafota 56 $\frac{1}{4}$ rőföt,
- 1 vég bársony 169 pálmát,
- 1 vég tafota 57 „Brazt“ (?) tartalmazott.

1—1 vég posztóban rendszerint 46—51 bécsi rőf volt.

Kötés számra nevezi meg a bársony pártát, szalagszíjat, gombostűt.

Súlymértékek:

Font. 12 font nyomó fontos követ is vett üzlete számára 3 frt 40 denárért. A kö különben több lehetett a fontnál, mert pl. a nádméz súlyát így határozza meg: 1 $\frac{1}{2}$ kö és 3 font.

Nitra. (Nyitra v. Kitra?)

Nehezék.

Megemlítésre méltó, hogy a *tara* szó többször előfordul ez iratokban.

i) Bevásárlási források.

A bevásárlás helyére nézve e három megkülönböztetést teszi: *Bécsben, Magyarországon és egyebütt* vásárolt. Bécszet teszi elsőnek és méltán, mert onnan vett a legtöbbet. A szomszédságnál, az uralkodó közösségénél fogva már ez időben fő bevásárló helyünk *Bécs*, hogy csakhamar I. Lipót óta Ausztriának valóságos gyarmatává legyünk.

Itthon vásárolt:

Kassára jött hazai és külföldi kereskedőktől.

Eperjesen mezericzi kereskedőtől.

Lőcsén mezericzi és késmárki kereskedőtől.

Bátorban (Nyír) debreczeni kereskedőtől.

Karoliban.

Kereszturban.

Szerencsen debreczeniektől.

Kolozsvári kereskedőtől Eperjesen.

Minden valószínűség szerint vásárokra járt e helyekre s eladott czikkei helyett kínálózó új árúkat vett. De bizony többnyire idegen czikkek voltak ezek is: mezericzi, karasia, pribori posztó, török patyolat, színes matring. A pozsonyi süvegen kívül egyetlen hazai cikket sem említ; csakis még némi hazai posztó és lábbeli bevásárlására lehet következtetni.

Tehát kereskedőink nem önálló, hazai cikkek forgatói, hanem a külföldi cikkek továbbadói, közvetítői.

A külföldi cikkeket — bár nevök más városi és tartományi eredetre vall — *Bécsben* vette; úgy hogy az általa jelzett „egyebütt” más külföldi piaczfölkeresését nem jelzi. De nem is volt rá szükség. Bécsnek már régi időkből ered árúmegállító joga, melynélfogva minden ez irányba keletre tartó németországi kereskedő, továbbá a közelbe eső társtartományi kereskedő kénytelen volt áruát ott lerakni. A nagy külföldi kereskedők és iparosok ennél fogva fióktelepeket, nagy raktárakat tartottak

Bécsben. A magyar kereskedő tehát együtt talált Bécsben mindenféle cikket. Bécsét áru megállító joga virágoztatta fel első sorban.

A szülőhelyükkel jelölt idegen áruk a következők: *Velencei* gránát, skarlátin és tükör, *olasz* vászon.

Fodor *igler* (Igla), *prípori* kizniczer, *morvai* fedél és kapocs, *stájer* kés. *Lengyel* muhar és *lengyelországi* apró gomb.

Krakкаи selyem zsinór.

Boroszlói koronás végek, takaró.

Brussai bagazia.

Regensburgi kés.

Nürnbergi prém és kárpit.

Török muhar, czérna, patyolat.

VIII.

Föld-, szőlő- és házvásárlásai.

Nem egyszerre. vásárol. Szokások a vásárlásnál, örökvallás. Kiktől, hol és mikor vesz? Két birtokvételi szerződés teljes szövege. Fegyverkezés Báthory Gábor fejedelem ellen. Ajándékba kap földet. Házat vesz.

Almássy szorgalmának és törekvésének legjobb bizonyítéka, hogy vagyonát folyton szaporítja. Nem egyszerre, hirtelen gazdagodik meg, mint a szerencsés emberek, hanem lassan, fokozatosan, mint a munkás, takarékos polgárok.

Az okmányokat azon időben a városházán tették le, így maradt fenn számos adásvételi szerződése. Az első 1606-ból, az utolsó 1632-ből való. Számuk 12, a rajtuk jelzett összeg 4867 frt 72 denárra rug.

Mindeniken van néhány tanú, kik aláírják és megpecsételik az okmányt. Többen írni nem tudnak s csak kezük keresztvonását teszik oda.

A város törvényei szerint 1 év és 1 nap mulva örököt kellett vallani (fassio), a mi abból állott, hogy a felek a városi tanács előtt megjelentek s ünnepélyesen kijelentették, hogy milyen ügyletet kötöttek, elmondják tartalmának lényegét s kéri a szerződés írásos kiállítását s pecséttel megerősítését.¹⁾

Oda szokták tenni az eladási okmányba, hogy ha az eladó meg nem jelenhetné, a beiktatás ez írás értelmében is megtörténhetik.

Az ilyféle birtokvásárlásnál szokásos volt bizonyos összeget a város pénztárába fizetni, továbbá áldomást adni s a jegyzőnek az írásért, sőt külön ú. n. pecsétpénzt. Almássy vásárlásai a következők:

1. 1606. nov. 26-ikán *Zabó Boldizsárné* asszony, pataki lakostól

¹⁾ Dr. Illés József: Magyar szerződési jog az Árpádok korában. 31. l.

és 4 fiától Kassa város fölött lévő szőlőskertjét megvette 53 frton s a kiállított levélért minden frt után 5 pénzt le is tett.

2. 1607. márcz. 28-ikán *Veres István* tarczali lakostól megvesz egy aljszőlőt, melyet az előjáróság 300 frtra becsült.

3. 1607. május 3-ikán *Jakab deáktól* és feleségétől, Borbálától Tarczalon a Középhegyen lévő szőlőt 150 frton, egy szoknyának való stamét posztón, $4\frac{1}{2}$ rőf és $\frac{3}{4}$ kamukán veszi meg.

4. 1607. május 26-ikán Tarczalon *Székely János* tarczali lakosnak a Baxo hegyen lévő szőlőjét 200 magyar frton megvette s minden frtból 4—4 pénzt a városnak adott, továbbá: áldomás-italra minden frtból 1—1 pénzt, a nótáriusnak 1 frtot s a pecséttől 40 dénárt.

5. Ugyanezen napon *Osvald András* tarczali lakos ugyancsak a Baxon vett egy szőlőt 71 frton.

E két szőlővételtől pere támadt *Székely* leányával, *Zsófiával* és ennek 2 fiával. *Almássy* megunta a sok bejövést és költséget; kézfogással kiegyezett, hogy 60 magyar frtot és 7 sing karasia posztót ad azoknak s a szőlők az ő tulajdonai lesznek. A ki megszegi az egyezséget, 200 frtot fizet, melynek fele a tarczali tanácsé, fele a sértletté.¹⁾

6. 1607. május 26. *Veres Istvántól* Tarczalon a Mézesmálon lévő szőlőskertet megvette 340 frton, továbbá $1\frac{1}{2}$ sing gránáton, 4 sing jóféle kamukán (az illetékek a fentiek). Mutatványul e szerződés teljes szövegét közöljük, ez már tulajdonkép örökvallás (fassió), elbeszélő alakú s a hatóság állította ki.

Mi, *Szabó Péter*, tarczali főbíró, szolgabíró-társaim: *Király Bálint*, *Pócs Máté*, *Pál deák*, *János esküdt*; tanácsbeli személyek: *Csikos János*, *Borsos Miklós*, *Végházy Péter*, *Péter deák*, *Borbély Mihály*, *Fekete István*, *Sándor Gergely*, *Kalmár András*, *Thott János*, *Perücsok István*, *Dants Benedek*, *Pál deák*, *Kulin János*, *Gál János*, *Szilágy János*, *Szolga Lukács*, *Toldi Pál*, *Gyulai János* uram. Adjuk tudtára és emlékezetére mindenkinek, a kinek, ez a mi levelünknek rendiben, hogy jövének mi előnkbe tisztességbeli személyek egyfelől az nemes és becsületes Urunk, *Veres István*, alias *Szabó István*, másfelől pedig Kassán lakozó becsületes személy *Almássy István* Urunk és ezen, felül megspecifícáltatott *Veres István* urunk szabad akarata szerint tön ilyen vallomást, hogy ő neki volt egy szőlője az Mézes-Málon, kinek városunk felől való szomszédja *Végházy Péter* szőlője, délről pedig közönséges járt út, mely megspecifícáltatott szőlőt cserélte el *Veres István* urunk és felül megírott *Almássy István* Urunknak és az ő feleségének, *Nagy Zsófia* asszonynak és posteriorinak örökbe örökösül, mely megspecifícáltatott szőlőért adott

¹⁾ Kassa v. titkos ltára. Á. 18. 1614. aug. 9-ikén.

Almássy István Urunk egy szabad szőlőskertet, mely szőlős kert vagyon az városunk felett Tokaj felől, szomszédja Gyulai János szőlője, az mint az örökvallás-levélből kitetszik szomszédsága más felől is. Item adott Almássy István urunk hozzája másfél sing granátot, az feleségének négy sing jóféle zöld kamokát. Item adott készpénzt három száz és negyven forintot, azaz 340 frtot. Cserélte pedig el örökbe örökösül t. i. Veres István Urunk, Almássy István Urunknak és feleségének, Zsófi asszonynak és az ő posterioriának fiuról-fiura, nemzetségről-nemzetségre. Felelt pedig mi előttünk Veres István Urunk, hogy ez megcserélt szőlőnek uraságában sem ő maga, sem fiai, leányi soha meg nem háborítják sem Kassán lakozó Almássy István Urunkat, sem pedig az ő posteriorit. Sőt mi előttünk kötötte erre magát Veres István Urunk, hogy ha idő jártában találtnék olyan vér, az ki ebben az megcserélt örökségben Almássy István Urunkat avagy az ő posteriorit meg akarná háborítani, tehát tartozzék tulajdon maga költségével oltalmazni. Sőt erre is obligálta magát Veres István urunk, hogy ha ugyan törvény ellen meg nem oltalmazhatná, tehát ez felül megírott summát minden hozzá tartozó accidentiáival tartozik letenni az utána való posteriorival egyetemben. Ennek nagyobb bizonyására, erősségére Almássy István Urunk városunk igazságáért is minden forintból négy-négy pénzt ő magára vállalván, megadott és letett. Áldomás italban is minden forintból egy-egy pénzt megadott. Notáriusnak egy forintot, pecsétől d. 40. Mi annak okáért ennek nagyobb bizonyására és erősségére adtuk az mi városunknak szokott pecsétivel megerősített levelünket Almássy István Urunknak és az ő posteriorinak. Actum in Tarczal, Anno Domini Millesimo Sexcentesimo Septimo Mense Maj die vero 26.

7. 1610-ben Csalánoson lakó *Csizmadia Mihálytól* vesz Tarczalon: a Mézesmálon szőlőt 120 magyar frton. A kiállított irat, mely tisztán szerződés, de az örökvallást is említi, teljes szövege így hangzik:

Én, *Csizmadia Mihály*, most Csalánoson lakozó az én feleségemmel *Zuhai Katus* asszonynyal egyetemben, vallom az én levelemnek rendiben, a kiknek illik: Hogy a mely kicsiny szőlőm énnekem volt a tarczali hegyen, az Mézes-Málon, melynek napkelet felől való szomszédja, ugyan Tarczalon lakozó Szolga Lukács szőlője, és egy mély árok vagyon közöttük: Tarczal felől való szomszédja, ugyan Tarczalon lakozó most Bajúsz Mihályné asszonyom szőlője, mely megnevezett szőlőörökségemet, adtam el örökáron az én bizodalmas uramnak, Kassán lakozó *Almássy István* uramnak és feleségének *Nagy Zsófia* asszonynak és maradékainak, fiuról-fiura, nemzetségről-nemzetségre tiszta kész pénzben százhusz magyar forint, ilyen okkal, hogy valamikor ő kegyelme kívánja, mindenkor kész leszek ő kegyelmének öröket vallanom, mind az én

feleségemmel Zuhai Katus asszonynyal, és fiammal Csizmadia Tamással egyetemben, az Tarczal városnak szokott törvénye szerint. És ha valaki ő kegyelmét, avagy az ő kegyelme maradékait megháborítaná ez megnevezett: neki eladott szőlőben, én is arra kötöm magamat, hogy mindenek ellen enmagamra vévén az evictiót, tartozzam megoltalmaznom magam saját költségemmel és pénzemmel, fáradságommal, minden hátra maradás és fogyatkozás nélkül. A hol peniglen meg nem oltalmazhatnám ő kegyelmét vagy az ő kegyelme maradékait e fölül megnevezett szőlőben, tehát én, avagy az én maradékaim, mindjárt minden haladék, kár és fogyatkozás nélkül tartozzam és tartozzanak letenni és megfizetni ő kegyelmének, az ő kegyelme énnekem adott pénzét, tudniillik a ft. 120 hungar, melyet ő kegyelme énnekem mind dukául adott kezembe. Ez dolog lett Tarczalt böcsületes személyek előtt, Kassán lakozó *Zorkóczy János* és *Sárkány Mihály* és tarczali *Dobossy András* uramék előtt, melynek nagyobb bizonságára kértem ő kegyelmét is, hogy ez dolgot az ő szokott pecsétjeikkel és kezek írásával megerősítsék, melyet ő kegyelmék meg is cselekedtek. Actum Tarczalini 1 die Junii. Anno 1610. (4 drb gyűrű-pecsét nyomás.) Csizmadia Mihály sk., Johan Zorkóczy sk., Sárkány Mihály és Dobossy András. (Irni nem tudnak és csak kezök keresztvonását teszik pecsétjük alá.¹⁾)

8. 1612. jún. 26. *More Bálint*től és feleségétől, *Szabó Kata* asszonnytól és mostoha fiától, *Horváth Miklóstól* Tarczalon egy alszólót vett 370 frton. Mely árban 70 frt készpénzt, egy morvai szürke gresset, 2 pegymetet, bársonyt stb. adott.

E vásárlásra nézve először Almássy házánál egyezkedtek Veres István jelenlétében, majd More hívta Almássyt, hogy a kölcsön-szerződés megkötése végett menjen Tarczalra, mert ő nem mehet Kassára, mivel a palatinus ő nagysága erősen rájuk írt a megyei nemesekre, hogy a vármegyével együtt készen legyenek, hogy egy második levelére rögtön felülhessenek. Szeretné, ha Almássy menne le, de ha nem lehet, küldje bizalmas emberét, ki fia számára lóra való hevedert és a fenti marhákat is hozza el. A hátralévő vételárból pedig legalább is 100 frtot.²⁾

More levelében nemesi fölkelést említ, mire csakugyan szükség volt. Erdély trónján azon időben *Báthory Gábor* ült. ki folytonos viszályban állott úgy II. Mátyással, mint saját alattvalóival. Mivel Mátyás fenségét elismerni vonakodott, háboruba keveredtek. A porta eleinte támogatta s fegyveresen védelmezte a magyar hadak ellen, melyek *Forgách Zsigmond*, Kassán székelő felsőmagyarországi kapitány vezetése

¹⁾ Kassa v. ltára 5341.

²⁾ Kassa város levéltára 5548/15. szám.

alatt Erdélybe is benyomultak; de kudarcot vallottak. Később azonban a török is elhagyta s ellenségeit, az oláhokat és székelyeket segítette. Ekkor Báthory az udvarral kezdett szövetekezni; de a török elűzte őt s Bethlen lőn utóda.

Ez eseményekre vonatkozik Forgáchnak ez időben Kassához intézett néhány levele. Júl. 17-én azt írja, hogy a török jövetele felől biztos hírek jönnek, a régi szokás szerint a város a gyalogokkal, ágyúk alá való lovakkal készen legyenek, hogy egy másik levélre azonnal indulhassanak.¹⁾

Szept. 3-ikán ismét ezt írja: tudják kegyelmetek, hogy a nádor a vármegyéket Rakamazhoz rendelte; tartsanak készen 100 lovast, 200 gyalogost, jó puskást, hogy 13-ikán a lövészerszámokkal s a banderiummal együtt megindulhassanak.²⁾

Okt. 7-ikén újra ír: Bizonyára hallották a keserves hírt, hogy Báthoryt a török kiűzte Erdélyből. Most az ideje megmutatni, ki szereti hazáját. Ezért fejenkint táborban szálljanak s okt. 14-ére Tokajba induljanak a lovakkal és gyalogokkal.³⁾

De térjünk vissza ismét Almássy birtokvásárlásaihoz.

9. 1613. szeptember 11-ikén Mádon *Szakmáry Istvántól* 2891 frt. 60 denárért vett egy szőlőt s pénzül és marhául nyomban ki is fizetett. Áldomásitalra még 100 frtot adott.

10. 1614. okt. 15-én. *Üveges Csizmazia Páltól* 1 egész és 1¹/₂ fertály kötél földet Kassán, 37 frt 12¹/₂ denárért.

11. 1629. november 16. *Ferenczy János* és mostoha anyja, *Somodi Erzsébet* 15 frtért eladják Almássy István birónak a Tex-Haraszton, az ő szőlője szomszomszédságában lévő parlag gyümölcsös kertjüket.

12. 1632. június 2. *Petris Gergely* kassai concivis (polgár) és felesége, *Körösi Kata* a Felharaszt hegyen lévő szőlőörökségöket a gyümölcsössel együtt *Almássy Istvánnak* és fiának, ifj. *Almássy Istvánnak* 250 magyar frtért és 3 köből búzáért, mely szőlő már úgysis zálogban volt nála és szomszédja is az Almássyénak.

Még ajándékba is kap. földet:

1629. július 12. *Kakas Istvánné*, Margit és *Gellay Lászlóné*, *Czipó Anna*, mint néhai *Gellay Benedek* árváinak, Istóknak és Erzsikének nagyanyjai, egyenlő akarattal 1 kötél és ¹/₄ szántóföldet adnak ajándékon Almássy Istvánnak, mely vagyon a Szepsi-út mellett.

Kassán házat 1616-ban Krausz Jánostól a palatinus secretariusától (a nádor titkára) és feleségétől, Zegedi Annától vesz. Az adásvételi szerződés

¹⁾ Kassa v. ltára 5531.

²⁾ Kassa v. ltára 5532.

³⁾ Kassa v. ltára 5533.

értelmében Krausz eladja Almássynak kassai; a napkeleti szörön az alsó kapunál lévő házát 1132 magyar frton és egy átalag boron, miket nyomban meg is kapott. Egyuttal Krausz kijelenti, hogy mivel ő gyakran a palatinus urnál van elfoglalva, lehet hogy 1 év és egy nap mulva, a mint a kassai szép szokás rendeli, az örök vallásra nem lehet jelen Kassán, azért ezen írásnál fogva a tanács az örököt beirhassa város jegyzőkönyvébe ¹⁾

Ez azon ház, melyet végrendeletében Törös Péter fainak hagy s melyet később a református egyház iskolának vett meg.²⁾

Eredetileg azonban a Nagy Imre nagy kőházában lakott, mely a napnyugati szeren a paiczon állott. Piaczra néző marhás bolttal. Ez volt a Nagy Imre boltja s ez Almássy is. Majd a Nagy-gyerekek osztzkodtak rajta s melléképületein. Nagy Pál azonban halálakor az ő részét is Almássyra hagyta, ez pedig az összes rokonokra, hogy osztzkodjanak rajta.

IX.

Szőlőművelése.

(Törös Péter Tarczali szőlőinek gondozója. Napszám-limitatió. Házvétele Tarczalon.)

Tarczali szőlőit vinczlére, *Nagy Jakab* gondozza és művelteti. Ez 1627. márcz. 6-ikán azt írja, hogy a metszők nem elégszenek meg 40 frttal, 45-öt kérnek. Mit tegyen, mert a mivesek már igen elállottak s erre igen nehéz embert kapni; nehogy anélkül maradjanak. Kér kapákat, mert csak 7 van ott, s 3—4 csobolyót, mert egy sincs és egy szapu meszet, mert mihelyt megszabadul a ház a boroktól, megmeszelteti.³⁾

Pár hét mulva márczius 27-ikén azt írja, hogy a szőlőmivesek napszámának új limitatióját, kit Tokajban a nagyságos és kamarás urak akaratiából szereztek, a mai virágvasárnapon a piacon kihirdették.

Nagy búsulása van miatta, mert a mivesekkel már korábban megalkudott, kik a csekejt és paldent szőlőket meg is metszették. De a limitatióban jelzett napi 18 pénzért és semmi eledelért, nem akarják folytatni s abba hagyták a munkát az egész városon. Többet pedig nem adhat nekik, mert ha ura hire nélkül teszi, 12 frtra büntetik, ha hírével, szüretkor elveszik a bort. Irja meg tehát, mit tegyen? *Rákóczy* vinczlére még az árszabás kihirdetése előtt találta meg ő nagyságát, ki azt mondotta, hogy sem hírével, sem tanácsával nincs az árszabás, tehát csak a szerződés szerint műveltesse.⁴⁾

¹⁾ Kassa v. titkos ltára 21.

²⁾ L. életrajzában és végrendeletében.

³⁾ Kassa v. ltára 6196/86.

⁴⁾ Kassa v. ltára 6196/15.

Április 23-án már vége a nyitásnak és metszésnek, a mivesek igen erőltetik Nagy Jakabot a pénzért, kéri tehát Almássyt, hogy küldjön, mert más munka is van s el ne idegenedjenek, mert ők is ott szolgálnak örömebb, a hol rögtön fizetik őket. Küldjön neki káposztát; de szegény, hű szolgájának ne adja drágán.¹⁾

Ez iratok hátán tett följegyzésekből kitűnik, hogy Almássy is többször elment Tarczalra, pl. 1617. október 18-ikán Rainer Menyhérttel együtt szüreten vannak ott s vinczellérje eljött Kassára, s kérelmére 4 új kapát, 3 csobolyát és 2 hordó káposztát adott neki.

Ottani tartózkodására s esetleg vinczlére számára háza is van Tarczalon, melyet 1615 ápr. 12-én kicserél. Az erről kiállított szerződés szerint *Komoróczy György* tarczali lakos Tarczalon a piacszörben levő házát fiai és leánya akaratjával átadja Almássynak és feleségének, miért ugyanazon szörben átellenben lévő házat adja érte Almássy és még egy dolmányának és 2 nadrágnak való karasia posztót. Almássy az adott házat szarufájával, léczzeivel, sindelyezéseivel nem kis költséggel újonnan építette, holott Komoróczy szerint az ő háza, mivel már ő öreg ember s fiai és leányai semmi segítséggel nem voltak, már igen reá roszadott. Mind zsindelyzete, mind egyéb körülötte való épsége annyira megromgyosult, hogy éjjel-nappal ha esős idő volt, alig maradhatott benne; s most a kapottban holtig csendesen lakik, épen ezért igéri, hogy Almássyt és örököseit soha senki sem háborítsa, hisz utódai ház helyett házat kaptak.²⁾

Vinczlérjén kívül *Törös Péter* deák bizalmasa Tarczalon, kivel később atyafiságba is keveredett s végrendeletében javainak jó részét árváira hagyja. Törös Péter t. i. anyósa testvérének özvegyét vette nőül.

1620-ban 10 frtot kéret Almássytól Farkas János által, hogy azon a szüretre abrakot vegyen. De Farkas azt mondvá, hogy drága, nem vett és a pénzt elköltötte és meghalt. Kérdi tehát Almássytól, hogy megadta-e a 10 frtot? említi egyszersmind, hogy a virágvasárnapi sokadalomról semmit sem irt Almássy.

E levél hátán Almássy följegyzése, hogy vett Péter deák uramnak 4 sing zöld avagy veres bársonyprémet, 2 fekete szattyányt. Jár még neki 20 frt.

1) Kassa v. ltára 6196/66.

2) Kassa v. titkos ltára A. 20.

X.

Almássy mint pénzkölcsönadó.

Régi hitelviszonyok hazánkban. Kamatelengedés. Zálog. A kamat nagysága. Almássy kölcsönzései.

A hitelviszonyok hazánkban egészen a legujab korig igen gyarló állapotban voltak. A középkori felfogás, mely a kamatszedést kereszténytelen uzsorának tartja és az ösiség meggátolta fejlődését. Az itáliai városok, *Genua*, *Velence* már a középkorban tultették magukat az egyház e parancsán, s virágzó bankokat állítanak mindenfele. Anglia, Hollandia már a XVII. században alapítják a *londoni*, *amsterdami bankot*. Nálunk ilyesminek nyoma sincs. Nem lehetetlen, hogy Itáliából egy-egy váltó hozzánk is elkerülhetett; de nincs rá adatunk. A pénzkölcsönről, adósságokról *Kálmán*, *I. Mátyás* törvényei intézkednek némileg; de jellemző, hogy *V. László* a pozsonyiaknak, *I. Mátyás* a nagyszombatiaknak kérelmekre minden hitelezőiknek fizetendő kamatot (uzsorát) elenged s minden birtokelzálogosítást eltölt.

A városoknak az adósokra szigorubb törvényeik voltak s itt aránylag nagyobb is volt a hitel. De kamatot a polgárság nem szedett. Mindössze 1—2 esetet találtam a kamatszedésre. Pl. Kassa város id. *Hoffmann György* özvegyétől, *Szkárosi Farkas Zsófiától* (ifj. Hoffmann György ez időben az Eperjesen székelő szepesi kamara tanácsosa) 1200 ezüst tallért és 1200 arany tallért vett fel oly kikötéssel, hogy minden 100 frtra 6 frtot fizessen esztendőről-esztendőre „interesül“. S valóban 1625. decz. 20-ikán 110, 1626. febr. 5-ikén 150, 1628. ápr. 8-dikán 42 frtot fizetett kamat fejében (Kassa v. ltára 6092.).

Kölcsönzésnél zálogba vetették tehát az adósok ingatlanait, földjüket, házukat stb. s ezek haszonélvezete a visszafizetésig a hitelezőjé volt. *Almássyhoz*, mint jómodu üzletemberhez sokan fordultak kölcsönért. Ily zálog mellett ad ő is kölcsönt. Sőt egy esetben két jobbágyot kap zálogul; a mi jellemző fényt vet a jobbágy helyzetére, kit elzálogosítanak, mint valami birtokot.

Az iratai közt talált kölcsönszerződéseket alább közöljük. Az ezekben felsorolt kölcsön összesen 8194 frt. 44 denárt tesz. Jelentékeny összeg ez is, pedig több is lehetett, csakhogy iratai elkallódhattak.

1. 1604-ben *Tóth Pálnak* előbb 2300, majd 487 ismét 500 fortot ad kölcsön.

2. 1605. okt. 25-ikén *Munkácsi János* Almássytól 50 magyar frtot vesz kölcsön, oly feltétellel, ha szent András napján meg nem adja, *Szakady Istvántól* vett udvarházát Almássy elfoglalhatja, s az adósság lefizetéséig birhatja.

3. 1605-ben Kassán üveges *Csizmazia Pál* kölcsönöz Almássytól 25 frtot, miért zálogba adja szántóföldjét mindaddig, míg ki nem fizeti. De nem tudta kifizetni, mert 1614-ben okt. 15-én a zálogföldet örökáron eladta Almássynak. Előbb azonban tanuk előtt a város kötelével fölmérte s tett 1 egész $1\frac{1}{2}$ fertály kötelet, kötelét 27 frtért adta s az összezt 37 f. $12\frac{1}{2}$ denárért, mit Almássy nyomban meg is fizetett.

4. 1606. aug. 23-ikán 556 f. 76 denárt kölcsönöz *Böszörményi Nagy Sebestyénnek*. Az alábbi kölcsönben előforduló föld-szomszédság mutatja, hogy e Sebestyén Nagy Imre legidősebb fia, Almássy sógóra. Nem valami jól mehetett sora, ha ily (alábbi) kis összegekre is rászorult.

5. 1629. jun. 15-ikén Szántón lakó *Böszörményi Nagy Sebestyén* 20 frtot kölcsönöz Almássy bírótól, minek fejében 2 darab kaszáló rétjét veti zálogba, melyek egyike a nagy hid előtt, másika a Gátszezen, mindkettő Almássy, *Nagy Imre* és *Nagy Pál* szomszédságában van. Ha a jövő 1630. Szt. György napján ki nem fizeti azon évi haszón legyen az Almássyé.¹⁾

6. Kassán 1607. ápr. 2-ikán *Jakab deák* tarczali nótáriusnak 58 frt 44 denárt kölcsönöz oly föltétellel, hogy ha a nótáriusnak Tarczalon a Közép-hegyen lévő szőlőjére meg tudnák egyezni, árába betudják, ha pedig nem, készpénzben megadja.

7. 1607. jul. 20. *Munkácsy György* 360 magyar frtot vett kölcsön és zálogba adta, míg ő vagy maradékai ki nem fizetik, Szegnyén lakó s *Erős Györgytől* vett *János bíró*, továbbá Ábrámban lakó *Jakab bíró* nevű jobbágját, ki Sárosmegyében van.

8. Olesváron lakó *Munkácsy György* 1607. februárban 300 frtot, jul. 21-ikén 60 frtot kér kölcsön. 1607. aug. 13-ikán 34 frtot.²⁾

9. Tarczalon lakó *Bajnok Mihály* feleségével 1610. szept. 2-ikán kölcsönöz Almássytól 25 magyar frtot s igéri, hogy a jövőendő szüretkor pénzzel vagy boron nagy emberséggel megadja és ha mézes-máli szőlőjét elzálogosítani vagy eladni akarja, elsőben ő kegyelmét kínálja meg vele.

10. Dadán lakó *More Bálint* 1612. jul. 25-ikén kölcsönöz 195 frtot s a hátán lévő följegyzés szerint még ugyanezen évben megfizette.³⁾

11. *Mosdóssy Imre* Radványból 1628. jan. 16-ikán 100 frt 5 pénzes garast kér kölcsön, mert Nagyyáradra megy, hol a polturák nem igen kellemesek. Adóslevelet is küldött s igéri, hogy legkésőbb szt. Gergely napján megadja.

12. 1630. okt. 4. Liszkán lakó *Törös Péter* atyafia (fiai örökösei

¹⁾ Kassa v. titkos ltár U. 26.

²⁾ Munkácsynak e kölcsönök ügyében írt leveleit lásd Almássy társad. össze-kötetéseinek fejezetben.

³⁾ Kassa v. ltára 6196/52.

Almássynak) 60 frtot kölcsönzött Almássytól s ígérte, hogy szt. Miklós napján megadja.

13. 1631. febr. 24. *Petris Mihály Almássy Istvántól és ifj. Almássy Istvántól* 125 frtot vesz kölcsön, miért zálogba adja nekik a Tex-Haraszton lévő szőlőket, miket a gyümölcsösssel együtt az összeg visszafizetéséig használhat. Az adósságlevél hátán ez olvasható: még fölvettem 25 frtot, *Petris Mihály.*¹⁾

14. Valószínűleg Kassa városának is adott kölcsönt, mert egy oklevél szerint 200 aranyban birta a várostól a segnei és ábrahámi portiokat. De az is lehet, hogy csak bérelte ezeket.

XI.

Arestatiók könyve 1597—1636.

Bírói ítélet alapján vagy csőd útján ma is szokásos zár alá tenni az adós vagyonát, hogy túl ne adhasson rajta, hanem hitelezőit kielégíthessék belőle. A városoknak általában a korhoz képest jó és szigorú hiteltörvényei voltak s ezekben szerepel az arestálás, vagyis a tilalomtevés. Kassa városának a czímbe jelzett időből fenn is maradt azon külön könyve, melybe a hatósági uton elrendelt tilalmakat bejegyzik. Más időkben egyszerűen a városi jegyzőkönyvbe írták be.

Tilalmakat tesznek mindenféle javakra: házra, földre, sőt borra, ruhára, mentére, földre, lovakra is. A tilalmat tevők közt Almássyn kívül szerepeltek: *Traganer Ferencz, Roth Gáspár, a Zegediek* közül többen, *Átal István, Golopi István, Szentkirályi Sebestyén, Kalmár János, Alvinczy Péter és Bocatius.* E két utóbbit kivéve mindannyian kereskedők.

A czéhek is tettek tilalmat egyesek javaira, sőt idegen kereskedők is, pl. *Goldfridus Jung* bécsi árus. Arra is van eset, hogy a tilalomtevő kiköti, hogy a tilalmazás titokban maradjon s csak akkor adják tudtul, ha el akarja adni a megjelölt javat.

Almássy István a következő tilalmakat tette:

1602.

1. *Tatár Gáspár* javaira 119 frt erejéig.
2. *Michael Goldsmít* javaira 36 frt 96 denár erejéig.
3. *Zakmáry Gergely* házára 64 frt 71 den. erejéig.
4. *Eötvös Mihály* javaira 186 frt erejéig.

1604.

5. *Fagyas István* javaira 50 frt erejéig.
6. *Somogyi György* javaira 100 frt erejéig.

¹⁾ Kassa v. ltára 6359.

7. *Zaknár Gergelyné* házára 34 frt erejéig.
8. *Mészáros Andrásné* javaira 65 frt erejéig.

1607.

9. *Varasdy György* javaira 60 frt erejéig.
(U. erre Által István is.)

1608.

10. Özv. *Ferenczi Gergelyné* javaira, ki 24 frt ára portékát vett Almássynál.

1612.

11. *Várkonyi István* javaira 28 frt erejéig.
12. *Zalánkemeni Bálint* pénzére 20 frt-ig.

Ezzel tulajdonképen *Fekete Ferencz* tartozik Almássynak. 1616-ban és 17-ben is megújítja e tilalmat és pedig Nagy Imre árvái nevében. De most már 275 frt-ig.

13. *Zabó János* deák marhájára 11 frt 20 d-ig.

1615.

14. *Farkas János* javaira.

15. *Egri Anna* házára, hogy se el ne adhassa, se el ne cserélje, mert Almássynak 28 frt-ja van benne.

1627.

16. Özv. *Vetani Ferenczné* javaira 40 frt-ig.

Tulajdonkép már 1611. ápr. 22 ikén tette meg e tilalmat, mert ura a ház vételénél 40 frtot kért kölesön Nagy Imrénétől. E tartozás miatt be is perelte.

17. *Pap György* javaira 100 frt-ig.

(U. ekkor *Nagy Pál* és *Szegedi György* is 2000 + 242 frt 61 d-ig tesznek tilalmat e javakra.)

Almássy István javaira is tettek tilalmat 1607-ben eperjesi *Wéchev Mihály* Almássy házára és örökségére;

1611-ben megújítja e tilalmat.

1608-ban *Zakmári István* özvegye megújítja a Nagy Imre javaira Almássynál tett tilalmat.

1630-ban *Kuthy György*, anyja *Csonka Dorkó* asszony testamentuma szerint 2000 és egynéhány száz frt erejéig tesz tilalmat Almássy István javaira.

XII.

Almássy mint országgyűlési követ.

Polgárság az országgyűlésen. Az 1617-iki országgyűlés. Utasítás Almássynak és társának. Az országgyűlés elhalasztása. Levelek Pozsonyból. Almássy az 1623-iki kassai és nagyszombati gyűlésen; levele. Az 1625-iki soproni országgyűlésen. Kassáról kapott két levele s az ő négy tudósítása.

A magyar országgyűlés tagjai ez időben a főpapok, főurak, köznemesek és polgárok voltak. A köznemesek megyénként két-két követtel képviseltették magukat. A polgárok törvényhozói jogát *Zsigmond* 1405-iki törvénye adta meg. Az 1608-iki törvény e jogot 8 városnak biztosította: *Budának, Pestnek, Kassának, Eperjesnek, Bártfának, Pozsonynak, Nagyszombatnak, Sopronnak*. Megjegyzendő azonban, hogy valami nagy szerepet követeik nem vittek, inkább csak tudomásul vették a tárgyalásokat és határozatokat.

Kassa városa háromizben, 1617-ben, 23-ban és 25-ben küldé követül Almássy Istvánt.

II. Mátyás 1617. decz. 13-ikára országgyűlésre hívta a rendeket. Legfőbb teendője volt e gyűlésnek *Ferdinánd* főherczegnek (II. Ferdinánd) királyllyá választása. A protestánsok nem szívesen látták e trónjelöltséget, mert hallották, hogy a királyi herczeg mily vakbuzgó és mennyire üldözte a rábizott örökös tartományok protestánsait. De Pázmány, Dóczy, Forgács és Eszterházi mindent elkövettek, hogy a megyei utasítások ne szóljanak ellene.

Ezenkívül a rendek az ellenreformáció működését, az 1606-iki bécsi és zsitvatoroki béke meg nem tartását s egyéb sérelmeket készültek szönyegre hozni. Ez eszmekörből veszi Kassa is utasításait.

Kassa 1617. nov. 22-ikén választotta meg ez országgyűlésre küldendő követeit és pedig *Almássy Istvánt* és *Magdeburger Joachimot*. Kívánja, hogy az Isten adjon nekik szerencsés utat. Költségükre 200 frtot ad, ha ezzel meg nem érik, kérjenek, a mennyi kell. Nov. 27-ikén pedig megállapítja, hogy utasításul a következőket kell nekik adni:

1. A harminczadosok ne akadályozzák az árúsokat.

A harminczad körül ez időben sok a panasz. A rendek azzal álltak elő, hogy a harminczadhivatalnokok idegenek, kik nem tartják meg a törvényt. A kormány pedig arról panaszkodott, hogy az árúsok a kincstárt sokféleképp károsítják s kijelenté, hogy a fiók harminczadokat nem kétszeres díj szedésére, hanem a kezelés könnyítésére állította.

2. A lerakó helyen a vámokat ne vegyék meg rajtuk.

3. A szentszék ne háborgassa őket idézéseivel.

Bizonyos ügyek, pl. örökösödés a szentszék elé tartoznak, a mi a

protestáns városnak nincs inyére; de még kevésbé az, hogy a szent-székek törvénybe idézik a protestáns lelkészeket.

4. A széplaki jószág, Hutka, Reste 4000 frtig volt a városnál (bizonyosan zálogban) s az esztergomi káptalan egy egyszerű rendelettel elvevé. Ezt is orvosolják.

5. A pozsonyiak dolgában is törekedjenek.

Pozsonyon valami jogtalanság esett s úgy a várost, mint a megyét kérték, hogy fogják pártjukat.

6. Ha az egri káptalan a városba kíváncsoznék, az ellen szóljanak, előhozván, mint bántották a várost.

Az egri káptalan Egernek a török kézre kerültével Kassára menekült, hol a lakosság többsége protenstans volt s az Erzsébet-székes-egyházat is e felekezet birta. 1604. jan. 7-ikén azonban Belgioiso kassai kapitány a káptalan részére fegyveres hatalommal lefoglalta a templomot, a miből nagy viszály lett. Azonban Bocskay segélyével a protestánsok diadalmaskodtak, a templom az övék lett, az egri káptalan Jászóra költözött. De az ellenreformatio nem szűnt meg, sőt Bocskay halálával újult erővel működött. Kassára *Forgách Zsigmond*, felsőmagyarországi kapitány 1615-ben betelepíti a jezsuitákat, kik megkezdtek működésüket. Sőt a káptalan is azon dolgozott, hogy visszakerüljön Kassára. Ez ellen tiltakozik a város fenti utasításában.

7. Darholzékkal a határ miatt kitört viszályban ő felségétől megbízást kérjenek Forgách uramra, hogy rendeljen ő nagysága arbitereket, kik újabban járjanak határt és a háborút eligazítani segítsen ő nagysága. (L. e vitás ügyet Almássy mint K. jószágai gondviselője cz. fejezetben.)

8. A bécsi békét a hit felől vegyék figyelembe.

9. A törökkel való frigyét is tartsák meg.

E két utóbbi pont arra vonatkozik, hogy Bocskay halálával fölkelésének két legfőbb vívmánya, a vallásszabadság és török béke veszendőbe ment. Ezt óhajtják tehát biztosítani a rendek.

A kiküldött követek már decz. 9-én Lőcsén vannak, honnan azt írják, hogy a nádorral¹⁾ és *Bornemissza Jánossal*²⁾ találkoztak, a kik azt mondták, hogy az országgyűlést háromkirály napra halasztották. Kérdik tehát a tanácsot, mit csináljanak? Izenjék meg a hozzájuk küldött lovas legénynyel, menjenek-e, vagy várjanak? Azt is megemlítik, hogy találkoztak a postással, ki egy tarisznya levelet visz Kassára. Talán lesz köztük, melyből megtudhatni, mi lesz az országgyűléssel.³⁾

¹⁾ Nádora nem volt az országnak, mert Thurzó 1516-ban meghalt, utódját Forgách Zsigmondot csak 1618-ban választották meg.

²⁾ Később Bethlen felsőmagyarországi kapitánya.

³⁾ Kassa v. ltára 5782/4.

Azon utasítást kapták, hogy csak menjenek s így január 3-ikán már Pozsonyból írják, hogy megérkeztek. A levél szövege, melyet Magdeburger németül írt s Almássy csak aláírt, a következő: A köszvény (podagra) igen elővette Almássyt; már javul ugyan, de még szenved. Eddig sem ők, sem a többi városok követői semmit sem végezhettek, bár többször voltak a tárnokmester helyettesénél, a ki már jan. 2-ikán akart tárnoki széket tartani. De el kellett halasztani, mert a tárnokjog szerint e szék egyidejűleg kezdődhetik az országgyűléssel, s így a perbefogottak kifogásolhatnak. S mivel az országgyűlés háromkirálykor fog kezdődni, valószínűleg a tárnokszék is csak akkor. Annaira unják magukat, hogy szinte betegek.

Az országgyűlésről semmi biztosat nem tudnak, mert sem ő felsége, sem az urak nem jöttek el és az udvari emberek csak tegnap kezdték a szállásokat összeírni. Ugy hallatszik, hogy mind a király, mind Ferdinánd herczeg és Klésl Mátyás¹⁾ eljönnek. Csehországban a határon Auszsegeben zendülés történt a hatóság ellen²⁾ és agyonütötték a polgármestert. A főczinkosokat elfogták, de még a börtönből is kiszabadították őket. A fejedelem biztosokat küldött ki, sőt a biztosoknak szemébe mondták, hogyha bántják őket, a várost is felgyújtják. Végre is elfogták a főczinkosokat s Prágában elcsukták. Hogy mi lesz ebből, azt csak Isten tudja. Üdvözlök a tanácsot.

P. S. A pozsonyiak is valamit elkövettek, azért Keglevich, a királyi tábla, sőt ő felsége az egész ország elé viszi őket. A históriába Kollonich is be van keverve.³⁾

A harmadik levél magyar s Almássy írása, jan. 14-én kelt. Panaszkodnak, hogy már kétszer írtak, de nem kaptak feleletet; majd otthon referálnak. A király elhalasztotta az országgyűlést márcz. 4-ikére. Az urak és követek eloszlának. Addig ők sem akarnak várni, mert ki tudja, lesz-e akkor is gyűlés, a többi városok is indulnak.⁴⁾

Bizonyára vissza is jöttek. Az 1618/19-iki országgyűlésre Kassa városa Tánczos Pált és Zolthán Györgyöt küldte el, kiknek leveleit Fraknoi „Pázmány életé“-ben fölhasználta.

Kassa, a mint tudjuk, 1619-ben önkényt meghódolt Bethlennek, ki 1623. szeptember 10-ikére Kassára gyűlésre hívta a 7 megyét, hogy kitörőben lévő új támadásáról velök tanácskozzék. Szept. 14-ikén a bíró jelenti, hogy ő felsége a várost is meghívta a gyűlésre, küldjenek tehát

¹⁾ II. Mátyás mindenható minisztere és püspöke, kinek roppant befolyása volt hazánk ügyeire is.

²⁾ A nagy vallásküzdelem, a harmincéves háború előjele.

³⁾ Kassa v. ltára 5818/23.

⁴⁾ Kassa v. ltára 5818/38.

rá két személyt. „Legyenek jelen *Láng* és *Almássy* uram s e mellett *Koncsik Bálint* és vizenótárus uram is jelen lehet.“

Bethlen valóban föl is kelt s nemsokára *Nagy-Szombatot* is elfoglalta, hova ismét országgyűlést hívott, melyre Kassa is elküldé követeit, hova 1623-ban a bíró javaslatára a senatus tagjai közül egyhangú szavazattal *Almássyt* és *Szegedi Istvánt* választják és kéri föl.

E követségből fönmaradt egy levelök *Szegedi István* írásával, mely *Nagy-Szombatban* 1623. decz. 7-ikén kelt s a következőket tartalmazza: Mind szárazon; mind vizen nagy veszedelemmel és félelemmel jöttünk *Nagy-Szombatba*. Egy nap híján két egész hétre érkezünk ide, mindazáltal türhető egészségben. Ő felségénél több követtel együtt kértük az audienziát. De a többiek érkezésére halasztotta, hogy azokkal együtt leszen ő felsége velünk szemben. Most az itt való gyűlést elhalasztották s a mint értjük, Besztercebányán fognak tartani, de hogy mikor, nem tudjuk. Az *Juduciat* ő felségök szent *Mihály* napra végezték; hogy ez alatt mi dolgok következhetnek, csak az Isten tudja. *Palatinus* urunk ő nagyságát mára vagy holnapra várják ide be. Ha itt maradunk még; a mi bizonyosat tudunk, megírjuk még.¹⁾

E gyűlés „boldog békét és egyezséget“ akart szerezni s csonka testületnek érezvén magát, a teljes országgyűlés egybehívását sürgette. Ez ugyan nem történt meg, de *Bethlen* és *Ferdinánd* 1624-ben *Bécsben* békére léptek.

A következő évben 1625. szept. 8-ikára *II. Ferdinánd Sopronba* országgyűlést hívott. Itt *Eszterházyt* nádorrá, *III. Ferdinándot* királyllyá választották és megkoronázták. Sokat foglalkoztak a protestánsok ügyeivel és a rossz pénz miatt támadt gazdasági bajokkal. Deczember 16-án fejezték be a tárgyalásokat.

Ez országgyűlésre Kassa város 1625. aug. 25-ikén hat jelölt közül *Almássyt* és *Demek Andrást* küldötte ki. Követségökről 6 levél maradt fenn, melyek közül kettőt ők kaptak hazulról, hármat pedig ők küldtek Sopronból. Ez utóbbiakat *Demek András* írja és pedig németül, *Almássy* csak aláírja, de magyarul. A hazulról küldött levelek magyarok. A közügyeket csak futólag érintik mindenikben, mert mellékleteket csatoltak hozzájuk, ezek azonban hiányzanak. Több országos fontosságú ujdonságot és ezenkívül magándolgokat is írnak egymásnak.

Az első fönmaradt levél a követeknek szólott s okt. 6-ikán *Győri János* írta. *Almássy*; amint rá van vezetve, 10 nap mulva, okt. 16-ikán kapta meg. Tartalma a következő: Bár tudom, hogy sok jóakarója gyakran fölkeresi tudósításokkal, de az én levelem sem veszi kedvetlenül. Felesége

1) Kassa v. ltára 6038/7.

igen eltűrhető állapotban van, az Isten meglátogatja az embereket, de jőre is fordít mindent, reméljük asszonyommal is így lesz.

Kegyelmes urunk ő fsge egy kis egészségtelenségbe esett (Bethlen), de Isten jóvoltából kitöröde belőle, nincs már semmi nyavalyája. Váradról az elmúlt héten ment Szakmárra, onnan a jövő héten Munkácsra megy, onnan Tokajba s azután Kassára jön a jó szüretet itt fogja elmulatni.

Szegény *Korlát István*¹⁾ okt. 2-ikán reggeli 7 órakor elhunyt. Mai nap indulunk Kassáról Szendrőbe. A szüret 2—3 hét múlva kezdődik, jó őszi idők járnak, melegek és néha esők, tiszták és szépek. A szőlő is mind oda alá, mind a kassai hegyen igen szépen áll, nem szárad, nem rothad, semmiképen nem vesz, csak a madár eszi annyira, hogy ilyenre nem is emlékesznek az emberek, hogy ennyi madár lett volna, abba a reményben vannak, jó bor legyen.

Demek András uramnak is mondja kegyelmed szolgálatomat, az ő felesége is beteg volt, de már jobban van. Mi kegyelmeteket eléggé emlegetjük, hogy sok dolga és gondja van a gyűlésen, mikhez erőt, elmét, eszet, tanácsot kívánok, hogy maguk becsületére és városunk javára végezzenek mindent. Ezután is szívesen írok. A szegény *Izdenczy István* is vasárnap mult ki, azt mondják pestisben halt meg. Immár nekünk új kalendáriomunk van 1626. évre, a ki sok nyomoruságos dolgot jósol, betegséget, hadat, háborúságot, zürzavart, kitől Isten oltalmazzon bennünket, városunkat s szegény romlott és pusztá országunkat. Csak mint egyszer ezred magával jön ő felsége ide, azt nekem generális uram bizonyosan mondá.²⁾

1625. nov. 5-ikén a bíró és tanács írja nekik: A kegyelmetek 3 levelét a propositiókkal vettük, s hogy mi állapotban legyen ott fenn a dolog, azt is kegyelmetek írásából valami homályosan megértettük. Itt még most kezdődik a szüret. Urunk okt. 29-ikén jött be hozzánk. Elég bor lenne, csak olcsódnék. Új híreket nem írhatunk, elég jó egészségben vagyunk a kegyelmetek háza népével együtt, csak Demek uram asszonya igen gyenge egészséggel van. Ha miből megtalálnak, örömet kedveskedünk kteknek. Az új dolgok felől tudósítsanak, s városunk szabadságát oltalmazsák és azok eilenében való imposztoroknak, gonosz szándékjokat enyhíteni ne felejtkezzenek meg.³⁾

Nov. 10-ikén ismét írnak: Ő felsége ma indult Erdélybe. A lakadalomhoz igen készülünk s febr. 24-ike előtt el is akarjuk lakni. Szállásokat rendeltünk, csak az Isten adja jó végét. Az 5 pénzes garas mégis sok van, annyira, hogy semmi olcsóságot nem érünk mindaddig,

¹⁾ Bethlen egyik főembere.

²⁾ Kassa v. ltára 6123/3.

³⁾ Kassa v. ltára 6123/4.

míg el nem végzik kegyelmetek a pénz állapotját. Üzent ő fsge is, csak a terminust várja, hogy mikor kelletik, premulgálni az 5 latos új pénzt, csak azon legyenek, hogy minél hamarább verjék azon ligába császár ő fsge pénzverőházában is. Házanépök türhetőkép van, Istennek hála; mi sok fáradsággal, nyugtalansággal. Csak írjanak, mikor lehet ne halaszszák. Borunk Isten áldásából elég lett és lesz. Most van a derék szüret. Csak Isten adja egészséggel költenünk. Isten hozza kegyelmeteket is egészséggel, jó hírrel.¹⁾

A követek Sopronból küldött négy német levele így hangzik:

Sopron, 1625. okt. 13-ikán. Ő felségének okt. 11-ikén kellett volna Sopronba jönni, de 13-ikára, 4—5 órakor halasztották, midőn nejével, a hercegekkel és hercegnőkkel együtt fog érkezni, s akkor megkezdhetik az országgyűlést. Okt. 13-ikán Bakai Benedek személynök meghalt és helyette Ciráki Mózes fogja a propositiókat előadni. (Almássy aláírása, magyarul: kegyelmeteknek jóakarattal szolgál A. I.²⁾)

Már 4. izben írtunk, melyek egyikében ő fsge propositióját is elküldtük. Nem tudom, megkapták-e. A többi városok követei hetenkint kapnak hazulról leveleket. Hogy *Eszterházy Miklós* lesz-e palatinus és *Bánffi Kristóf* curiai bíró lesz-e tárnokmester, nem tudhatjuk, de kívánjuk. (Mindkettő meg lett.) Az élelmi szerek igen drágák, és a birodalmi tallérok igen olcsók, ami pénzt élelemre hoztunk, fogyatékán van.³⁾

Miután ő császári felsége az országgyűlésnek a propositiókat megküldte, elküldjük Uraságtoknak. Ezt megelőzőleg is írtunk Uraságtoknak. Alkalomadtán írjanak.⁴⁾

Levelüket nov. 14-ikén Ormosházy úrtól megkaptuk, és kivettük belőle, hogy 3 levelünkől az országgyűlésről semmit sem értettek meg. De sok dolog nem bizonyos és nem tanácsos róla írni. Az országgyűlésen a propositiókhoz értek s hozzákezdték a pontok tárgyalásához, s a császár kérni fogja az országgyűléstől, hogy a legidősebb fiát válaszzák és koronázzák magyarkirálylyá. (Megkoronázták III. Ferdinándot.) Élelmezés tekintetében nagyon bajosan vagyunk, minden igen drága.⁵⁾

1) Kassa v. ltára 6123/5.

2) Kassa v. ltára 6123/21.

3) Sopron nov. 9.

4) Sopron okt. 25. 6123/28.

5) Kassa v. ltára 6123/39.

XIII.

Kassa régi közigazgatása.

1. Tisztviselők, bíróválasztás.

Kassa a királyoktól kapott kiváltságok alapján mind több önkormányzati jogot élvezett s belső szervezete, közigazgatása a középkor utolsó éveiben teljesen kialakult s fejlődése tetőpontjára ért, hol jó darabig megmaradva, később a mindinkább növekedő önkényuralom idején hanyatlásnak indul. Már Almássy kora után mind több jogsérelem fordul elő a városi jegyzőkönyvben;¹⁾ ez időben azonban még teljes virágjában volt. A városi tanács és község hatásköre nemcsak a közigazgatásra, bíraskodásra, városi vagyon kezelésére, földművelésre, iparra, kereskedelemre. hanem az egyházra és iskolákra is kiterjedt. Papokat, tanítókat a tanács fogad és bocsát el működésüket felülvizsgálja és szabályozza.

A város első tisztviselője a *bíró* (judex), ki 12 *tanácstaggal* (jurati cives, consules) ítélkezett a községi ügyekben. Felebbezni a *tárnokszék* elé lehetett. A községi ügyekre befolyása volt a *közgyűlésnek*, *községnek* (communitás), mely 100 *tágból* (centum vires, senatores) állott. Feje a *fürmender*, tribunis plebis. Ez választotta évenként három királyok napján a bírót, a 12 tanácsost, továbbá a külső birtokok ügyeit intéző *grófokat*, *adószedőket*, *fizető-*, *bor-*, *malom-*, *sör-*, *gabona-tiszteket*, *fertályosokat*, *harminczadosokat*, *testamentom* (végrendelet) *hallgatókat*, *korházi*, *városi mérő*, *házi*, *árucsarnoki stb. felügyelőket*.

A bíróválasztást *Simplicissimus* így írja le:

„A várost bezárlják s a fürmender a mindenféle nemzetiségből azaz magyarokból, németekből, tótókból (kiket rendeknek hí) és minden vallásúakból, katolikusokból, lutheránusokból, kálvinistákból álló 100 tagú községgel fölmegy a városházára, a hol más bírót választanak, vagy pedig de novo confirmálják a régít valamennyinek deliberációjával és beleegyezésével. Ha ez megtörtént, processióval a temetőbe mennek, melyet sűrűn meghintenek szalmával. A régi bíró a tanácsurakkal szintén a processióval jön.

Minden czéh és mesteremember a temető előtt áll szerszámával, vagy rúdon, vagy más módon hordva azokat, hogy szerencsekivánataikkal együtt tiszteletük jeléül sietve a házához vigyék az új bírónak, mihelyt csak nevét megnevezni hallják. Ott vár egy ujdonatú szekér is, magasan megrakva síma, hosszú tölgyfa gerendákkal, hat ló elébe fogva; ezt is házához vontatják. Ezt a fát nem szabad abban az esztendőben elhasz-

¹⁾ Kerekes: Kassa város küzdelme a szepesi kamarával Gtört. Sz. 1901.

nálnia, hanem a mint beszélük, arravaló lenne ez, hogyha az ellenség előtti áruláson kapnák s ez bebizonyosodnék, akkor a szekérrel együtt máglyát raknának belőle, hogy elevenen elégezzék.

Mihelyt a főrmender kikiáltja a nevét, a legidősebb két tanácsos egy arra a célra készült széken fölviszi a gyűlésbe. A városi trombitás, a nagydobos erre megszólaltatja hangszerét. A legfiatalabb négy tanácsos háromszor felemeli a székkal a bírót és a község tagjai háromszor kiáltják a vivátot. Azután mindnyájan ismét processióval a templomokba mennek, a hol a *Te deum laudamus* és más énekeket meg zenét zengenek s rövid német és magyar bíró-prédikációt mondanak. Ennek megtörténte után a városbíró úrnál tisztességes lakomát lakoznak, melyre meghívják az összes nemzetiségek egyházi és iskolai szolgáit s jó énekeket és hangszeres zenét adnak elő.⁴

A többi tisztviselőkről pedig így ír:

A városi hatóság az én időmben egészen lutheránus volt, egészen vagy félig magyarok s csak kis részben németek, köztük egy tanító (rektor) es altanító (konrektor). A magyar városoknak az a szokásuk, hogy tisztviselőiket fizetik s jövedelmet adnak nekik, hogy inkább azzal foglalkozzanak, mint kereskedésükkel és iparukkal.¹⁾

2. Kassa szabályrendeletei Almássy bírósága idején.

Az egyház ügyei; székesegyház, Orbántonny. Iskola. Gazdasági ügyek: erdőgazdálkodás, rendtelenségek a város gazdaságában, városi majorok. Pénzverőház. Hámor. Szárazmalmok. Építkezések. Tisztaság. Utak, folyószabályozás, város kövezése. Iparosok, kereskedők. Darholz, Kasser. Kürtösök. Városi kiskapu. Patika. Vicenótarius. Engedetlen nemesek. Adósok börtöne. Gyakrabbi gyűlés. Végrendelet. Törvénylátás. Russin és Ladna köteleessége. Lőcsei ház gazdája.

A bíró, a tanács és község minden évben, mindjárt januárban a választások után megállapították és összeírták az azon évi teendőket, kiterjeszkedve a közügy legtöbb ágára. E szabályrendeletekből tehát képet alkothatunk a város belső életéről, községi ügyeiről s intézésükről.

Mint bírónak, bizonyára legnagyobb része volt megalkotásukban Almássynak s így az ő rendszeretetének, a városi vagyon megőrzésére irányuló törekvésének látjuk benne bizonyítékát.

1. Mind három évi szabályzat először is az egyház dolgaival foglalkozik, mert az Isten tiszteletének előmozdítása a fő-fő teendője s az ecclesiára kell első sorban gondot viselnie. 1627-ben kéri a tanácsot, hogy mivel a városnak *plébánosa* nincs, mentől hamarább egy jó erkölcsű,

¹⁾ Vass Mihály bírósága előtt jegyző volt; bírósága után ismét megválasztják s ekkor 150 frtra emelik fizetését s járnak neki a szokott *accidentiák*. De más fizetését a régiben hagyják. (Városi szab. rend. 1634.)

békességszerető plébánost hozasson, ki állandó legyen; tudakozódjék mindenütt ilyen után.

A következő évben a plebános mellé egy jó erkölcsű, tudós német *káplánt* rendel, mivel a mostani igen erőtlen a szolgálatra. A *keresztelesbe* pedig semmi új szokást ne hozzanak be, amint hallani, hogy akarnak ilyesmit.

Az is hallatszik, hogy a miniszteriumnak egyik tagja, *Bakai uram*, ki akar bontakozni, menjen a végére a tanács, hogy mi a szándéka s találjon módot maradására.

A *templom* (a dóm) és iskola nem lehetett valami jó állapotban, ha 1626-ban el kellett rendelni, hogy az építő urak a csatornákra, hajózatra úgy viseljenek gondot és javítsák meg, hogy az eső be ne csorogjon. A harangozó pedig a templom csatornáiról hamar idején lehányja a havat. De ezekből kevés ment végbe s meg kellett a következő évben ismételni nehogy a szép és drága épület gondviseletlenül romoljon és vesszen napról-napra. Két ember kellene esztendőn által, kik gondot viseljenek rá. Elrendeli, hogy a mi pénzt a szegény *Ádám Hellensperger* hagyott a harangláb megépítésére (Orbán-torony) ne fordítsák máshová, de hová hamarabb vigyék véghez az épületet. 1628-ban megismétli e rendeletet s végre is hajtották, mert többé nincs róla említés.¹⁾

2. A második ügy, a miről megemlékeznek, az *iskola*. 1627-ben elrendelik, hogy az iskolára jobb gondot kell viselni, mert gyakran hallani, hogy a tanítók és hallgatók közt sok egyenetlenség és háborúság van. Már a múlt évben is rendelt a község bizonyos személyeket az iskolák látogatására; de nem volt semmi eredménye.²⁾ Most *Láng Jánost*, *Rézman Mártont*, *Szőcs Miklóst* és *Vass Mihályt* küldi ki, hogy minden kántorban (negyedévben) sőt valahányszor csak egyenetlenségről hallanak, ha szükséges, a községből is vegyenek kettőt-hármat maguk mellé: *Daniel Ropot*, *Franecz Traganert*, *Kun Pált* és *Kalmár Györgyöt*. Adják tudtára a praedikátor uraiméknak, hogy be akarnak menni és igazítsák el a dolgot.

1628-ban megismétlik ez intézkedéseket; de a baj a következő évben (1629.) sem szűnik meg. A tanításban semmi disciplina nincs, a

¹⁾ Lásd Almássy életrajzában.

²⁾ Sőt már az 1625-iki szabályrendelet is intézkedik ez ügyben, mert a mester betegeskedése miatt az ifjak folyton hevernek s föl-alá sétálnak. A mester mellé állítsanak segédet, ki az iskolában lakjék, a mester a plébánián. Az iskolát minden két hónapban úgy a tanácsosok közül hárman: *Almássy István*, *Johannes Colmitius* és *Molnár Péter*, a községből *Papp György*, *Gáspár Róth* és *Vass Mihály* látogassák, kik a praedikátorokkal egyetértve ott szabadon rendelkezzenek. Ha öreget találnak a cinteremben (temetőben) rutolkodni (salva reverentia), nyakvasba vessék, ha gyereket, jól megveressék.

mester a tanításban személyt válogat, a városbelieket nem is tanítja, hanem a külső renden levőkkel bajlódik. S az is hallatszik, hogy nem igen van kedve a megmaradáshoz. Azért, ha búcsúzik, ne tartóztassák, hanem gondoskodjanak jó idején az iskola jobb előmeneteléről. Az iskola látogatására a tanácsból *Demek Andrást, Vas Mihályt, a községből Kun Pált, Gyöngyösi Jánost, Joachim Krauszt és Debreczeni Mihályt* választják meg, kik minden két hóban, főképp az apróbb tanulók dolgait nézzék meg.

3. A város és polgárainak gazdasági ügyeire is kiterjeszkednek. Nevezetesen az erdőgazdálkodásra:

A tilalmas *tölgyerdőt* senkinek hordatni nem szabad, ha a grófok teszik, 100 frt büntetést fizessenek. A Furcsát néhány évig jó lenne tilalom alá tenni, szép fa lenne benne. A következő évben (1629.) tilalom alá is teszik. A rusiniak abroncsokat vágnak kádakra s Abosig elhozván a vizen, Eperjesre iktatják. A grófok tiltsák el.

4. A városi gazdálkodásból kevés haszon lehetett, igyekszenek a visszaéléseket megszüntetni.

A város jöszágaiban olyan abusus van, hogy le nem lehet írni. Nem győz eléggé csodálkozni a község, hogy minden évben szénát, zabot kétszer való áron kell venni a város számára, mintha nem is volna jöszága. Tiszta búza is képtelenül kevés jő be. Ezért a fürmender uram, akikkel akarja, mindent felülvizsgálhasson.

A hostatiak a vetésben sok kárt tesznek, fogják el s állítsák őket a bíró elé. Senki barmait külön ne legeltesse (pl. Varannai uram), mert a mezőkön és szőlőkön nagy károkat tesznek.

A város jöszágai számára az *urbariumot* írják össze. A gróf tisztbe olyanokat ültessenek, kik ne szánják a fáradságot, járják be maguk a vármegyét, ne bizzák prókatorokra, mivel „ekkedig” nem kicsiny kára volt ebből a városnak.¹⁾

Az eddigi *városmajorokból* igen kevés, sőt semmi jövedelem nincs, Forrón egy derekas majort állítsanak, mihelyt az Isten az időt kinyitja. A grófok a kassai és szent-istváni majorban ne tartsák boraikat, a város jöszágában ne árultassák, a város jobbágyaival földeiket ne műveltessék, se lent, karót, hordót pénz nélkül ne vitessenek alá velök. A vigyázásra két személyt küldenek ki.

Darholz Ferencznek ne legyenek itt a határookban rétei és szántó-földei, ki kell becsültetni őket s polgároknak adni.²⁾

A szántóföldekben, rétekben a Misla patakja sok kárt teszen;

1) 1622-ben a grófok ellen azért is nagy a panasz, mert a szegénységet igen büntetik 20—25 frtra. Ezután ne tegyék. (V. szab. rend.)

2) L. részletesebben ez ügyet Almássy mint városi jöszágigazgató fejezetben.

viseljenek rá gondot és az utakat is hordják meg vesszőkkel és kövekkel. A Rák patakot szokott árkába bocsássák.

A város réteit 'ne vesztegessék, a város lovain kívül senki ne vigye oda a magáét.

A hostatiak közül némelyek úgy bírják a szántóföldeket és réteket, mintha övék volna és el is adják, pedig némelyekhez semmi jusuk nincs. Vizsgálják meg e dolgot.

5. A városi gazdálkodásba vág a *pénzverőház ügye* is, melyet Bethlentől bérelt a város. A város a pénzverők mellé vigyázás okáért polgárokat rendelt, hogy még nagyobb kára ne legyen; de semmit „nem adtak rajtuk“ a mesterek. Most vessenek velők számot lehetőleg hit alatt. Hallják, hogy ő felsége jön, vele is végezzenek e dologban, nehogy később néhány száz frtot kelljen költeni e miatt. (T. i. távollévén ő felsége, követeket kelljen hozzá küldeni. Takarékoskodik a város.)

6. A *hámort* eddig a pénzverőházhoz bízták, s csak ők vették hasznát, a vasat is idegen helyre vitték eladni, miért az itteni polgárok nagy szükségét szenvedtek vasban. A hámort vegyék vissza.

7. A *szárazmalmok* a város gyalázatjára rom állapotban vannak. Hajazatjuk le akar szakadni, az eső beesik. Építtessék meg. Nézzék meg, a kassai és szentistváni malomban a molnárok mennyi barmot tartanak.¹⁾

9. Több pontban foglalkoznak a városi *építkezéssel*. Elrendelik, hogy a város kőfalait hajzattassák be mert az eső igen rongálja. Ha a jobbágyok elég zsindelyt nem tudnak csinálni, 50—60 ezret vegyenek másutt. A malomnál lévő bástyát építsék meg.

10. Intézkedik a *tisztaságról*: Az ó-temető-kertre semmi rutságot ne hordjanak. A plébániákba a diákok ne hordják a sok rutságot, mert a mint a plébános mondja, nyárban a bűz miatt, ott nem lakhatik.

11. Az *utakról, folyószabályozásáról és a város kövezéséről*: A város körül az utakat, árkokat, víznek folyását csináltassák meg. A házak előtt s főkép a piacon rút gödrök vannak, kiki rakassa meg kővel háza elejét a maga embereivel, miben az itteni kőművesek ne háborgassák e munkásokat. Ha maga nem teszi, a város csináltatja meg s a költséget adójához száraitja.

12. A különféle *iparosok* ügyeire is kiterjeszkednek.

Készítsenek a *bodnárok* számára új limitatiót, mert bár a gabona és minden olesó, mívöket ily drágán adják:

Egy kassai kádat 7 frton.

Egy hordót 2 frton.

Egy átalagot 75 denáron.

¹⁾ 1623-ban elrendelik, hogy a grófok a régi szokás szerint ménest szerezzenek és megtartsák azt.

Egy abroncsot 2 pénzért ütnek föl a hordóra. Ha az új limitatiót nem tartják meg, büntessék meg a czéhet. Ha borkötésre hívják őket, rögtön menjenek. A kinek hordófala van, s az itteni bodnár felmívelni nem akarja, adja oda idegennek.

A *furerok* és *korcsolyások* számára is készítsenek árszabást. Vigyázzanak, hogy a *sütők* ne süssenek oly kis zsemlyét. Ha a *kőművesek* úgy sarczolnak, szabadjon máshonnan hozatni. A *czéhesek*, a két *patikáriusok*, Cornelius és Vidos György esküt tegyenek.

13. A *kereskedők* részére adják ki a bruderschaftoknak a szabályokat, mert úgyis elég foglalkozásuk van az idegen jövő-járó kalmárok miatt. A somossi s egyéb vámokon szabadon járjanak a polgárok.

Ezekon kívül intézkednek különféle apró ügyekben.

14. *Kasser Mihály* módatlan dolgai miatt sok panasz jött, nem érdemli meg a polgárjogot, tegyenek valamit s ha kell nyuljanak hozzá.¹⁾

15. A *kürtösöket* a régi helyükre állítsák.

16. Lovastul is lehessen újra a *kis kapun* ki-bejárni minden polgárnak.

17. *Patikárius Jakabné*től sok adóssága miatt vegyék el a patikát s javaiból fizessék ki a várost.

18. Legyen *vicenótárius* is.

19. Akik a város igazságának és bírójának engedelmeskedni nem akarnak, mondjanak le a polgárjogról s az ily *nemes* menjen ki jószágára lakni.

20. A városi jobbagyot, ki polgárnak *adós*, zárják el, míg nem fizet.

21. Ha szükséges, ily *közügyek* tárgyalására többször is összegyűljenek.

22. A *végrendeletek* hallgatására és az osztásra a *fiscus* prokatorokat rendel ki, a mi kárára van a polgárságnak. Szűnjék meg s küldjön a tanács atyafiakat erre.

23. Inti a község és szeretettel kéri, hogy a bíró és tanács a *törvényt* kis dolgokért el ne halaszssa, mert az egész városban nagy a panasz e miatt.

24. *Rusin* és a két *Ladna* 600 öl fát vágjon és rakjon föl a réten a város számára, egyéb szolgálattal mentesek legyenek az épületfa beszállításán kívül.

25. A *lőcsei ház gazdája*, Lénárd illendőbb fizetést adjon, s több sört, mint a mennyire engedélye van, ne vigyen be.

¹⁾ L. ez ügyet Almássy mint bíró fejezetben.

XIV.

Almássy mint Kassa jószágainak gondviselője.

Czime, grófságának, ideje, társai. Lónyai András, Belleny, lipóczi Keczer András, Segnei Bálint építőanyagot kérnek. A széplaki erdő pusztítása. Makkoltatás. Hordókészítés a város számára. A város földeinek szántása. Bíraskodás egy jobbágy és felesége közti ügyben. A garadnai pap panasza egy gyilkos és hívei ellen. Határper Darholz Ferenczczel.

Jobbágyszerződés.

Kassa nemcsak polgárainak gazdagságánál, hanem nagy birtokainál fogva is hazánk egyik legkiválóbb városa volt. Ez időben 28 jobbágy-községe volt. E községek ügyeinek s általában a város összes gazdasági és rendőri ügyeinek vezetésére *grófokat* választottak, kiket magyarul „a nemes Kassa város jószágainak gondviselője“, latinul „*praefectis omnium bonorum*“ vagy „*administrator bonorum et proventum*“ vagy röviden *praefectus*, *administrator* czímmel illettek.

Almássyt először 1617-ben választották meg ez állásra s úgy látszik, egész bírósága idejéig 1627. évig ő töltötte be, sőt bírósága után is két évig 1630. és 1632-ben ő a gróf. Tehát összesen mintegy 12 évig volt a város jószágkormányzója. Hivataltársai voltak ez idő alatt *Rainer Menyhért* (1617.), *Zegedi István* (1624.), *Koncsik Bálint* (1625.), *Láng János* (1630.), *Szücs Miklós* (1632.), *Swertel János* (1632.)

Az ügyek közül, melyekkel a hivatalában foglalkoznia kellett, többről maradtak fenn iratok, melyekből nemcsak a gróf-tisztség teendőiről alkuhatunk némi fogalmat, hanem bepillantást nyerhetünk a kor viszonyaiba is.

A tilosban talált jószágok ügyét a grófok intézik el, építőanyagot, fát, követ, téglát tőlük kérnek messzeföldről, ők ügyelnek föl a városi erdőkre, makkoltatására, a földek munkáltatására, eléjük kerül egy jobbágy családi perpatvára, ők ítélnek egy falusi gyilkossági ügyben, előttük tesz panaszt híveinek romlottsága ellen a garadnai predikátor, ők ügyelnek föl a város birtokainak épségére s képviselik a várost egy határperben.

Tekintsük már most ez ügyeket részletesen.

Először is érdekes a fában, kőben szűkölködő két alföldi nemes úr levele, kik oly messziről kénytelenek Kassához fordulni zszindelyért és tégláért.

Lónyai András Kálióból udvarházához 10,000 zszindelyt kér, mert ott nehéz szerezni s tudja, hogy a város törvénye szerint a vidékről is az eladó zszindelyt Kassára kell vinni s ott a város adja el. Kéri, hogy azon áron adják, a mint vették s igéri, hogy megszolgálja. (1618).¹⁾

Beleny István (abauji viczeispán) *Devecserből* 1000 téglát kér

¹⁾ Kassa város ltára 5818/62.

Almássytól: Pinczém felett való felházacskámban egy kőkémenyt akarnék kirakatni. Adjon kegyelmetek 1000 téglát, tudom ritkán lehet a város téglá nélkül. Kérem, küldjék is el forrói szekerekkel, mert nekem Ujvármegyében nincs barmos jobbágyom. Ha Garadnára bejő kegyelmetek, megfizetek. Azt akarom, hogy e felház egy fűtéssel melegedjék. Csak a kemenceze sipját akarom téglából rakatni, hogy egy vaslapáttal a padjáról elrekeszthessem a meleget s ugyan szemes ház lenne az egyik. Kettőjöknek kellett volna írnom (t. i. mindkét grófnak); de igen beteg vagyok. Egy óráig írtam ezt is s most jutott eszembe; de újat nem írhatok, hisz egyetértének Rainer urammal.¹⁾

A város tégláégetéséről némi fogalmat ad *Gombkötő Jánosnak* (bizonyára ú. n. téglá-úr = a tégláégetés főgondviselője lehetett) alábbi nyugtája, melyet *Téglás Jakabnak* a város tégláégetőjének adott. Téglás Jakab 1625-ben 3 kemenczében égetett téglát és

az I.-ből kihordtak	---	---	---	---	54,000
a II.-ből	„	---	---	---	57,000
a III.-ből	„	---	---	---	56,000
összesen					167,000 darabot.

Lipóczi Keczer András, Peklénről (Keczer-Peklén e család ősi fészke) kettejökhöz fordul hasonfajta kérést tartalmazó következő levelével. Kivül: *Almássy István* uramnak és *Koncsik Bálint* urámnak Kassa város tanácsosinak és a hozzátartozandó jószágok grófjainak, nekem bizodalmas uraimnak. Belül: Kérem intézzék el jobbágyom örökösödési ügyét. Jóakaró Almássy urammal Sopronba felmentünkben (együtt mentek fel a soproni országgyűlésre) tudattam deszka, lécz és egyéb épületre való szükségemet, s hogy kegyelmetek jószágában akarom pénzért megszerezni. Mire Almássy uram nagy szeretettel ajánlá magát. Ideje elérkezvén, nagyon kedvesen venném kegyelmetektől s készpénzzel megfizetném, ha adnának. Sőt ha kegyelmeteket meg nem bántanám, új pinczémet padlózni való nagy deszkákra hatalmas nagy szükségem volna. Kérem adassanak nekem egynehány szál cserfát, hadd metszessem meg pénzemért s én is dicsekedhessem a kendtek jóakarattjával. Hogy mennyi legyen az, a kegyelmetek kedves végzésére hagyom. Ha a komissiot megadják, a magunk szolgálainkkal megvisszszük. Ha Isten éltet, mind a nemes városnak fejenként, mind kegyelmeteknek, a miből szolgálatom kívántatik, örömet meg szolgálom. Szeretettel szolgál kegyelmeteknek jóakaró atyafia és szomszéd barátja Lipóczi Keczer András (1625).²⁾

¹⁾ Kassa v. ltára 5782/98.

²⁾ E Keczer András Bethlen G. kassai országgyűlésének (1624.) Bécsbe küldött követe is volt.

Segnei Bálint Lapispatakról 5—6 szál deszkának való fát kér tőlük a *ladnai* vagy *budaméri erdő*ről, miket a radácsi fűrésznél met-szessen meg (1630).¹⁾

Almássy igyekezett hivatalát gondosan betölteni s a város vagyonát pusztulástól megóvni.

1620-ban jelenti a tanácsnak, hogy a *széplaki erdőt* igen rútul pusztítják és hordják, azért tiltanak meg, mert a jövőben jó lenne a város szükségére. Ki is mondják: Se szegény, se gazdag ne hordja és hámosos uramék (a kassai hámos bérlői) megszólíttassanak felőle (1620).

Pár hét múlva meg azt kérdi, hogy a városi jószágban levő kis kerek makkos erdőre lehet-e sertés marhát bocsátani? Megengedik, de tizedet vegyenek.

A város maga készítetteti saját *hordóit*. Almássy és Zegedi István utasítást kapnak, hogy az abroncsnak való fát hozassák be (1624. máj. 3.).

A grófok rendelték ki a jobbágyközségeket, a város földeinek művelésére. *Garadna* szegény falu kicsinytől nagyig mentegetőzik előttük, miért nem szántottak a mondott időben (1630).²⁾

A jobbágyközségek lakóinak peres ügyei és vétkes cselekedetei, mint földesúrhoz, a városhoz, illetőleg a grófokhoz tartoztak. Így készül Almássyhoz *Török István* alábbi levele, melyben igazolni törekszik, miért verte meg feleségét. Így ír a garadnai pap az akkori két praefectusnak, *Almássynak* és *Szücsnek*, hogy a gyilkossággal vádolt kovácsnét, szertőjét és czinkosait, kiknek előbbi ítéletükben megkegyelmezték, szorítsák eclesia követésére és vesszőzzék meg s a vétkes pár keljen egybe. Mindkét levél korfestő tartalmánál fogva is nagyérdekű.

Az első levél bő kivonata így hangzik:

Török István Uraságtok szegény jobbágya *Garadnáról*. Mint gazda, házam népének én tartozom gondját viselni, de feleségemet nem inthetem s üthetem meg, ha vétke vagyon is, mert mindjárt anyjához fut, ki a praedikátornál lakik és ez a praedikátori székről is megintett. Most így volt az eset: Odakin szántottam, meghagytam készítsen ennem valót. Mikor hazamentem, kértem, ő semmit sem szólt s nem adott. Ha urának vagy gazdának mond, szabad lett volna; de hogy ő oly mord nemzetség, egész napestig egy szót sem szól hozzám. Ez alatt haragomban egyszer, vagy kétszer a tenyeremmel megtaláltam ütni, mindjárt elhagyott engem, de kur...nak nem szidtam s ide idéztek. Kérem igazítsa kegyelmeitek el dolgomat, hogy az én lelkem is megnyugodjék rajta.

A garadnai bíró a következő sorokat írta ez ügyben: Feleségét.

1) Kassa v. ltára 6348/44.

2) Kassa v. ltára 6348/27.

rosszul tartja, rosszul élnek, többször törvény elé idéztük, sőt tavaly itt járt *Vas Mihály* és *Láng János* uraim is megintették, fenyegették, hogy megbüntetik, de most is gonoszul szidta és megverte feleségét, ezért odaidéztük kegyelmetek elé (1630).

A másik levél pedig ez:

Ne haragra magyarázzák írásomat. *Túrós Andrásnak* sok könyhullatására és siránkozására kegyelmetek megkegyelmezett a bünösöknek s bátorsággal a garadnai ekleziában laknak. De én szegény együgyű lelkipásztor vagyok köztük, lelkiismeretem, tiszta hitem nem engedi, hogy a rihes juhokat, a keresztény juhok közt engedjem lakni. Az összes körülakó prédikátorok tudják a bünös személyek gonoszságát s félek rajta, hogy a szent korona előtt gyalázatját vallom, ha könnyen elmegyek mellőlek.

Istenre is kérem uraságtokat, büntetés nélkül ne hagyja őket, hogy minden mótely nélkül állhassanak a keresztény juhok köziben. Értekeztem a körülöttem levő főpredikátoroktól, mi büntetésök legyen. Mind azt mondják, hogy ha nem is világos, de sok jelenség mutatja, hogy *Túrós Tamás* harmadmagával ölte meg a kovácsot, nyilván van, hogy a kovácsnéval sokszor paráználkodott s aratáskor a más kalangyáját szekerére rakta és ellopta. Hogy bokros vétkekért nemcsak ekleziakövetést érdemelnek, hanem vesszözék meg őt és aztán csuklyába öltöztetve egyenkint kövessenek ecleziát és legfőképpilyent, a ki ellen nagyot vétettek. Ezek meglevén, ha azelőtt szerették egymást, most is szeressék és holtig bünhödjének együtt. Hogyha én, tanító lévén, büntetés alá nem adnám őket eclezia ítélete szerint, a lopóval és paráznával együtt fujnék. Psal. 50 versa 18. Dávid. Legyen uraságtoknak tudása felőle, mert eddig is sok búsulásom volt miattok. Mintha semmi nyavalyájok nem volna, szinte olyan kevélyen viselik magokat és az elébbi gonoszság közülök meg nem aluszik, hanem inkább árad, agyarognak, vigyorognak egymásra, isznak, dözsolnek, vidékre járnak és nem tudom mit mivelnek, de semmi alázatosság nincs bennök.

Garadna, 1632. febr. 24.

Andreas S. Csiengeri garadnai
praedikátor.¹⁾

Nevezetes azon határper is, a mely fintai *Darholz Ferencz*czel egy kassavidéki dűsgazdag fölbirtokossal, Abauj vármegye táblabírájával, ki korábban is többször levelezett Kassával s ki Szenci Molnár Albertet többízben pénzzel segítelyezte, már korábban megindult.²⁾

¹⁾ Kassa v. ltára 6454/39.

²⁾ Dézsi: Szenci M. A. Tört. Életr.

1617. jún. 13-ikán a tanács elhatározza, hogy a Darholzcal folytatott egynéhány 1000 frtban járó határper ügyében, miután a birtokra vonatkozó leveleket összeszedte, határjárást tart. A grófok hívják meg rá az ispánt s kimennek a bíró, a grófok, a tanács és községbeliék, 40 drabant, a czéhek. Ki kell vinni egy hordó bort, két hordó sört s élést hasonlóképen.

De vagy nem tartották meg a határjárást, vagy nem döntötte el az ügyet. Mert két hó múlva (aug. 8-ikán) a bíró kérdi a tanácsot, mit kelljen a villongó határ fűvével cselekedni, kaszálják-e? A tanács jónak látná a fő embereket fölkérni, hogy vigyék békességre a dolgot. De csakhamar erősebb határozatot mondott s aug. 17-én Almássy István jelenti, hogy tegnap kiment ama határra s a város határozata szerint a jobbágyságot neki állatta kaszálni.

1617-ben, midőn Almássyt követül küldik az országgyűlésre, még a nov. 27-ikén megállapított utasításokba is befoglalják ez ügy elintézését. (L. ott.)

1620. júl. 30-ikán ismét utasítást kér Almássy, hogy mit tegyen a réttel melyre Darholz is oly jogot formál mint a város. A város már elvesztette türelmét, rövid határozatából kiérzik a bosszúság: Vágassa le s ha elhordhatják, hordják el a jobbágyság. Ha pedig nem, ne bírassa békében, hajtsanak rá barmot és gázoltassák le.

Egy év múlva (1623. jún. 27.) ismét a régi kérdést teszi fel Almássy: A villongó határ miatt mit kelljen tenni? mert Darholz otthon van és azt mondta, meglátja ki kaszáltatja. A város határozata ismét rövid: Mint tavaly, úgy rá kell menni és kaszáltatni.

A viszály tart és 1627-ben már nagyon kiélesedett. Ugyanis aug. 30-dikán a bíró jelenti, hogy Darholz viszont a város bányáit művelteti, őriztetvén a bányászokat. A város bányászai nem művelhetnek s így hiába fizetnek nekik.

Határozat: Zabó György, másképp Freidenberger menjen ki ez északára 3 tized gyaloggal és lesse meg őket. Ha ott találják a bányászokat és őrizőiket fogják meg és hozzák be őket s a város embereit állassák be a bányákba és őrizzék, hogy egyideig munkálkodhassanak. Ha Darholz számára követ vágtak, hozzák el és a bányát, melyben műveltek, vágassák be, fákkal és földdel töltsék be, hogy ne jussanak hozzá.

Érdekes bepillantást enged a jobbágy-viszonyokba az alábbi szerződés, melylyel egy ember Kassa jobbágyságába lépett. Az okmány külsejére idegen kézzel ez van írva: *Bártfai Lázár* kötéslevele jobbágyság iránt. Belül így szól: Én szegény, jövevény üres, uratlan legény lévén,

telepedtem meg Kassa város Garadna nevű falujában, mivel egyéb helyeken sehol úgy meg nem nyugodt elmém és igyekeztem. Öregbik *Almássy István és Swertel János* grófok és praefectusok s Garadna előjárói előtt kötelezem magam, hogy jámbor szófogadó jobbágy leszek és mesterségemmel híven szolgálom, a miből parancsolnak és sehová nem bujdosom s urat kívüllők nem ismerek. (1632.¹)

(Irni nem tudván, neve helyett csak keze keresztvonását tette alá.)

¹) Kassa v. ltára. 6435.